

LAPPEENRANNAN TEKNILLINEN YLIOPISTO

KAUPPATIETEELLINEN TIEDEKUNTA

Talouden ja yritys juridiikan laitos

Laskentatoimi

**UUDEN OSAKEYHTIÖLAIN VAIKUTUKSET OSAKEYHTIÖN
PÄÄOMARAKENTEeseen, VAROJENJAKOON
JA VEROTUKSEEN**

Tarkastajat: Professori Ulla Kotonen

Professori Seppo Villa

Ohjaaja: Professori Ulla Kotonen

Olli Vilen

Mannerheimintie 85 D 80

00270 Helsinki

p. 041 543 8743

TIIVISTELMÄ

Tekijä:	Vilen, Olli
Tutkielman nimi:	Uuden osakeyhtiölain vaikutukset osakeyhtiön pääomarakenteeseen, varojenjakoön ja verotukseen
Tiedekunta:	Kauppatieteellinen tiedekunta
Vuosi:	2007
Pro gradu –tutkielma	Lappeenrannan teknillinen yliopisto 88 sivua, 1 taulukko, 3 liitettä
Tarkastajat:	Professori Ulla Kotonen Professori Seppo Villa
Hakusanat:	Osakeyhtiölaki, pääomarakenne, varojenjako, verotus
Keywords:	Companies Act, capital structure, taxation

Tutkimuksen tavoitteena oli analysoida uuden osakeyhtiölain vaikutuksia osakeyhtiön pääomarakenteeseen ja varojenjakoön verotukselliset kysymykset huomioiden. Tavoitteena oli tutkia, millaisia uusia mahdollisuuksia uusi osakeyhtiölaki tarjoaa oman pääoman rakenteen järjestämiseen ja varojen jakamiseen. Tarkastelun pääpaino oli pienissä, ei noteeratuissa yhtiöissä, joiden osakkeenomistajilla on paremmat mahdollisuudet hyödyntää uuden osakeyhtiölain tarjoamia aiempaa liberaalimpia mahdollisuuksia. Tutkimusmenetelmä oli kvalitatiivinen ja tutkimusta varten haastateltiin KHT-tilintarkastajaa, omistajayrittäjää, sekä osakeyhtiölain ja verotuksen asiantuntijoita. Tutkimuksen mukaan uuden osakeyhtiölain mahdollistamista aiempaa liberaalimmista menettelyistä uusi sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto on merkittävin, mutta sen käytettävyys riippuu vielä avoimista verokysymyksistä. Uusi maksukykyisyystesti ja negatiivisen oman pääoman rekisteröintivelvollisuus aiheuttavat haasteita erityisesti pienille yhtiöille. Uusi osakeyhtiölaki on erittäin liberaali ja moderni, mutta sen merkitys riippuu viime kädessä vielä avoimista verokysymyksistä.

ABSTRACT

Author: Vilen, Olli
Title: The influences of the new Finnish Companies Act for capital structure and distribution of funds regarding taxation issues
Faculty: School of Business
Year: 2007
Master's Thesis: Lappeenranta University of Technology
88 pages, 1 table, 3 appendices
Examiners: prof. Ulla Kotonen
prof. Seppo Villa
Keywords: Companies Act, capital structure, distribution of funds, taxation

The main purpose of this work was to analyze the influences of the new Finnish Companies Act for capital structure and distribution of funds regarding taxation issues. The objective of the study was to investigate what kind of new possibilities the new law gives for small companies the owners of which have much better chances to utilize those possibilities than large companies. The study was qualitative. For the study, professional auditor, company owner, specialist of Companies Act and two specialist of companies' taxation were interviewed. According to the study the most important possibility that the new law gives is the new invested capital fund which is freely returnable to shareholders or other investors. However its significance depends on the still open taxation issues. The new solvency test and the duty to register the loss of capital cause challenges for especially small companies. The new Companies Act is very liberal and modern but ultimately its meaning depends on still open taxation issues.

ALKUSANAT

Opiskelu-aika alkaa olla takana ja uudet haasteet työelämän kiireineen odottavat. Kuusi vuotta meni todella nopeasti, ja olen iloinen, että valitsin opiskelupaikakseni juuri Lappeenrannan teknillisen yliopiston. LTY ihmisenä on kerrassaan hieno yliopisto ja opiskeluaikana olen saanut paljon hyviä ystäviä.

Tästä viimeisestä rutistuksesta haluan esittää kiitokseni kaikille edesauttaneille. Kiitän kotijoukkojani kaikesta tuesta. Pro Gradu –tutkielmani ohjajalle ja tarkastajalle Ulla Kotoselle haluan esittää lämpimät kiitokset kannustavasta ja kärsivällisestä ohjauksesta. Haluan kiittää myös kaikkia haastattelemiani asiantuntijoita erittäin antoisista keskusteluista. Kiitos myös avopuolisolleni Katille ymmärryksestä, vaikkei kirjoitustyö aina huvittanut. Pystyinpä yllättämään Sinut, kun tämä valmistui vielä kesän puolella. Koulumme kirjastonhoitajan sanoin: ”Eläköön deadline!”

Kuusankoskella 26.8.2007

Olli Vilen

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen taustaa	1
1.2	Tutkimusongelma ja tutkimuksen tavoitteet	4
1.3	Tutkielman rajaukset.....	5
1.4	Tutkimusmenetelmä ja -aineisto	6
1.5	Tutkimuksen rakenne.....	7
2	OSAKEYHTIÖN KESKEISET PERIAATTEET	9
2.1	Osakeyhtiön merkitys yhtiömuotona	9
2.2	Osakeyhtiön keskeiset periaatteet	10
2.2.1	Oikeushenkilöllisyys ja osakkeenomistajan rajoitettu vastuu (2 §).....	11
2.2.2	Pääoma ja sen pysyvyys (3 §).....	12
2.2.3	Osakkeen luovutettavuus (4 §).....	12
2.2.4	Toiminnan tarkoitus (5 §)	13
2.2.5	Enemmistöperiaate (6 §).....	14
2.2.6	Yhdenvertaisuus (7 §).....	14
2.2.7	Johdon tehtävä (8 §).....	16
2.2.8	Tahdonvaltaisuus (9 §).....	17
2.3	Keskeisten periaatteiden merkitys yleisesti ja tutkimuksen kannalta	18
3	OSAKEYHTIÖN PÄÄOMARAKENNE	22
3.1	Osakeyhtiön pääomarakenne vanhan osakeyhtiölain mukaan.....	23
3.1.1	Osakepääoma ja osakkeen nimellisarvo	23
3.1.2	Muut sidotun pääoman erät.....	24
3.1.3	Pääomalaina	25
3.1.4	Oman pääoman menettäminen ja pakkoselvitystila.....	26
3.2	Oman pääoman rakennetta koskevat muutokset.....	28
3.2.1	Nimellisarvosta luopuminen	28
3.2.2	Nimellisarvosta luopumisen vaikutukset pääomajärjestelmään	30
3.2.3	Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto	32
3.2.4	Sidottu pääoma uudistuksen jälkeen	34
3.2.5	Minimiosakepääomavaatimuksen keventäminen	36
3.2.6	Selvitystilasäännösten lieventäminen	38
3.2.7	Pääomalainan käsittely lakiuudistuksen jälkeen	41
3.3	Yhteenveto	42
4	OSAKEYHTIÖN VAROJEN JAKAMINEN	45
4.1	Varojen jaon periaatteet	46
4.2	Osakeyhtiön varojen jakaminen VOYL:n mukaisesti	47
4.2.1	Voitonjakokelpoiset varat ja niiden jakamista rajoittaneet säännökset	48
4.2.2	Lähipiirilainat.....	50
4.3	Varojenjako koskevat muutokset	52
4.3.1	Jakokelpoiset varat ja yhtiön maksukyvyyn säilyttäminen.....	52
4.3.2	Maksukyvyyn säilyminen – varojen jakamisen edellytys.....	55
4.3.3	Maksukyvyyn säilymisen arviointi	57
4.3.4	Varojenjaosta päättäminen.....	62
4.3.5	Lähipiirilainoja koskevien säännösten poistaminen	65
4.3.6	Omien osakkeiden hankinnan rahoittaminen.....	66
4.4	Laiton varojenjako	67

4.4.1	Laittoman varojenjaon määrittely	67
4.4.2	Laittoman varojenjaon seuraamukset.....	69
4.5	Yhteenveto	70
5	UUSI OSAKEYHTIÖLAKI JA VEROTUS	73
5.1	Sijoitetun vapaan oman pääoman palautuksen verokohtelu	75
5.2	Osingon jakaminen muussa kuin omistuksen suhteessa	79
5.3	Osingon jakaminen tilikauden päättymisen jälkeen ennen varsinaista yhtiökokousta sekä kuluvalta tilikaudelta	81
5.4	Osakeyhtiömuodon muuttaminen	82
5.5	Yhteenveto	84
6	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	85

LÄHDELUETTELO

LIITTEET

KÄYTETYT LYHENTEET

IFRS	International Financial Reporting Standards
HE	Hallituksen esitys
KorkoL	Korkolaki 633/1982
KPA	Kirjanpitoasetus (1339/1997)
KPL	Kirjapitolaki (1336/1997)
KVL	Keskusverolautakunta
OMTR	Oikeusministeriön työryhmä
OYL	Osakeyhtiölaki (624/2006)
TakSL	Laki takaisinsaannista konkurssipesään (758/1991)
TaVM	Talousvaliokunnan mietintö
VML	Laki verotusmenettelystä (1558/1995)
VOYL	Osakeyhtiölaki (734/1978)
VPL	Laki osakeyhtiölain voimaantumasta (625/2006)
YSL	Laki yrityksen saneerauksesta (47/1993)

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen taustaa

Uutta osakeyhtiölakia valmisteltiin useamman vuoden ajan, ja se tuli vihdoin voimaan 1.9.2006. Lakiuudistusta valmistelleen työryhmän tavoitteena oli laatia joustava ja kilpailukykyinen osakeyhtiölaki, joka kuitenkin antaa riittävän turvan vähemmistöosakkaille ja velkojille. Uudella osakeyhtiölailla on tarkoitus lisätä suomalaisten osakeyhtiöiden toimintamahdollisuuksia ja siten parantaa kotimaisten yhtiöiden toimintaedellytyksiä yleisesti ja myös kilpailijoihin nähden. (OMTR 2003:4, s. 11-12) Yhteisölainsäädännön on jatkuvasti seurattava myös kansainvälistä kehitystä, sillä kansallisella lainsäädännöllä on entistä suurempi merkitys globalisoituneessa maailmassa yhtiöiden kilpailutekijöinä ja niiden sijoittumispäätösten kannalta (Valli 2003, s. 28). Nykyisin yhtiöoikeudellisten uudistusten lähtökohtana näyttäisi monissa maissa olevan yhtiöiden kilpailukykyyn parantaminen, mistä johtuen yhtiöoikeuden sääntelyä tarkastellaan entistä selvemmin yhtiön eikä pelkästään sen eri sidosryhmien näkökulmasta. (HE 109/2005, s. 15-16)

Edellinen osakeyhtiölaki oli ollut voimassa vuoden 1980 alusta lukien, minkä jälkeen sitä oli useaan otteeseen muutettu. Viimeisin suuri muutos tehtiin vuonna 1997, jolloin osakeyhtiöille määrättiin vähimmäisosakepääoma ja ne jaettiin julkisiin (Oyj) ja yksityisiin osakeyhtiöihin (Oy). Tällöin lakiin otettiin myös säännökset uusista rahoitusvälineistä (pääomalainasta ja etuosakkeista), omien osakkeiden hankinnasta sekä yhtiön jakautumisesta.

Yksi merkittävimmistä kansainvälisen yhteisölainsäädännön viimeaikaisista uudistuksista on Euroopan parlamentin ja neuvoston eurooppayhtiötä koskeva asetus, joka tuli voimaan vuonna 2004. Se mahdollistaa rajat ylittävän sulautumisen yhtiötä perustettaessa ja yhtiö voi toimintansa aikana

myös vaihtaa kotivaltiotaan ilman, että sen katsotaan purkautuvan (OMTR 2003:4, s. 44). Myös tästä johtuen on erittäin tärkeää, että kansallinen yhteisölaainsäädäntö on kansainvälisesti verrattuna kilpailukykyinen.

Uuden osakeyhtiölain valmistelussa huomioitiin yritysten toimintaympäristössä tapahtuneet muutokset sekä muussa lainsäädännössä tapahtunut kehitys. Uutta osakeyhtiölakia valmistelleen työryhmän päämääränä oli lisätä yritysten toimintamahdollisuuksia muun muassa vähentämällä ja keventämällä muotomääräyksiä sekä laajentamalla tahdonvaltaisen sääntelyn alaa. Yhtiön sidosryhmien asemaan kiinnitettiin kuitenkin erityistä huomiota pyrkimällä valitsemaan yhtiöiden toimintamahdollisuuksia lisäävät keinot siten, ettei niillä olisi olennaisia vaikutuksia erityisesti velkojien ja vähemmistöosakkeenomistajien asemaan. (OTMR, s. 45)

Syyskuun alusta voimaan tullut laki on aiempaa kattavampi, minkä on todettu selkeyttävän oikeustilaa ja lisäävän oikeusvarmuutta. Uudessa laissa säädetään sellaisista seikoista, jotka aikaisemmin oli määritelty vain oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa. Uusi osakeyhtiölaki on noin 100 pykälää edeltäjänsä laajempi, joten toimintavapauden lisääminen ei vähentänyt yksityiskohtaista sääntelyä (Airaksinen 2005, s. 31).

Suomessa osakeyhtiöistä valtaosa on pienyhtiöitä. Uuden osakeyhtiölain valmistelussa pienten osakeyhtiöiden asemaan kiinnitettiin erityistä huomiota. Lain ulkoasua ja sääntelyä pyrittiin olennaisesti selkeyttämään lain luettavuuden parantamiseksi ja erityisesti pieniä yhtiöitä huomioiden lakiin sisällytettiin myös tiettyjä aineellisia helpotuksia. Tällaisia ovat mm. pienimpien yhtiöiden tilintarkastuspakon poistaminen, apporttimenettelyn keventäminen, osakkeenomistuksen julkisuuden rajoittaminen sekä pääoman menettämiseen liittyvien pakkoselvitystilasäännösten lieventäminen (OMTR 2003:4, s. 13). Uusi osakeyhtiölaki sisältää paljon olettamassäänöksiä ja esimerkiksi yhtiöjärjestys voidaan laatia hyvin suppeasti. (HE 109/2005, s. 16-17)

Mielenkiintoisimmat ja merkittävimmät muutokset aiempaan lainsäädäntöön nähden koskevat osakeyhtiön oman pääoman rakennetta. Lakiuudistuksessa osakkeen nimellisarvosta ja sitä vastaavasta käyvästä arvosta luovuttiin. Osakeanneissa ei enää sovelleta alikurssikieltoa, ja tämä mahdollistaa myös ilman rahastosiirtoja toteutettavan maksuttoman osakeannin. Myös suunnattu ilmaisanti on tietyin edellytyksin mahdollista toteuttaa.

Edellä mainitusta johtuen osakkeiden ja osakepääoman välinen yhteys katosi. Tämän seurauksena myös osakeyhtiön oman pääoman rakenne muuttui merkittävästi. Jatkossa osakkaat voivat huomattavasti aiempaa enemmän vaikuttaa yhtiön oman pääoman rakenteeseen. Uuteen lakiin otettuun sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon voidaan jatkossa kirjata muun muassa osakeanneissa osakkeista saatava vastike, kunhan lain ja yhtiöjärjestyksen edellyttämä vähimmäisosakepääomavaatimus on ensin täytetty. Tähän rahastoon merkitty pääoma on nimensä mukaisesti jakokelpoista.

Lakiuudistuksen jälkeen osakeyhtiön sidotun oman pääoman eriä ovat enää osakepääoma, arvonkorotusrahasto sekä muut kirjanpitolain mukaiset realisoitumattomiin arvonkorotuksiin perustuvat rahastot. Oman pääoman rakennetta koskevilla huomattavilla lakimuutoksilla on luonnollisesti merkitystä osakeyhtiön varojen jaon kannalta, jota koskeviin säännöksiin on niin ikään tehty merkittäviä uudistuksia. Näillä uudistuksilla kokonaisuudessaan on laaja-alaisia seurauksia muun muassa verotukseen.

Uusi osakeyhtiölaki tarjoaa osakeyhtiölle, eli viime kädessä sen omistajille, entistä laajemmat mahdollisuudet hallinnoida yhtiön pääomarakennetta ja päättää sen varojen jakamisesta haluamallaan tavalla. Myös näiltä osin uusi osakeyhtiölaki lisää sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti yritysten ja sitä kautta sen osakkaiden toimintamahdollisuuksia. Uudistus ei näiltä osin kuitenkaan ole niin mullistava, sillä verolainsäädäntö edelleen viime kädessä rajoittaa yhtiöoikeuden suomia toimintaedellytyksiä.

1.2 Tutkimusongelma ja tutkimuksen tavoitteet

Tässä tutkimuksessa analysoidaan osakeyhtiölain kokonaisuudistuksen vaikutuksia osakeyhtiön oman pääoman rakenteeseen ja varojenjakoön. Tutkimuksessa tarkastellaan aluksi aiempaa, vuoden 1978 osakeyhtiölakia ja sen oman pääoman rakennetta sekä varojenjakoä koskevia säännöksiä. Tämän jälkeen perehdytään uuteen osakeyhtiölakiin tehtyihin muutoksiin ja analysoidaan niitä. Lopuksi syvennytään tutkimaan, millaisia vaikutuksia osakeyhtiölain uudistuksella on verotuksen kannalta.

Osakeyhtiölain uudistaminen aiheutti paljon keskustelua. Merkittävimmät muutokset koskevat nimenomaan osakeyhtiön pääomarakennetta ja varojenjakoä. Näillä muutoksilla on merkitystä myös verotuksen kannalta. Tässä tutkimuksessa analysoidaan, mikä merkitys näillä muutoksilla todella on ja mitkä ovat niiden seuraukset. Asiaa on syytä lähestyä useasta näkökulmasta, ja sen vuoksi tutkimusta varten haastateltiin omistajayrittäjää, KHT-tilintarkastajaa, yhtiöoikeuden asiantuntijaa sekä verotuksen asiantuntijoita.

Tutkimusongelmana ovat siis uuden osakeyhtiölain merkittävät vaikutukset osakeyhtiön oman pääoman rakenteeseen ja siten myös yhtiön varojenjakoön. Tavoitteena on analysoida, miten osakeyhtiön oman pääoman rakenne muuttui, mitä seurauksia sillä ja varojenjakoä säännöksiin tehdyillä uudistuksilla on osakeyhtiön varojenjaon kannalta ja millaisia uusia mahdollisuuksia uusi osakeyhtiölaki tarjoaa yhtiön johdolle ja osakkeenomistajille.

Valtiovarain ministeriö asetti toukokuussa 2005 asiantuntijoista koostuneen yritysverotuksen kehittämistyöryhmän, joka 16.3.2006 jättämässä mietinnössään arvioi varsin perusteellisesti uuden osakeyhtiölain aiheuttamia tarpeita verolainsäädännön kehittämiseen. Yhtenä keskeisimmistä syistä verolainsäädännön kehittämistarpeille työryhmä katsoi juuri uuden osakeyhtiölain pääomarakennetta ja varojenjakoä koskevat aiempaa libe-

raalimmat säännökset. Osakeyhtiön ja sen osakkaiden uusia toimintamahdollisuuksia arvioitaessa on yhtiölainsäädännön lisäksi viime kädessä huomioitava myös verolainsäädännön asettamat rajoitukset. Tutkimuksen tavoitteena on analysoida uuden osakeyhtiölain pääomarakennetta ja varojenjako koskevia säännöksiä ja niiden merkitystä verotukselliset kysymykset huomioon ottaen.

Uuteen osakeyhtiölakiin on otettu monia säännöksiä, joita koskevista seikoista ei aiemmin ole laissa nimenomaisesti säädetty. Uuden lain 1 lukuun kirjattujen osakeyhtiön keskeisten periaatteiden lisäksi yksi tällainen säännös liittyy yhtiön maksukykyisyyden säilymiseen varojenjaon jälkeen. Tämän tutkimuksen tavoitteena onkin analysoida, mikä merkitys näillä monilla uusilla säännöksillä todella on. Keskeinen kysymys tutkimuksen tavoitteen asettelun kannalta on, mikä todella muuttui. Varojenjako liittyen tutkimuksessa tarkastellaan myös laillisen ja laittoman varojenjaon välistä rajanvetoa. Tutkimuskohteena ovat myös laittoman varojenjaon ja peitellyn osingon veroseuraamukset.

1.3 Tutkielman rajaukset

Uuden osakeyhtiölain on edeltäjänsä tavoin palveltava hyvin erikokoisia osakeyhtiöitä. Tässä tutkimuksessa varojenjako ja uudistuksen siihen tarjoamia uusia mahdollisuuksia ja edellytyksiä arvioitaessa pääpaino on yksityisen osakeyhtiön ja sen osakkaiden varojenjako mahdollisuuksien tarkastelussa. Pienyhtiössä osakkaat voivat helpommin hyödyntää varojenjako ja verosuunnitteluun liittyviä mahdollisuuksia. Tästä syystä tutkimuksessa keskitytään ensisijaisesti noteeraamattomien yhtiöiden tarkasteluun. Näin ollen esimerkiksi IFRS-standardien soveltamisesta aiheutuvat oman pääoman rakennetta tai varojenjako koskevat kysymykset jätetään tarkastelun ulkopuolelle.

1.9.2006 voimaan tulleen osakeyhtiölain taustalla on erittäin merkittävä, monitahoinen ja kokonaisvaltainen lakiuudistus. Tämän laajuudessa tutki-

muksessa ei ole järkevää pyrkiä yleisesitykseen, joka kuitenkin jäisi hyvin pintapuoliseksi. Paljon hyödyllisempää on pyrkiä rajaamaan tutkielma olennaiseksi ja yhtenäiseksi kokonaisuudeksi. Tämän vuoksi tässä tutkimuksessa keskitytään nimenomaisesti yhtiön normaalin toiminnan aikana kyseeseen tulevien varojenjakotilanteiden tarkasteluun. Sen vuoksi yhtiön perustamis- ja purkamisvaiheessa esiin tulevat tilanteet jätetään vähemmälle huomiolle. Toisaalta pienissä yhtiöissä omien osakkeiden hankkiminen ja osakepääoman alentaminen tulevat harvemmin kyseeseen varojenjakamisen muotona. Tästä syystä näihin menettelyihin ei kiinnitetä tutkimuksessa erityistä huomiota.

1.4 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

Tutkimusmenetelmäksi on valittu kvalitatiivinen deskriptiivinen menetelmä eli lainsäädännön, kirjallisuuden, työryhmämietintöjen, hallituksen esitysten sekä muiden asiantuntijakirjoitusten ja -artikkeleiden pohjalta tarkastellaan uuteen osakeyhtiölakiin tehtyjä muutoksia aiempaan lainsäädäntöön verrattuna. Kyseessä on näin ollen käsiteanalyttinen työ. Tämän lisäksi tutkimuksen keskeisenä perustana ovat omistajayrittäjän, KHT-tilintarkastajan, yhtiöoikeuden professorin sekä veroasiantuntijoiden haastattelut. Näiden asiantuntijoiden kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta muutosten todellista merkitystä ja niiden vaikutuksia on mahdollista analysoida syvällisesti.

Tutkimusta varten tehdyt haastattelut voidaan tyypitellä sekä puolistrukturoiduiksi että teemahaastatteluiksi. Puolistrukturoiduissa haastatteluissa han kysymykset ovat samat, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei ole annettu (Eskola & Suoranta, s. 86). Verotuksen asiantuntijoiden, Konserniverokeskuksen johtavan veroasiantuntijan Sirpa-Liisa Venesjärven ja Verohallituksen ylitarkastajan Kari J. Aaltosen haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina, eli heille esitettiin samat kysymykset. Teemu Aho Oy:n omistajan ja toimitusjohtajan Teemu Ahon sekä KHT-tilintarkastaja Sinikka

Höltän haastattelut olivat lähinnä teemahaastatteluja, mutta kysymykset olivat kuitenkin valmiiksi laaditut. Professori Seppo Villan haastattelu oli niin sanottu avoin haastattelu, sillä se muodostui mielenkiintoiseksi vapaaksi keskusteluksi. Kaikissa haastatteluissa voidaan nähdä myös siinä mielessä avoimen haastattelun piirteitä, että haastateltavien mielenkiintoiset ja asiantuntevat vastaukset poikivat usein myös jatkokysymyksiä.

Tutkimusaineistona käytetään uutta ja vanhaa osakeyhtiölakia käsittelevää ja niihin olennaisesti liittyvää kirjallisuutta sekä hallituksen esitystä uudeksi osakeyhtiölaiksi. Myös työryhmämietinnöillä sekä asiantuntijoiden kirjoituksilla ja kommentteilla uudesta osakeyhtiölaista on keskeinen merkitys tutkimuslähteinä. Koska laki on juuri tullut voimaan, sitä koskevaa kirjallisuutta ei vielä ole ehditty paljoakaan julkaista, eikä uuden lainsäädännön soveltamisesta luonnollisesti ole vielä muodostunut oikeuskäytäntöä.

1.5 Tutkimuksen rakenne

Tutkimuksen aluksi tarkastellaan osakeyhtiön keskeisiä periaatteita ja käsitteitä. Tämän jälkeen perehdytään osakeyhtiön pääomarakenteeseen ja sitä koskevien muutosten analysointiin. Neljännessä luvussa puolestaan tarkastellaan osakeyhtiön varojenjakosäännöksiin tehtyjä uudistuksia, pohditaan muutosten merkitystä sekä analysoidaan uuden lain tarjoamia mahdollisuuksia. Osakeyhtiön pääomarakennetta ja varojenjakoja koskevassa sääntelyssä tapahtuneita muutoksia havainnollistetaan tässä tutkimuksessa siten, että kyseisissä luvuissa käydään ensi läpi aiemman osakeyhtiölain (VOYL) pääomarakennetta ja varojenjakoja koskevaa sääntelyä ja tämän jälkeen tarkastellaan uuteen osakeyhtiölakiin tehtyjä uudistuksia ja analysoidaan muutosten vaikutuksia.

Osakeyhtiölain pääomarakenteeseen ja varojenjakoja koskevaan sääntelyyn tehtyjen muutosten tarkastelun ja niiden analysoinnin jälkeen tutkitaan lakiuudistuksen vaikutuksia verotukselliset kysymykset huomioiden. Uuden osakeyhtiölain tarjoamia pääomarakennetta ja varojenjakoja koskevia

monia uusia mahdollisuuksia ja ennen kaikkea niiden merkitystä arvioitaessa verotukselliset kysymykset ovat aivan keskeisiä. Erityisesti uuden osakeyhtiölain mahdollistama sijoitetun vapaan pääoman rahasto on verotuksellisesti erittäin mielenkiintoinen. Jatkossa osakkaille voidaan aiempaa huomattavasti joustavammin palauttaa heidän yhtiöön sijoittamaansa omaa pääomaa, ja tällaisten palautusten verokohtelu ei ole aivan yksinkertainen kysymys. Lopuksi esitetään tutkimuksen johtopäätökset.

2 OSAKEYHTIÖN KESKEISET PERIAATTEET

Tutkimuksen aluksi on hyvä tarkastella osakeyhtiömuodon keskeisiä tunnusmerkkejä. Osakeyhtiön toiminnan keskeiset periaatteet on kirjattu uuden osakeyhtiölain ensimmäiseen lukuun ja siten ne saavat monella tapaa aiempaa korostetumman merkityksen. Osakeyhtiön toiminnan periaatteita ja tunnusmerkkejä pohtimalla selkiytyy niin osakeyhtiön merkitys yhtiömuotona kuin ne oikeusperiaatteet, joille lain yksityiskohtainen sääntely perustuu.

2.1 Osakeyhtiön merkitys yhtiömuotona

Osakeyhtiöllä on omat tunnuspiirteensä, joilla se poikkeaa muista yritysmuodoista. Eri yritysmuodot ovat syntyneet erilaisten yritystoiminnan tarpeiden seurauksena. Tietyn yritysmuodon optimaalisuutta on arvioitava muun muassa liiketoiminnan laajuuden ja sen vaatiman rahoituksen perusteella. Valitun yritysmuodon tarkoituksen mukaisuutta saatetaan joutua arvioimaan moneen kertaan yritystoiminnan kokonaiselinkaaren aikana (Kukkonen 2004, s. 12).

Nykyisen osakeyhtiömuodon voidaan katsoa lopullisesti syntyneen Englannissa, jossa voimakkaan teollistumisen seurauksena tarvittiin suuria pääomia teollisuuden käyttöön. Osakeyhtiön perimmäinen merkitys yhtiömuotona liittyy sen mahdollistamaan tehokkaaseen pääoman hankkimiseen rahoitusmarkkinoilta. (Rapakko 1990, s. 12–13) Tämän takaa osakkeenomistajien rajoitettu vastuu.

Osakeyhtiö on oikeushenkilö, joka muodostaa osakkeenomistajistaan erillisen varallisuuspiirin. Osakkeenomistajat vastaavat yhtiön velvoitteista lähtökohtaisesti vain yhtiöön sijoittamallaan pääomalla. Rajoitetun vastuun vuoksi osakeyhtiölaissa on velkojien suojaamiseksi turvattu osakepääoman ja muun sidotun pääoman pysyvyys. Toisin kuin henkilöyhtiöissä,

osakkeenomistajat eivät voi vapaasti ryhtyä yhtiön varallisuuteen, eli siirtää yhtiön varallisuutta itselleen.

Yritystoimintaa harjoittavan kannalta osakeyhtiön suurimpana etuna muihin yritysmuotoihin verrattuna voidaan pitää juuri henkilökohtaisen vastuun puuttumista. Osakeyhtiömuodossa tapahtuvan liiketoiminnan epäonnistuminen ei välttämättä merkitse yrittäjälle sellaista henkilökohtaista katastrofia kuin yleensä muissa yhtiömuodoissa tapahtuva konkurssi. On kuitenkin syytä muistaa, että yritystoiminnan alkuvaiheessa ja useimmiten pienyhtiöissä yrittäjän on lähes aina osakeyhtiömuodossakin taattava yhtiön velkoja henkilökohtaisella omaisuudellaan. (Kyläkallio, Irola, Kyläkallio, 2002, s. 42.) Näin ollen pienyhtiöissä osakeyhtiön konkurssista tosiasiasa useimmiten aiheutuu maksuvelvollisuus myös osakkeenomistajille.

Osakkeenomistajien rajoitetusta vastuusta johtuen osakkailla on viimesijainen oikeus tuottoon ja pääoman palautukseen yhtiön purkautuessa. Yhtiön on tuotettava voittoa, jotta osakas saa sijoitukselleen tuottoa. Viimesijaisen maksunsaantiaseman seurauksena osakkeenomistajilla on suurin intressi johtaa yhtiötä menestyksekkäästi, jotta he saavat tuottoa sijoitukselleen. Muilla sidosryhmillä vastaavaa kannustinta ei ole. Tästä syystä osakeyhtiön päätösvalta on osakkailla. (Airaksinen & Jauhiainen 1997, s. 33)

2.2 Osakeyhtiön keskeiset periaatteet

Uuden osakeyhtiölain jokainen pykälä on otsikoitu. Lain ensimmäiseen lukuun on kirjattu osakeyhtiön toiminnan keskeiset periaatteet. Vanhasta osakeyhtiölaista nämä periaatteet eivät käyneet yhtä selkeästi ilmi. Periaatteiden kokoamisen uuden osakeyhtiölain ensimmäiseen lukuun on todettu korostavan niiden merkitystä osakeyhtiöoikeudessa ja helpottavan lain kokonaisuuden ymmärtämistä. Koska lain yksityiskohtaiset säännökset perustuvat lähtökohtaisesti näihin periaatteisiin, niiden perusteella on helpompaa arvioida myös yksittäisen säännöksen ja lainkohdan merkitystä.

Uuden lain valmistelussa on huomioitu erityisesti pienten osakeyhtiöiden tarpeet, ja myös tästä syystä on haluttu heti lain ensimmäisessä luvussa korostaa niitä periaatteita, joille yksityiskohtainen sääntely perustuu. (HE 109/2005, s. 36–37)

2.2.1 Oikeushenkilöllisyys ja osakkeenomistajan rajoitettu vastuu (2 §)

Osakeyhtiö on osakkeenomistajistaan erillinen oikeushenkilö, jolla on sen omistajistaan erillinen varallisuus. Oikeushenkilöllisyys syntyy, kun yhtiö rekisteröidään kaupparekisteriin. Oikeushenkilöllisyys käsittää sekä oikeuskelpoisuuden, joka tarkoittaa, että yhtiöllä voi olla oikeuksia ja velvollisuuksia, että oikeustoimikelpoisuuden, eli osakeyhtiö voi itse määrätä oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Erillisestä varallisuudesta johtuen osakkeenomistajien velkoja ei voida periä osakeyhtiöltä eikä yhtiön velkoja osakkeenomistajilta. (HE 109/2005, s. 37–38)

Eräs keskeisimmistä osakeyhtiön tunnusmerkeistä on sen osakkaiden rajoitettu vastuu. Osakeyhtiössä osakkaiden ja yhtiön varallisuus ja vastuut ovat eriytyneet. Tämä mahdollistaa pääoman tehokkaan keräämisen, mihin osakeyhtiömuotoa yritystoiminnassa pääsääntöisesti ja lähtökohtaisesti tarvitaan. Juuri sijoittajan rajoitettua vastuuta pidetään pääoman tehokkaan keräämisen edellytyksenä. Osakeyhtiössä osakas vastaa yhtiön veloista vain sijoittamallaan pääomalla, ellei hän ole erikseen sitoutunut vastaamaan yhtiön veloista, eikä yhtiöjärjestyksessä ole määrätty osakkeenomistajan velvollisuudesta suorittaa erityisiä maksuja yhtiölle sen toiminnan aikana. Tältä osin osakeyhtiö poikkeaa olennaisesti henkilöyhtiöistä, joissa vastuunalaiset yhtiömiehet ovat henkilökohtaisessa vastuussa yhtiön veloista. (Airaksinen & Jauhiainen 2000, s. 150)

Osakkeenomistajaa ei voida yhtiökokouksen päätöksellä eikä edes yhtiöjärjestykseen otettavalla määräyksellä saattaa henkilökohtaiseen vastuuseen yhtiön velvoitteista (af Schultén 2003, s. 10). Yhtiön osakkaan vas-

tuun rajoittuminen yhtiöön sijoitettuun pääomaan mahdollistaa yrityksen omistuksen, johtamisen ja rahoituksen eriytymisen (Villa 2003, s. 7). Tämä puolestaan luo perustan yhtiön tehokkaalle varainhankinnalle sekä parhaan mahdollisen, ammattitaitoisen johdon palkkaamiselle. Rajoitetun vastuun seurauksena sijoittajat ovat halukkaita sijoittamaan varojaan yhtiön toimintaan ja yhtiön omistajat puolestaan uskaltavat jättää yhtiön johdon ulkopuolisen ammattijohdon harteille. Osakkeenomistajan rajoitettu vastuu luo näin ollen edellytykset yhtiön tehokkaalle toiminnalle.

2.2.2 Pääoma ja sen pysyvyys (3 §)

Toinen olennainen osakeyhtiön tunnuspiirre on sidotun oman pääoman pysyvyys. Tämä toimii vastapainona edellä selostetulle osakkaiden rajoitetulle vastuulle. Koska osakeyhtiössä osakkaat eivät ole henkilökohtaisessa vastuussa yhtiön velvoitteista, he eivät voi siirtää yhtiön varallisuutta itselleen, toisin kuin henkilöyhtiöissä. Sidotun oman pääoman pysyvyydellä suojataan näin osakeyhtiön velkojia. Rajoitetun vastuun vastinpareina voidaan pitää osakeyhtiölain velkojansuojaa, vähimmäispääomaa ja pääoman pysyvyyttä koskevia säännöksiä sekä varojenjaon menettelysäännöksiä. (Villa 2003, s. 8)

OYL 1 luvun 3 §:ssä on yksityisen osakeyhtiön osakepääomaksi määrätty vähintään 2 500 euroa ja julkisen osakeyhtiön 80 000 euroa. Pykälän 2 momentin mukaan yhtiön varoja voidaan jakaa vain siten kuin laissa säädetään.

2.2.3 Osakkeen luovutettavuus (4 §)

Osakkeet ovat vapaasti luovutettavissa ja hankittavissa, ellei tätä oikeutta ole yhtiöjärjestyksessä rajoitettu. Osakkeen vapaan luovutettavuus mahdollistaa osakkeenomistajan irtaantumisen yhtiöstä sekä omistuksen realisoinnin tilanteessa, jossa osakkeita vastaavaa pääomasijoitusta ei voida

palauttaa yhtiöstä 3 §:n rajoitusten takia. Osakkeiden vapaan luovutettavuuden periaatteen on katsottu vastaavasti sisältävän oikeuden hankkia osakkeita vapaasti. (HE 109/2005, s. 38).

Yhtiöjärjestykseen otetulla määräyksellä voidaan rajoittaa oikeutta luovuttaa ja hankkia osakkeita. Pienyhtiöissä näiden rajoitusten avulla voidaan pyrkiä kontrolloimaan osakspiiriä. Osakkeiden vapaa luovutettavuus on kuitenkin eräs osakeyhtiöoikeuden keskeisistä piirteistä. Sen vuoksi laissa on tarkasti säännelty ne osakkeiden hankintaa ja luovutettavuutta koskevat rajoitukset, jotka voidaan aikaansaada yhtiöjärjestyksen määräyksellä. (Airaksinen et al. 2001, s. 154–155) OYL 3:6 määrittelee sallitut vaihdannanrajoituslausekkeet. Sen mukaisesti oikeutta luovuttaa ja hankkia osakkeita voidaan rajoittaa yhtiöjärjestyksessä vain 3 luvun 7 §:n lunastuslausekkeen ja 8 §:n suostumuslausekkeen avulla. OYL 5:29:1 kohdan 3 mukaan edellä mainittujen luovutusrajoitusten sisällyttäminen yhtiöjärjestykseen edellyttää osakkeenomistajien suostumusta.

2.2.4 Toiminnan tarkoitus (5 §)

Yhtiön toiminnan tarkoitus on voiton tuottaminen osakkeenomistajille, ellei yhtiöjärjestyksessä ole määrätty toisin. Säännöksen sisältö vastaa aiempaa osakeyhtiölakia, jossa asia oli ilmaistu kääntäen (VOYL 12:1:2). Voiton tuottamisen sijasta yhtiön toiminnan tarkoitus voi olla myös yleishyödyllinen, kuten jonkin yhdistyksen tai säätiön tukeminen.

Yhtiö voi kerryttää tuottoa osakkeenomistajilleen varojen jakamisen sijaan tai ohella myös osakkeen arvon kasvulla. Tätä tavoitetta edesauttaa voitovarojen jättäminen yhtiöön, mutta osingon jakamisesta kokonaan pidättäytyminen voi kuitenkin olla yhdenvertaisuusperiaatteen vastaista. Osakkeen arvon maksimointi tulee kuitenkin kyseeseen useimmiten pörs-siyhtiöiden kohdalla, joissa osakkeen omistaja voi helposti realisoida osakkeensa arvon nousun.

Yhtiön on toimintansa kaikissa vaiheissa pyrittävä laissa ja sen yhtiöjärjestyksessä määritellyn tarkoituksensa toteuttamiseen ja toiminnan jatkuvuuden turvaamiseen, mikä puolestaan turvaa velkojien asemaa. (HE 109/2005, s. 39)

2.2.5 Enemmistöperiaate (6 §)

Tästä lähinnä informatiivisesta pykälästä käy ilmi osakkeenomistajien oikeus käyttää päätösvaltaa yhtiökokouksessa, jossa päätökset tehdään annettujen äänten enemmistön mukaisesti, ellei laissa säädetä tai yhtiöjärjestyksessä ole määrätty toisin. Tietyistä laissa tai yhtiöjärjestyksessä säädetyistä asioista päättäminen vaatii yksinkertaisen enemmistön sijasta määräenemmistön. Päätöksentekoa koskevat tarkemmat säännökset on kirjattu osakeyhtiölain 5 lukuun.

Enemmistöperiaatteeseen perustuvasta päätösjärjestyksestä seuraa kuitenkin tarve säätää laissa myös määrävähemmistöä koskevista oikeuksista. Osakeyhtiölaissa on useita vähemmistön oikeuksia turvaavia säännöksiä, jotka on katsottu tarpeellisiksi suojaamaan vähemmistöä enemmistövaltaa vastaan. (Immonen 1998, s. 60) Tällaisia ovat muun muassa oikeus vaatia ylimääräistä yhtiökokousta, hyväksytyä tilintarkastajaa, erityistä tarkastusta, vähemmistöosinkoa, tai oikeus nostaa kanne yhtiötä tai yhtiökokouksen päätöstä vastaan. Niin vähemmistön kuin yksittäisen osakkeenomistajan oikeuksien kannalta kaikkein olennaisin on kuitenkin osakkeenomistajien yhdenvertaisuuden periaate.

2.2.6 Yhdenvertaisuus (7 §)

Osakkeenomistajien yhdenvertaisuus on eräs osakeyhtiöoikeuden johtavista periaatteista, jonka tarkoituksena ennen kaikkea on turvata vähemmistöosakkeenomistajien oikeuksia yhtiössä. Periaate estää enemmistöosakkaiden suosimista vähemmistön kustannuksella, muttei

tietenkään rajoita enemmistöä käyttämästä normaaleja valtaoikeuksiaan yhtiössä. Yhdenvertaisuusperiaate soveltuu niin varojenjakamista koskeviin kuin muihinkin tilanteisiin. Osakeyhtiöiden monimuotoisuuden vuoksi ja yhteiskunnan monimutkaistuessa periaatteen merkitys osakeyhtiöoikeuden vähemmistönsuojajärjestelmässä korostuu, kun yhtiöiden toimintaa ei voida kattavasti yksityiskohtaisilla säännöksillä normittaa. (HE 109/2005, s. 39) Yhdenvertaisuusperiaatteen merkitystä korostaa entisestään sen vähemmistön kannalta epäsuotuisia toimenpiteitä jo ennakolta ehkäisevä voima. Viisaasti toimiva enemmistö näet harkitsee toimenpiteidensä ja päätöstensä lainmukaisuutta yhdenvertaisuusperiaatteen valossa jo ennen niiden toteuttamista. (Immonen 1998, s. 60)

Pykälän ensimmäisessä virkkeessä todetaan kaikkien osakkeiden tuottavan yhtiössä yhtäläiset oikeudet, ellei yhtiöjärjestyksessä ole määrätty toisin. Lähtökohtaisesti osakkeenomistajalla on täten oikeus luottaa, että hänen osakkeet tuottavat samat oikeudet yhtiössä kuin muutkin osakkeet. Mikäli yhtiöjärjestyksessä on määrätty, että yhtiössä on erilaisia osakkeita, voivat osakkeenomistajat luottaa siihen, että osakkeet tuottavat vastaavat oikeudet samanlajisten osakkeiden kanssa. Laissa säädettyjen menettelyjen rajoissa osakkeiden tuottamia oikeuksia voidaan kuitenkin muuttaa, ja yhdenvertaisuuden arvioimisen kannalta on tällöin keskeistä kiinnittää huomiota osakkeiden arvon säilymiseen.

Pykälän toiseen virkkeeseen on yhdistetty aiemman lain 8 luvun 14 §:n ja 9 luvun 16 §:n yleislausekkeet. Säännös kieltää yhtiön johtoa sekä yhtiökokousta tekemästä sellaista päätöstä tai ryhtymästä toimenpiteeseen, joka tuottaa epäoikeutettua etua osakkeenomistajalle tai muulle taholle yhtiön tai toisen osakkeenomistajan kustannuksella. Muilla tahoilla tarkoitetaan muun muassa osakkeenomistajan lähipiiriä. Yhtiön toiminnan tarkoituksen vastaiset toimet ja ulkopuoliselle taholle tehtävät lahjoitukset, tulevat arvioitavaksi myös 5 §:n säännösten valossa.

Yhdenvertaisuusperiaatteen vastaisena voidaan pääsääntöisesti pitää kaikkia vain rajallista osaa yhtiön osakkeenomistajista suosivia toimenpiteitä. Tällainen voi olla esimerkiksi tiettyä osakkeenomistajaa suosiva liike-toimi tai hinnoittelu suunnatun osakeannin yhteydessä. Yhdenvertaisuusperiaatteesta poikkeamiseen tarvitaan lähtökohtaisesti kaikkien osakkeenomistajien suostumus. Osakkeenomistajien yhdenvertainen kohtelu on nähty myös keskeisenä osana corporate governance –periaatteita, eli niin sanottua hyvää hallinnointitapaa, josta on jo vuosikymmenten ajan käyty vilkasta keskustelua (Timonen 2000, s. 14–15).

2.2.7 Johdon tehtävä (8 §)

Pykälässä määritellään johdon tehtävä yleisellä tasolla. Sen mukaisesti johdon tehtävänä on huolellisesti toimien edistää yhtiön etua. Säännös velvoittaa yhtäältä yhtiön johtoa toimimaan huolellisesti ja yhtiön etua edistäen, ja perää näin yhtiön johdolta lojaalisuutta niin yhtiötä kuin sen kaikkia osakkeenomistajia kohtaan (HE 109/2005, s. 40). Yhtiön johto käsittää OYL:n mukaan hallituksen jäsenet, sekä mahdollisen toimitusjohtajan ja hallintoneuvoston jäsenet.

Säännöksessä ja sen perusteluissa on pyritty määrittelemään huolellisesti ja lojaalisti toimivan johdon standardi, jonka merkitys korostuu erityisesti silloin, kun joudutaan arvioimaan johdon vahingonkorvausvastuuta OYL 22 luvun perusteella. Säännöksellä on myös informatiivinen merkitys. (Aira-sinen et al. 2007a, s. 36)

Johdon huolellisuutta ja yhtiön edun mukaista menettelyä arvioitaessa huomiota kiinnitetään 6 luvussa säädettyihin johdon tehtäviin, sekä eritoten 5 §:n yhtiön toiminnan tarkoitukseen. Pääsääntöisesti voidaan katsoa, että mikäli johto on toiminut yhtiön tarkoituksen mukaisesti, se on myös menetellyt lojaalisti yhtiön ja osakkeenomistajien suhteen (Ibid s. 39).

Johdon huolellisuutta arvioidaan objektiivisista lähtökohdista. Oleellista on tällöin se, miten huolellinen henkilö toimisi vastaavissa olosuhteissa. (HE 109/2005, s. 40) Objektiiviseen arviointiin ei kuulu jälkiviisaus, vaan huolellisuutta on arvioitava tehtyjen päätösten ajankohdan mukaisen tiedon valossa. Huolellisuusvelvollisuuden noudattamista arvioitaessa otetaan huomioon yritystoimintaan liittyvät epävarmat olosuhteet ja liiketoimintaan kuuluva riskien ottaminen. Esimerkiksi suuriin investointeihin liittyy usein riskejä. Huolellisuuden vaatimuksen voidaan kuitenkin katsoa korostuvan hankkeen ja siihen liittyvien riskien kasvaessa, sekä silloin kun toisena osapuolena on yhtiön lähipiiriin kuuluva taho. (Ibid, s. 40–41)

2.2.8 Tahdonvaltaisuus (9 §)

Tässä lähinnä informatiivisessa pykälässä säädetään osakkeenomistajien oikeudesta määrätä yhtiön toiminnasta yhtiöjärjestyksessä. Yhtiöjärjestykseen ei kuitenkaan voida ottaa määräystä, joka on osakeyhtiölain tai muun lain pakottavan säännöksen tai hyvän tavan vastainen.

Monista pakottavista säännöksistä huolimatta osakkeenomistajien sopimisvapaus ja mahdollisuudet määrätä keskinäisistä suhteistaan ja yhtiön toiminnasta yhtiöjärjestyksen määräyksillä ovat varsin laajat. (Helminen 2006, s. 95) Lain yksityiskohtaisten säännösten pakottavuus käy ilmi säännöksen sanamuodosta tai se täytyy tulkita säännöksen sanamuodon perusteluissa. Osakeyhtiölain pakottavat säännökset suojaavat lähinnä velkojia ja osakkeenomistajien vähemmistöä sekä sääntelevät erilaisista yhtiön viranomaisiin suuntautuvista toimista. (HE109/2005, s. 41)

Yhtiöjärjestyksessä on aina mainittava yhtiön toiminimi, kotipaikka sekä toimiala. (OYL 2:3) Uusi osakeyhtiölaki mahdollistaa huomattavasti aiempaa suppeamman yhtiöjärjestyksen. Uusi osakeyhtiölaki tarjoaakin eräänlaisen mallisopimuksen; mikäli yhtiöjärjestyksessä ei muista seikoista määrätä, muilta osin sovelletaan OYL:n säännöksiä. Osakeyhtiölaissa on perinteisesti normitettu moninaiset yhtiöoikeudelliset tilanteet, jottei osak-

keenomistajien tarvitsisi niistä yhtiöjärjestyksessä tai muuten määrätä ja jotta kolmannen osapuolen asema olisi riittävän turvattu (Huttunen 1984, s. 18).

2.3 Keskeisten periaatteiden merkitys yleisesti ja tutkimuksen kannalta

Osakeyhtiön keskeisten periaatteiden merkitystä korostamalla on pyritty vastaamaan yhtiöiden toiminnan monimutkaistumisen asettamaan haasteeseen. Lakiin on mahdotonta ottaa tyhjentäviä säännöksiä esimerkiksi kaikista uusista rahoitukseen tai yritysjärjestelyihin liittyvistä erityisistä menettelyistä, jolloin niiden asianmukaisuuden ja laillisuuden arviointi jää yleisten periaatteiden varaan. (Airaksinen 2003, s. 8) Osakeyhtiölain yksityiskohtaisilla säännöksillä ei myöskään voida kokonaan estää sellaisia menettelyjä ja toimenpiteitä, jotka voivat vaarantaa vähemmistöosakkeenomistajien ja velkojien etuja. Keskeisten periaatteiden kirjaaminen lakiin parantaa erityisesti heidän asemaa ja oikeudellista suojaa. (OMTR 2003:4, s. 12) Periaatteiden esittäminen lain alussa parantaa myös lain luettavuutta ja yksittäisten säännösten ymmärtämistä.

Toiminnan keskeisten periaatteiden merkityksen lakia tulkittaessa voidaan katsoa olevan sitä suurempi, mitä heikommin lain yksityiskohtaisista säännöksistä saadaan tukea tietyn oikeudellisen ongelman ratkaisuun. Lähtökohtaisesti lain yksityiskohtaiset määräykset tulevat sovellettaviksi ensisijaisesti. Kuitenkin muodollisesti lain vaatimusten mukainen päätös voi olla yhdenvertaisuusperiaatteen vastainen ja siten pätemätön, vaikka päätös muutoin olisi lain yksityiskohtaisten säännösten mukainen. (HE 109/2005, s. 37) Uuteen lakiin otettujen yleisten periaatteiden merkitys korostuu silloin, kun lain yksityiskohtaisesta säännöksestä ei löydy ratkaisua johonkin tilanteeseen. Tällöin esimerkiksi vääryyttä kokenut taho voi vedota näihin yleisiin periaatteisiin turvatessaan oikeuksiaan. (Sillanpää 2005, s. 35)

OYL:n keskeisiä periaatteita arvioitaessa ne on huomioitava kokonaisuutena suhteessa toisiinsa ja suhteessa lain yksityiskohtaiseen sääntelyyn. Esimerkiksi 4 §:n osakkeiden vapaata luovutettavuutta voidaan rajoittaa OYL:n säännösten mukaisesti. (HE 109/2005, s. 37) Toisaalta osakkeenomistajien sopimusvapaus on huomioitava yksittäisen menettelyn lainmukaisuutta arvioitaessa. Osakeyhtiölaissa on useita lähtökohtaisesti pakottavia säännöksiä, jotka eivät kuitenkaan ole viimekädessä pakottavia. Tällaisten pakottavien säännösten tarkoituksena on suojella osakkeenomistajien välisiä oikeushyviä – näistä he voivat yksimielisesti keskinäisellä sopimuksella poiketa. Tällainen lain pakottavasta säännöksestä poikkeamisen mahdollisuus perustuu siihen tosiseikkaan, ettei kukaan voi valittaa päätöksestä. (Mäntysaari, s. 52) Tällaisesta menettelystä mainittakoon VOYL:n mukainen rahastoanti, jonka yksimieliset osakkeenomistajat saattoivat toteuttaa myös suunnatusti.

Osakeyhtiölaissa on myös monia pakottavia säännöksiä, joista edes yksimieliset osakkeenomistajat eivät voi poiketa ilman mitättömyyden uhkaa. Tällaisia ovat muun muassa tietyt yhtiön perustamista koskevat säännökset sekä lähtökohtaisesti myös velkojainsuojasäännökset, joista ei voida poiketa ainakaan ilman velkojien suostumusta.

Osakeyhtiölain 1 luvun säännöksillä on myös välittömiä oikeusvaikutuksia. Esimerkiksi 5 §:n yhtiön toiminnan tarkoitusta koskevan säännöksen vastainen oikeustoimi voi osoittautua pätemättömäksi ja aiheuttaa yhtiön johdolle vahingonkorvausvelvollisuuden. OYL 1:7 yhdenvertaisuusperiaatteella puolestaan on keskeinen merkitys osakeyhtiöoikeuden vähemmistönsuojan kannalta. Tietyn päätöksen tai toimenpiteen yhdenvertaisuusperiaatteen loukkaukseen voidaan vedota tuomioistuimessa. (HE 109/2005, s. 37)

Tutkimuksen ja tutkimusongelman kannalta tärkeimpinä osakeyhtiölain 1 luvun keskeisistä periaatteista voidaan pitää osakkeenomistajien yhdenvertaisuutta, toiminnan tarkoitusta sekä pääomaa ja sen pysyvyyttä. Näi-

den kolmen olennaisen osakeyhtiöoikeudellisen periaatteen arviointiin voidaan viime kädessä hyvin pitkälti tiivistää niin osakeyhtiön varojen jakaminen kuin kaikki muukin varojen käyttö. Kun näihin kolmeen keskeiseen periaatteeseen lisätään vielä uuden osakeyhtiölain 13 luvun 2 §:ään otettu nimenomainen vaatimus yhtiön maksukyvyyn säilyttämisestä kaikissa varojenjakotilanteissa, on tässä kappaleessa tiivistetty se, mihin osakeyhtiölain varojenjakosäännökset ja osakeyhtiön varojen käytön oikeudellinen arviointi perustuu.

Kuten edellä on jo todettu, osakeyhtiön keskeiset periaatteet saivat uuden osakeyhtiölain 1 lukuun kirjattuna korostetun merkityksen niin yksittäisiä osakeyhtiölain säännöksiä arvioitaessa kuin itsenäisinä oikeudellisina periaatteina. Osakkeenomistajien yhdenvertaisuus kävi VOYL:n aikaan ilmi VOYL 8:14 §:stä ja 9:16 §:stä, mutta uuden osakeyhtiölain nimenomaisesta 1 luvun 7 §:stä yhdenvertaisuusperiaate käy selkeästi ilmi osakeyhtiöoikeudellisena keskeisenä periaatteena. Osakkeenomistajien yhdenvertaisuus on niin oleellinen osakeyhtiöoikeudellinen periaate, että sen korostaminen selkeästi heti lain alussa on hyvä uudistus.

Myös osakeyhtiön toiminnan tarkoituksen merkitys korostuu uudessa osakeyhtiölaissa VOYL:iin nähden, jossa (VOYL 12:1:2) osakeyhtiön toiminnan tarkoitus oli ilmaistu kääntäen. Osakeyhtiön toiminnan tarkoitus on edelleen lähtökohtaisesti voiton tuottaminen osakkeenomistajille. Periaatteen kirjaaminen lain 1 lukuun korostaa yhtiön toiminnan tarkoitusta, jonka toteuttaminen tulee arvioitavaksi jatkuvasti yhtiön toiminnan ja sen johdon ja toimielinten päätösten tarkoituksen mukaisuuden arvioinnissa. Periaatteen merkityksen korostamisen osoituksena lain yksityiskohtaista sääntelyä on eräiltä keskeisiltä osin huomattavasti kevennetty VOYL:iin nähden. Aiemman osakeyhtiölain varojen jakamista koskeneessa 12 luvun 7 §:ssä oli lähipiirilainan edellytyksistä ja antamisesta tarkat säännökset, jotka uudesta osakeyhtiölaista on jätetty kokonaan pois. Lähipiirilainojen tarkoituksen ja lain mukaisuus tulee nykyisin arvioitavaksi viime kädessä yhtiön toiminnan tarkoituksen valossa. Eri asia on, helpottuiko lähipiirilainojen

lainmukaisuuden arviointi. Toiminnan tarkoituksen korostaminen keskeisenä periaatteena on kuitenkin tärkeää.

3 OSAKEYHTIÖN PÄÄOMARAKENNE

Kaikki osakeyhtiöt ovat kirjanpitovelvollisia (KPL 1:1.1:n 1 kohta). Osakeyhtiön juoksevan kirjanpidon sekä tilinpäätöksen laatimisessa sovelletaan voimassa olevaa kirjanpitolakia ja –asetusta. Näiden lisäksi osakeyhtiön tilinpäätöksen laatimisessa on noudatettava osakeyhtiölain säännöksiä. Osakeyhtiölaki on tilinpäätössäännösten osalta erityislaki kirjanpitolakiin nähden, jolloin mahdollisissa ristiriitatilanteissa on noudatettava osakeyhtiölain säännöksiä.

Osakeyhtiön pääoman jaottelu perustuu kirjanpitoasetuksen (KPA) 1 luvun 6 pykälään. Kuten edeltäjässään (VOYL 11:6) myös uudessa osakeyhtiölaissa edellytetään kirjanpitoasetuksen tasekaavaa pidemmälle menevää yhtiön oman pääoman jaottelua. Osakeyhtiöoikeudellisten oman pääoman käyttöä koskevien säännösten johdosta osakeyhtiön oma pääoma on taseessa jaettava sidottuun ja vapaaseen omaan pääomaan. OYL 8:1:n mukaan yhtiön oma pääoma jakautuu sidottuun omaan pääomaan ja vapaaseen omaan pääomaan. Osakeyhtiön tilinpäätöksessä ei taseen vastattavissa kuitenkaan esitetä otsikoita sidottu ja vapaa oma pääoma, vaan siinä noudatetaan KPA:n tasekaavan mukaisia otsikoita.

Sidotun ja vapaan oman pääoman nimikkeet ovat osakeyhtiölain apuvälineitä, jotka eivät ilmene kirjanpitolaista. Näiden käsitteiden avulla määritetään mm. oman pääoman pysyvyyttä sekä velkojan suoja osakeyhtiölainsäädännössä. Niillä on keskeinen merkitys myös yhtiön jakokelpoisia varoja määriteltäessä. Osakeyhtiölain sidottua omaa pääomaa koskevat säännökset on tarkoitettu rajaamaan osakkaiden henkilökohtainen vastuu yhtiön velvoitteista yhtiöön sijoitettuun pääomaan. Tästä johtuen osakeyhtiölaissa on turvattu sidotun oman pääoman ja muiden jakokelvottomien erien koskemattomuus. (af Schultén, G. 2004, s. 265)

Seuraavaksi analysoidaan oman pääoman rakennetta koskevia muutoksia. Tutkimuksessa lähestytään osakeyhtiön pääomarakennetta ja varo-

jenjakoa koskevassa sääntelyssä tehtyjä muutoksia siten, että ensin tarkastellaan VOYL:n mukaista sääntelyä, minkä jälkeen perehdytään uuteen osakeyhtiölakiin tehtyihin muutoksiin ja uudistuksiin. Näin vanhaa ja uutta lakia vertailemalla ja niiden säännösten eroja tarkastelemalla muutoksia on hyvä havainnollistaa ja niiden merkitys aukeaa paremmin. Sekä tämän pääomarakennetta käsittelevän kolmannen luvun että varojenjakoa tarkastelevan neljännen luvun lopuksi analysoidaan muutosten merkitystä pienten osakeyhtiöiden kannalta.

3.1 Osakeyhtiön pääomarakenne vanhan osakeyhtiölain mukaan

Osakeyhtiön taseen omaa pääomaa koskevat säännökset löytyivät VOYL:n 11 luvun 6 pykälästä, jonka mukaan osakeyhtiön oma pääoma tuli taseessa jakaa kolmeen pääryhmään: 1) sidottuun omaan pääomaan, 2) vapaaseen omaan pääomaan sekä 3) omaksi erityiseksi eräksi sidotun ja vapaan oman pääoman jälkeen merkittyyn pääomalainaan. Kirjanpitoasetuksen tasekaavassa pääomalainaa ei mainita lainkaan.

VOYL 11 luvun 6 §:n mukaan osakeyhtiön sidottua omaa pääomaa olivat osakepääoma, ylikurssirahasto, vararahasto sekä arvonkorotusrahasto. Muut rahastot olivat vapaata omaa pääomaa. Tilikauden voitto ja voitto edellisiltä tilikausilta ilmoitettiin erikseen vapaan oman pääoman lisäyksenä ja tilikauden tappio sekä edellisten tilikausien tappio vastaavasti sen vähennyksenä. Pääomalaina merkittiin siis sidotun ja vapaan oman pääoman jälkeen omaksi erityiseksi eräkseen omaan pääomaan.

3.1.1 Osakepääoma ja osakkeen nimellisarvo

Yhtiön osakepääoma muodostuu osakkaiden yhtiöön sijoittamista pääomapanoksista, joiden palauttaminen yhtiön toiminnan aikana on sallittu vain yhtiön velkojien luvalla. Osakepääoma muodostuu yhdestä tai useammasta osakkeesta. VOYL 1:1.4 mukaan osakkeelle voitiin yhtiöjärjes-

tyksessä määrätä nimellisarvo. Jollei nimellisarvoa oltu määrätty, osakkeelle laskettiin kirjanpidollinen vasta-arvo jakamalla osakepääoma osakkeiden lukumäärällä. Nimellisarvon merkitys oli siinä, että osakkeesta maksettavan merkintähinnan tuli olla vähintään nimellisarvon tai sen puuttuessa kirjanpidollisen vasta-arvon suuruinen. Osakkeiden merkintähintaa koskevasta alikurssikiellosta oli säädetty VOYL 2 luvun 11.1 §:ssä.

VOYL 1 luvun 1.3 §:ssä säädettiin osakepääoman vähimmäismäärästä. Yksityisessä osakeyhtiössä osakepääoman tuli olla vähintään 8 000 euroa ja julkisessa 80 000 euroa. Osakepääoman vähimmäismäärää ja sidotun oman pääoman pysyvyyttä koskevilla säännöksillä suojataan ennen kaikkea yhtiön velkojia, sillä sidottu oma pääoma turvaa viime kädessä velkojien saatavia. Tähän liittyi olennaisesti myös VOYL 13 luvun oman pääoman menettämistä koskevat selvitystiläsäännökset (ks. jäljempänä 3.1.4)

3.1.2 Muut sidotun pääoman erät

Osakepääoman lisäksi vararahasto, ylikurssirahasto ja arvonkorotusrahasto olivat VOYL 11:6 §:n mukaan sidottua omaa pääomaa. Vararahastoon voitiin yhtiöjärjestyksessä olevan määräyksen tai yhtiökokouksen päätöksellä siirtää taseen osoittamaa vapaata omaa pääomaa. Laissa ei määrätty osaa voitosta siirrettäväksi vararahastoon, mutta sellainen määräys voitiin ottaa yhtiöjärjestykseen. Vararahaston käyttöä säänneltiin VOYL:n 12:3 §:ssä. Sitä voitiin yhtiökokouksen päätöksellä käyttää vain vahvistetun tappion kattamiseen siltä osin kuin vapaa oma pääoma ei riittänyt, rahastoantiin, sekaemissioon sekä osakepääoman alentamiseen. Sekaemissiolla tarkoitetaan osakkeiden uusmerkinnässä mahdollista järjestelyä, jossa osakkeita saadaan merkitä niiden nimellisarvoa alempaan hintaan, mikäli osakepääomaan siirretään muusta omasta pääomasta osakkeiden yhteenlasketun nimellisarvon ja osakkeista maksettavan määrän erotus (VOYL 4:12.2). Sekaemissio on näin ollen osakkeiden normaalin uusmerkinnän ja rahastoannin välimuoto.

Ylikurssirahastoa koskevat säännökset olivat VOYL:n 12:3a §:ssä. Ylikurssirahastoon kirjattiin osakkeiden nimellisarvon ylittävä määrä osakkeiden merkintähinnasta. Sinne tuli kirjata myös mm. optio-oikeuteen ja vaihtovelkakirjaan perustuvasta osakkeiden merkintäoikeudesta yhtiölle tulevat maksut, omien ja emoyhtiön osakkeista saatu myyntivoitto sekä se osa osakepääoman alentamismäärästä, jota ei käytetty vahvistetun tappion kattamiseen eikä siirretty yhtiökokouksen päätöksen mukaan käytettävään rahastoon tai jaettu osakkeenomistajille. Ylikurssirahastoa voitiin käyttää vain vararahaston käytöstä säädettyihin, edellä mainittuihin tarkoituksiin.

Arvonkorotusrahastoon voitiin kirjata KPL:n 5:17 mukainen arvonkorotus. Säännöksen mukaan taseen pysyviin vastaaviin kuuluvasta kulumattomasta käyttöomaisuudesta, eli maa- tai vesialueesta tai arvopaperista saadaan kirjata arvonkorotus, mikäli niiden todennäköinen luovutushinta tilinpäätöspäivänä on pysyvästi alkuperäistä hankintamenoa suurempi. VOYL 12:3b:n mukaan arvonkorotusrahastoa oli mahdollista käyttää ainoastaan rahastoantiin tai VOYL 4:12.2 mukaiseen siirtoon osakepääomaan eli niin sanottuun sekaemissioon. Arvonkorotusrahasto oli vara- ja ylikurssirahaston tavoin osakeyhtiön sidottua omaa pääomaa, mutta sen käyttö oli laissa vieläkin tarkemmin rajattu.

3.1.3 Pääomalaina

Pääomalainaa koskevat säännökset löytyivät VOYL:n 5. luvusta. Sen 1 §:n mukaisesti yhtiö sai ottaa lainan, jonka pääoma, korko ja muu hyvitys voitiin maksaa yhtiön purkautumisessa ja konkurssissa vain kaikkia muita velkoja huonommalla etuoikeudella. Pääoma saatiin muutoin palauttaa vain, mikäli yhtiön tai jos yhtiö oli emoyhtiö, sen konsernin viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistettavan taseen mukaiselle sidotulle omalle pääomalle ja muille jakokelvottomille erille jäi täysi kate. Tällaiselle niin sanotulle takasijaiselle lainalle voitiin maksaa korkoa tai muuta hyvitystä vain, mikäli vastaava määrä voitiin käyttää yhtiön (konsernin) viimeksi

päättäneeltä tilikaudelta vahvistetun taseen mukaan voitonjakoon. Siten pääomallainalle maksettu korko tai muu hyvitys luonnollisesti vähensi voitonjakokelpoisten varojen määrää. Yhtiö tai sen kanssa samaan konserniin kuulunut yhtiö ei myöskään saanut antaa lainan pääomalle tai koron tai muun hyvityksen maksamisesta vakuutta (VOYL 5:1.2). Pääomallaina tuli merkitä taseen omaan pääomaan erilliseksi eräksi.

Pääomallainoilla on Suomessa ollut erityistä merkitystä Pk-yrityksille, joiden omavaraisuusaste on perinteisesti ollut alhainen. Heikko taserakenne on aiheuttanut niiden kehitykselle todellisia esteitä. Tästä syystä oman pääoman ehtoisella lainalla on ollut Pk-yrityksille kaksi funktiota; yhtäältä toiminnan laajentamisen kannalta tärkeiden investointien rahoittaminen ja toisaalta yhtiön taserakenteen vahvistaminen. (Villa 1997, s. 249) Oman pääoman ehtoisena rahoitusvälineenä pääomallainalla on ollut erityistä merkitystä oman pääoman menettämistä seuranneen pakkoselvitystilän välttämisen ratkaisuvaihtoehtona.

3.1.4 Oman pääoman menettäminen ja pakkoselvitystila

VOYL 13 luvun 2 §:ssä oli säännökset yhtiön oman pääoman menettämisen aiheuttamista toimenpiteistä. Säännöksen mukaan jos yhtiön hallitus tilinpäätöstä laatiessaan havaitsi tai sillä oli muuten syytä olettaa yhtiön oman pääoman määrän laskeneen alle puoleen osakepääomasta, hallituksen oli viipymättä laadittava yhtiön taloudellisen tilanteen selvittämiseksi tase, joka tilintarkastajien oli tarkastettava, ja kutsuttava yhtiökokous koolle käsittelemään yhtiön asettamista selvitystilaan. Yhtiökokous oli pidettävä kahden kuukauden kuluessa taseen laatimisesta.

Yhtiö oli asetettava selvitystilaan, jollei viimeistään kahdentoista kuukauden kuluessa pidetylle uudelle yhtiökokoukselle ollut esittää tilintarkastajien tarkastamaa uutta tasetta, jonka mukaan yhtiön oma pääoma oli vähintään puolet osakepääomasta (VOYL 13:2 §). Oman pääoman ja osakepääoman suhdetta laskettaessa yhtiön omaisuus saatiin arvostaa

VOYL 13:2.3 mukaisesti kirjanpitoarvoja suurempaan käypään arvoon, josta tuli vähentää arvioidut luovutuskulut. Taseen vastaavaa puolen kirjanpitoon perustuvista arvoista poikkeaminen selvitystilataseessa voitiin nähdä loogisena, voidaanhan selvitystilataseeseen katsoa rinnastuvan yhtiön purkamisen yhteydessä laadittavan osakkeenomistajien jako-osuuden suuruutta todentavaan laskelmaan (Villa 1997, s. 207). Todennäköisiin luovutushintoihin perustuneen selvitystilalaskelman tarkoituksena oli, että se antaisi todenmukaisemman kuvan yhtiön taloudellisesta tilasta silloin, kuin kirjanpitoarvoihin perustuva tase ei täysin vastaisi yhtiön taloudellista asemaa (Rapakko 1994, s. 567).

Jos yhtiökokous ei tehnyt päätöstä yhtiön asettamisesta selvitystilaan, hallituksen oli haettava selvitystilaan asettamista tuomioistuimelta. Myös tilintarkastajalla, tai osakkeenomistajilla, joilla oli vähintään kymmenesosa kaikista osakkeista, oli mahdollisuus hakea yhtiötä selvitystilaan.

Oman pääoman menettämistä koskevan niin sanotun pakkoselvitystilasäännöksen tavoitteena oli suojata yhtiön olemassa olevia ja tulevia sopimuskumppaneita ja velkojia estämällä yhtiön tappiollinen toiminta silloin, kun yhtiön oman pääoman määrä oli laskenut alle puoleen osakepääomasta, eikä tilannetta ollut saatu korjattua laissa säädetyssä määrääjässä (af Schultén 2004, s. 384). Pakkoselvitystilasäännösten tarkoituksena oli estää velkaantuneen yhtiön toiminnan jatkaminen siten, että velkojien riski entisestään kasvaisi (HE 27/1977, s. 94–95). Aikoinaan VOYL:a säädettäessä oli katsottu, että osakeyhtiö on asetettava ajoissa selvitystilaan ennen kuin osakepääoma on kokonaan menetetty, jottei velkojien tappion vaara muodostu liian suureksi. (Kom. 1969: A 20, s. 170)

Pakkoselvitystilaa koskenut VOYL:n sanamuoto ”on syytä olettaa” asetti hallitukselle aktiivisen velvollisuuden tarkkailla yhtiön oman pääoman määrää (Pihlajarinne 2007, s. 360). Vastaavan velvollisuuden seurata oman pääoman suhdetta osakepääoman määrään on katsottu yhtäläillä kuuluvan myös toimitusjohtajalle (Airaksinen & Jauhiainen 1997, s. 465).

Hallituksen aktiivisen seurantavelvollisuuden voitiin katsoa korostuvan erityisesti yksittäisen suuren tappion kirjaamisen yhteydessä, tai kun liiketoiminnan kannattamattomuuden vuoksi yhtiön omasta pääomasta oli jo aiempina tilikausina menetetty huomattava osa. (HE 89/1996, s. 135–136) Mikäli hallitus laiminlöi VOYL 13 luvun 2 §:n mukaiset selvitystilaa koskeneet velvollisuutensa, hallituksen jäsenille koitui VOYL 15 luvun mukainen vahingonkorvausvelvollisuus yhtiötä, sen velkojia tai muuta sopimusosapuolta kohtaan.

VOYL:n mukaisen velkojain suojan voidaan katsoa perustuneen pitkälti laissa säädetyn vähimmäisosakepääoman ja muun sidotun oman pääoman puskurivaikutukseen. Pakkoselvitystilaa koskeneet säännökset olivat kaksivaiheiset. Hallituksen velvollisuus kutsua ensimmäinen yhtiökokous koolle yhtiön menetettyä puolet osakepääomastaan oli lähinnä signaali osakkeenomistajille yhtiön heikentyneestä taloudellisesta tilanteesta. Se velvoitti yhtiön johdon ja osakkeenomistajat päättämään toimenpiteistä yhtiön oman pääoman määrän nostamiseksi vähintään puoleen osakepääomasta. Mikäli näissä toimenpiteissä ei onnistuttu, vuoden sisällä pidettävässä uudessa yhtiökokouksessa oli päätettävä yhtiön asettamisesta selvitystilaan, mikä puolestaan oli signaali yhtiön velkojille ja sidosryhmille.

3.2 Oman pääoman rakennetta koskevat muutokset

3.2.1 *Nimellisarvosta luopuminen*

Osakeyhtiölakiuudistuksen seurauksena osakeyhtiön oman pääoman rakenne muuttui merkittävästi. Uuden osakeyhtiölain valmistelussa huomioitiin osakeyhtiöoikeuden kansainvälinen kehitys. Myös EU:n yhtiöoikeudellisissa direktiiveissä ja asetuksissa sekä tilinpäätösdirektiiveissä tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet lakiuudistusten taustalla.

Yksi uuden osakeyhtiölain merkittävimmistä muutoksista koski osakkeen nimellisarvoa. Kansainvälisesti osakeyhtiöoikeuden uudistamishankkeissa oli jo pitkään näkynyt pyrkimys luopua osakkeen nimellisarvojärjestelmästä (OMTR 2003:4, s.54). Tätä kehitystä seuraten uudessa osakeyhtiölaissa luovuttiin osakkeiden nimellisarvoon perustuvasta järjestelmästä.

Osakkeiden nimellisarvoa koskevan sääntelyn ongelmaksi oli katsottu se, ettei nimellisarvo osoittanut millään tavalla osakkeen todellista arvoa eikä muutakaan merkityksellistä taloudellista suuretta. Se ei myöskään kuvannut osakkeen tuottamia oikeuksia yhtiössä. Osakkeen nimellisarvosta oli sen sijaan katsottu jopa olevan haittaa. Nimellisarvon ja sen kytkennän osakepääomaan oli katsottu aiheettomasti monimutkaistavan osakeoikeuksia ja yhtiön oman pääoman eriä koskevaa sääntelyä. Sen oli myös katsottu rajoittavan yhtiön toimintamahdollisuuksia ja aiheuttavan käytännössä osakkeen arvoon liittyviä sekaannuksia. Se oli myös nähty ongelmallisena IAS/IFRS- standardien näkökulmasta, koska niiden mukaan mm. eräitä lunastusehtoisia osakkeita voidaan joutua taseessa käsittelemään oman pääoman sijasta vieraana pääomana. Nimellisarvo tai sitä vastaava kirjanpidollinen vasta-arvo ei myöskään ole tarpeellinen osakkeen yksilöinnin kannalta. (OMTR 2003:4, s. 54)

Nimellisarvolla ja kirjanpidollisella vasta-arvolla on ollut oikeudellista merkitystä lähinnä yhtiön etutahojen kannalta niihin liittyvän alikurssikiellon vuoksi. Alikurssikiellon ei kuitenkaan ole todettu takaavan osakkeenomistajien yhdenvertaisuutta osakkeita annettaessa, koska nimellisarvo ei juuri koskaan vastaa osakkeen todellista arvoa. Sitä vastoin alikurssikiellosta on ollut jopa haittaa, sillä se on perusteettomasti estänyt osakkeiden antamisen nimellisarvoa alemmasta hinnasta silloinkin, kun se on ollut yhtiön edun ja osakkaiden yhdenvertaisen kohtelun mukaista. Myöskään velkojien suojan näkökulmasta alikurssikiellolle ei ole ollut perustetta, sillä osakkeista saatava, yhtiöön tuleva vastike parantaa velkojien asemaa sen suuruudesta riippumatta, eikä edes osakeoikeuksien antaminen vastikkeetta velkojien asemaa heikennä. Velvollisuuden merkitä osakepää-

omaan ainakin osakkeiden nimellisarvoa vastaavan määrän merkintähinnasta on myös katsottu aiheettomasti rajoittavan yhtiön mahdollisuuksia määrätä pääomarakenteestaan silloin, kun toisenlainen menettely ei olisi osakkaiden yhdenvertaisuuden näkökulmasta ongelma. (HE 109/2005, s. 21)

Uuden osakeyhtiölain mukaan osakkeilla on nimellisarvo vain, mikäli yhtiöjärjestykseen halutaan tällainen määräys ottaa. Osakkeilla ei myöskään ole aiempaa nimellisarvoon rinnastettavaa kirjanpidollista vasta-arvoa, vaikka uuteenkin lakiin tämä käsite sisältyy. Tämä johtuu EU:n toisen pääomadirektiivin kahdeksannesta artiklasta, jonka mukaan osakkeita ei saa antaa niiden nimellisarvoa tai kirjanpidollista vasta-arvoa alhaisemmasta vastikkeesta. Uutta osakeyhtiölakia valmisteltaessa pääomadirektiiviä tulkittiin kuitenkin siten, että siinä mainittu kirjanpidollinen vasta-arvo voi vaihdella osakeanneittain. Samanlaista tulkintaa on esiintynyt myös mm. Belgiassa (OMTR 2003:4, s. 55–56). Direktiivin sanamuodon on katsottu merkitsevän vain sitä, että osakkeita annettaessa osakepääomaan merkittävän määrän on todella vastattava vähintään määrää, joka sinne ilmoitetaan merkittäväksi. Direktiivissä ei tämän tulkinnan mukaan edellytetä VOYL:n mukaista alikurssikieltoa. (HE 109/2005, s. 22)

Kysymys ei kuitenkaan ollut aivan yksiselitteinen (Airaksinen 2005, s. 32). Esimerkiksi Ruotsissa ja Iso-Britanniassa lain valmistelun loppuvaiheessa pääomadirektiiviä tulkittiin toisin, vaikka sielläkin oli tavoitteena ollut nimellisarvoton järjestelmä. Näissä maissa lakiuudistus on tässä suhteessa konservatiivisempi. (HE 109/2005, s. 24) Suomessa on näin ollen siirrytty aidosti nimellisarvottomaan järjestelmään.

3.2.2 Nimellisarvosta luopumisen vaikutukset pääomajärjestelmään

Nimellisarvosta ja sitä vastaavasta kirjanpidollisesta vasta-arvosta luopumisella oli osakeyhtiöoikeudellisesti erittäin suuri merkitys ja laajat seuraukset. Uudistus merkitsi osakepääoman ja osakkeiden välisen yhteyden

katoamista. Aikaisemmassa nimellisarvoisessa pääomajärjestelmässähän yhtiön antamien osakkeiden yhteenlaskettu nimellisarvo ilmaisi osakepääoman määrän. Uuden lain myötä osakkeilla ja osakepääomalla ei enää ole minkäänlaista yhteyttä. Osakkeiden antaminen ja osakepääoman korottaminen on täysin erotettu toisistaan. Osakkeiden antamiseen ei välttämättä liity osakepääoman korottaminen, ja toisaalta osakepääomaa voidaan myös korottaa antamatta osakkeita (Sillanpää, s. 34). Osake ei näin ollen edes kuvainnollisesti edusta osuutta yhtiön osakepääomasta. (HE 109/2005, s. 21)

Osakkeiden antamiseen nimellisarvosta luopuminen vaikutti ennen kaikkea siten, että alikurssikielto poistui. Maksuton osakeanti on näin ollen nykyään mahdollista toteuttaa ilman aiemmin tarvittuja rahastosiirtoja ja uusia osakkeita voidaan antaa maksuttakin. Siten uudessa laissa ei tarvita aiempia sekaemissiota koskevia säännöksiä. Uusi osakeyhtiölaki ei tässä suhteessa varsinaisesti lisää toimintamahdollisuuksia, mutta se yksinkertaistaa niitä (Pulkkinen 2005, s. 18). Nimellisarvosta luopuminen myös mahdollistaa osakkeista yhtiölle suoritettavan maksun monipuolisemmat kirjaamisvaihtoehdot taseen omaan pääomaan jäljempänä esitetyllä tavalla. Osakeyhtiöt voivat siten vapaammin päättää oman pääoman rakenteestaan.

Uusi osakeyhtiölaki mahdollistaa myös suunnatun maksuttoman osakeantin ilman nykyisiä rahastosiirtoja. Suunnatulle ilmaisannille on kuitenkin oltava yhtiön näkökulmasta erittäin painava taloudellinen syy. Hallituksen esityksessä todettiin, että tällaisen ilmaisannin tulee ainakin pitkällä tähtäimellä olla kaikkien osakkeenomistajien edun mukainen. Painavia taloudellisia syitä voivat olla esimerkiksi osakkeiden antamiseen perustuvat henkilöstön palkitsemisjärjestelmät tai osakelajeja yhdistettäessä arvokkaampien osakkeiden haltijoille maksettava korvaus. (HE 109/2005, s. 23–24)

Nykyisin yhtiö voi merkitä myös itselleen osakkeita maksutta. Yhtiön ei siten tarvitse enää hankkia tai lunastaa omia osakkeitaan saadakseen niitä haltuunsa. Tämä helpottaa esimerkiksi yritysjärjestelyjen toteuttamista oleellisesti, kun yhtiö voi suunnata annin itselleen ja saada näin osakkeitaan yritysjärjestelyssä annettavaksi vastikkeeksi. (Villa 2004, s. 20)

KHT-tilintarkastaja Sinikka Hölttä ei näe nimellisarvon tai sitä vastanneen kirjanpidollisen vasta-arvon poistumisella olleen juurikaan merkitystä Pk-yritysten kannalta. Samoilla linjoilla on KTT Teemu Aho. Hänen mielestään nimellisarvon ja sen myötä alikurssikiellon poistumisella ei Pk-yritysten kannalta yleisesti ollut suurta merkitystä. Kaiken kaikkiaan hän pitää muutosta kuitenkin positiivisena ja sanoo sen olevan linjassa muun pääomasääntelyn kanssa. Nimellisarvo olisi vain turhaan rajoittanut uusia toimintavaihtoehtoja. Perustamansa Teemu Aho Oy:n kannalta hän ei kuitenkaan näe uudistuksella juurikaan olevan merkitystä.

3.2.3 Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto

Uuden osakeyhtiölain 9 luvun 6 §:n mukaan olettamasaännöksenä on, että osakkeen merkintähinta kirjataan kokonaisuudessaan osakepääomaan. Se voidaan kuitenkin merkitä joko kokonaan tai osittain vapaaseen omaan pääomaan. Muun muassa tämän vuoksi uuden osakeyhtiölain omaa pääomaa koskevan 8 luvun 2 §:ään on otettu uusi rahasto, sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto. Se osa osakkeen merkintähinnasta, jota ei kirjata osakepääomaan, kirjataan sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon. Säännös koskee sekä yhtiön perustamista että osakeantia. Osakkeiden merkinnästä yhtiölle tuleva pääoma voidaan siten aina merkitä vapaaseen omaan pääomaan, kunhan osakepääomaa koskeva 2 500 euron vähimmäispääomavaade on yhtiötä perustettaessa täytetty. Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto on nimensä mukaisesti jakokelpoista omaa pääomaa.

Myös optio-oikeudesta ja vaihtovelkakirjaan perustuvasta osakkeiden merkintäoikeudesta saatava määrä kirjataan sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon, ellei muuta päätetä. Rahastoon merkitään myös sellainen oman pääoman sijoitus, jota ei merkitä muuhun rahastoon. Tällainen voi olla esimerkiksi osakkaan vastikkeeton sijoitus yhtiöön. Sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon kirjataan myös osakepääoman alentamisen yhteydessä se määrä, jota ei jaeta osakkeenomistajille tai käytetä tappion kattamiseen.

Aiempaan osakeyhtiölainsäädäntöön nähden uusi sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto on merkittävä uudistus. Jatkossa yhtiöön sijoitettava, esimerkiksi osakemerkinnässä yhtiölle tuleva pääoma, voidaan kirjata uuteen sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon, joka nimensä mukaisesti on jakokelpoista vapaata omaa pääomaa. Yhtiöön sijoitettu, uuteen SVOP-rahastoon kirjattu, pääoma voidaan siten jatkossa aiempaa huomattavasti joustavammin palauttaa osakkeenomistajille. Siitä, minkä verran osakepääomaa osakeannissa korotetaan vai kirjataanko koko merkintähinta uuteen SVOP-rahastoon, päättää yhtiökokous, ellei asiasta ole määrätty yhtiöjärjestyksessä.

Sijoitetun oman pääoman rahaston palauttamisen verokohteluun liittyi pitkään epäselvyyttä vielä uuden osakeyhtiölain voimaantulon jälkeen. Aho totesikin haastattelussa, että ennen kuin tiedetään, miten SVOP-rahaston palauttamista tullaan verottamaan, on vaikeaa sanoa, mikä sen merkitys on. Hänen yhtiössään vuoden 2006 lopulla tehdyssä uusmerkinnässä saatu pääoma kirjattiin kokonaisuudessaan osakepääomaan, koska SVOP-rahaston tulevasta verokohtelusta ei tuolloin ollut tietoa. Merkinnästä suurin osa oli muuta kuin aiempaa nimellisarvoa tai kirjanpidollista vasta-arvoa, mutta Ahon mukaan verotuksen suhteen ei haluttu ottaa mitään riskiä (SVOP-rahaston palautuksen verotuksesta ks. 5.1).

3.2.4 Sidottu pääoma uudistuksen jälkeen

Osakeyhtiön oman pääoman erää koskeva sääntely yksinkertaistui nimellisarvon poistamisen seurauksena. Erillistä ylikurssirahastoa ei enää tarvita, koska nimellisarvon poistamisen seurauksena ei muodostu ylikurssia. Uudessa laissa ei enää tunneta vararahastoakaan. Se on uudistuksen jälkeen tarpeeton, koska kaikki sidottuun pääomaan tehtävät sijoitukset voidaan kirjata osakepääomaan. (HE 109/2005, s. 92) Osakepääoma on siten ainoa yhtiöön sijoitettu sidotun oman pääoman erä.

IFRS-standardien mukaisesti eräitä lunastusehtoisia osakkeita joudutaan kirjaamaan vieraaseen pääomaan. Tällaiseen vieraaksi pääomaksi kirjattavaan osakepääoman erään soveltuvat kuitenkin samat osakepääomaa koskevat säännökset. (HE 109/2005, s. 93)

Niissä yhtiöissä, joissa nimellisarvoa koskeva määräys halutaan säilyttää yhtiöjärjestyksessä, ylikurssi voidaan kirjata joko sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon tai osakepääomaan. OYL 8 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan VOYL:n aikaisten ylikurssi- ja vararahastojen käytöstä säädetään uuden osakeyhtiölain voimaantulaisissa. VPL 13 §:n nojalla näiden rahastojen käyttämiseen sovelletaan, mitä osakepääomasta on säädetty.

Osakeyhtiön oman pääoman rakenteesta säädetään osakeyhtiölain 8 luvun 1 §:ssä. Siinä säädetään yhtiön sidotun oman pääoman eristä. Sidottua omaa pääomaa ovat osakepääoma ja arvonkorotusrahasto sekä muut kirjanpitolain mukaiset realisoitumattomiin arvonkorotuksiin perustuvat rahastot, joita ovat tilinpäätösstandardeissa tarkoitetut käyvän arvon rahasto sekä uudelleenarvostusrahasto. Muut mahdolliset rahastot ovat siten vapaata omaa pääomaa tilikauden ja edellisten tilikausien voiton tavoin.

VOYL:n 11 luvun 6 §:n mukainen oman pääoman ryhmittely	OYL 8 luvun 1 §:n mukainen oman pääoman rakenne
<i>Sidottu oma pääoma</i>	
Osakepääoma	Osakepääoma
Ylikurssirahasto	Arvonkorotusrahasto
Vararahasto	Käyvän arvon rahasto (IFRS)
Arvonkorotusrahasto	Uudelleenarvostusrahasto (IFRS)
<i>Vapaa oma pääoma</i>	
	<i>Vapaa oma pääoma</i>
	Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto (SVOP-rahasto)
Edellisten tilikausien voitto	Edellisten tilikausien voitto
Tilikauden voitto	Tilikauden voitto

Pääomalaina	

Taulukko 1. OYL:n ja VOYL:n mukainen taseen oman pääoman rakenne.

Osakeyhtiölakityöryhmä ehdotti, että osakepääoma olisi ollut ainoa sidotun oman pääoman erä (OMTR 2003:4, s. 57). Arvonkorotusrahasto olisi siten ollut vapaata ja jakokelpoista omaa pääomaa. Tämä ehdotus oli kuitenkin tilinpäätösdirektiivin 33 artiklan vastainen (Villa 2004, s. 20). Näin ollen arvonkorotusrahasto on edelleen sidottua omaa pääomaa.

VOYL:sta poiketen arvonkorotusrahastoa ei enää saa käyttää osakepääoman korottamiseen, johon voidaan ehdotuksen mukaan käyttää vain vapaata omaa pääomaa. Poikkeuksen tekee ainoastaan voimaanpanolain säännös nykyisten ylikurssi- ja vararahastojen käytöstä. Muutosta on perusteltu sillä, että tällainen menettely ei vastaa KPL:n säännöksiä arvonkorotusrahaston käytöstä. Lisäksi arvonkorotusrahaston käyttämisen osakepääoman korottamiseen on todettu olevan epäjohtonmukaista, sillä

sitä ei kuitenkaan sen epävarmuuden vuoksi voida jakaa osakkeenomistajille. (HE 109/2005, s. 93)

Muutos selkeytti tilannetta, jossa arvonkorotusta joudutaan peruuttamaan ja arvonkorotusrahastoa on käytetty osakepääoman korotukseen. VOYL 12 luvun 3b §:n mukaan mikäli arvonkorotusrahastoa ei tällöin voitu pienentää peruutettavalla määrällä, vastaava määrä oli kirjattava oman pääoman vähennykseksi. Uuteen lakiin ei näin ollen tarvittu vastaavia säännöksiä.

3.2.5 Minimiosakepääomavaatimuksen keventäminen

Yksityisen osakeyhtiön osakepääomavaatimus on viime vuosina vaihdellut. Ennen VOYL:n voimaantuloa oli kaupparekisterikäytännössä vaadittu 1 000 markan osakepääomaa. VOYL:n tultua voimaan 1.1.1980 vähimmäisosakepääomaksi säädettiin 15 000 markkaa. Minimiosakepääoma nousi 1.9.1997 voimaan tulleella VOYL:n uudistuksella 50 000 markkaan, ja euroon siirryttäessä minimiosakepääomaksi säädettiin 8 000 euroa, joka oli voimassa OYL:n voimaantuloon asti. Vuoden 1997 osakeyhtiölain uudistuksen yhteydessä säädettiin ennen 1.9.1997 perustetuille yhtiöille vaatimus korottaa takautuvasti seitsemän vuoden kuluessa osakepääomansa 50 000 markkaan, sittemmin 8 000 euroon. (Airaksinen et al., 2007a, s. 16)

OYL:n eduskuntakäsittelyssä päätettiin yksityisen osakeyhtiön vähimmäisosakepääomaa alentaa 2 500 euroon ja samalla luopua osakepääoman takautuvaa korottamista koskeneesta vaatimuksesta (VPL 2 §). Näin ollen yhtiön, jonka osakepääoma uuden lain tultua 1.9.2006 voimaan oli alle 2 500 euroa, ei tarvitse korottaa osakepääomaansa. Tällainenkaan yhtiö ei kuitenkaan voi jatkossa OYL:n 14 luvussa säädetyin menettelyin alentaa osakepääomaansa, mikäli se olisi alentamisen jälkeen alle 2 500 euroa. Myöskään ne yhtiöt, jotka ehtivät korottaa osakepääomansa 8 000

euroon, eivät voi alentaa osakepääomaansa nykyiseen 2 500 euroon ilman OYL 14 luvun velkojainsuojamenettelyn noudattamista. (Ibid, s. 16)

Osakeyhtiön laissa säädetystä osakepääoman vähimmäismäärästä on viime vuosina käyty vilkasta keskustelua. Muun muassa Elinkeinoelämän Keskusliitto (EK) sekä Suomen Yrittäjät olivat vastustaneet kaavailtua vaatimusta osakepääoman takautuvasta korotuksesta 8 000 euroon kolmen vuoden kuluessa uuden lain voimaantulosta. Korotusvaatimus olisi koskenut noin 50 000 pienyritystä. EK katsoi korotusvaatimuksen ainoastaan aiheuttavan yrityksille turhia kustannuksia ja kyseessä olevan muutenkin turhan asian turhan byrokratian takia, koska sen näkemyksen mukaan edes velkojainsuoja tuskin olisi korotuksen seurauksena parantunut. (Surakka 2005) Edellä mainitulla yrityskentältä tulleella kritiikillä oli varmasti vaikutusta siihen, että eduskuntakäsittelyssä päädyttiin alentamaan osakeyhtiölain edellyttämä vähimmäisosakepääoma 2 500 euroon.

Yrittäjäjärjestöt saivat siis vähimmäisosakepääomaa koskeneessa kysymyksessä tahtonsa läpi. Sinänsä on se ja sama, onko lain edellyttämä vähimmäisosakepääoma 2 500 euroa vai 8 000 euroa. Yritystoimintaa aloitettaessa osakeyhtiö on hyvin suosittu yhtiömuoto ilmeisesti rajoitetun vastuun ja verotuksellisten kysymysten vuoksi, vaikkei osakeyhtiö näiltä osin yritystoimintaa aloitettaessa yrittäjän kannalta henkilöyhtiötä parempi tai edullisempi yhtiömuoto olekaan. Pieni alkupääoma saattaa tietysti kannustaa osakeyhtiömuotoisen toiminnan aloittamiseen.

Aho katsoo 2 500 euron osakepääoman perustelluksi lähinnä sellaisissa yrityksissä, joissa yhtiön toiminta perustuu yrittäjän ammattitaitoon ja joissa ei tarvita isoja investointeja. Kun kuitenkin minimiosakepääomasta puolet on vain 1 250 euroa, niin melko riskitöntä on toiminnan oltava, kun esimerkiksi ensimmäiseltä tilikaudelta voi tappiota tehdä vain 1 250 euroa, ennen kuin vastassa on ensimmäinen oman pääoman menettämisen puskuriraja. Henkilöyhtiö voikin olla perustellumpi vaihtoehto aloittavalle yritykselle ja myös verotuksellisesti edullisempi.

3.2.6 Selvitystilasäännösten lieventäminen

Osakeyhtiön oman pääoman menettämistä koskevia pakkoselvitystilasäännöksiä on olennaisesti lievennetty uuteen osakeyhtiölakiin. Aiemmat säännökset perustuivat siihen ajatukseen, että osakepääoma toimii tehokkaana velkojien saatavia suojaavana puskurina. Käytännössä tämä suoja on todettu riittämättömäksi ja ongelmalliseksi, kun oman pääoman menettämisen seurauksena selvitystilaan asetetut yhtiöt ovat useimmiten ajautuneet konkurssiin ja velkojat eivät ole saaneet saataviaan. (OMTR 2003:4, s. 71, Villa 2004, s. 19) Pakkoselvitystilasäännösten merkitys rajoittuikin lähinnä niihin tilanteisiin, joissa yhtiön johto oli selvitystilasäännösten laiminlyönnin seurauksena joutunut henkilökohtaiseen vastuuseen luottotappiosta, joka yhtiön velkojalle oli aiheutunut laiminlyönnin jälkeen yhtiölle annetusta luotosta. (Airaksinen & Jauhiainen 1997, s. 464)

Pakkoselvitystilasäännöksiin oli katsottu liittyvän muitakin ongelmia. Usein minimiosakepääomalla operoivilla yhtiöillä on ainakin toiminnan alkuvuosi-
na niin vähän omaa pääomaa, että niiden olisi tullut soveltaa pakkoselvitystilasäännöksiä. Myös erityisesti pitkäaikaista tuotekehitystä vaativalle yritystoiminnalle säännökset saattoivat aiheuttaa olennaisia ja tarpeettomia kustannuksia. Ne saattoivat myös kannustaa yrityksiä tilinpäätöstietojensa kaunistelemiseen pakkoselvitystilasäännösten edellyttämien toimenpiteiden välttämiseksi. (Airaksinen et al. 2001, s. 206) Toisaalta VOYL:n kaavamaiseen taseaseman arviointiin perustunut pakkoselvitystilasäännökset voidaan kyseenalaistaa myös insolvenssioikeuden valossa, jossa merkitystä yhtiön selvitystilan arvioinnissa on yhtiön maksukyvyttömyydellä.

Yhtiön varojen vähentymisen aiheuttamista toimenpiteistä säädetään uuden osakeyhtiölain 20 luvun 23 §:ssä. Yhtiön hallituksen on edelleen kutsuttava yhtiökokous koolle, mikäli havaitaan yhtiön oman pääoman laskeneen alle puoleen osakepääomasta. Tämä ei kuitenkaan vielä aiheuta mitään pakottavia toimenpiteitä. Vasta silloin kuin yhtiön koko osake-

pääoma on menetetty ja oma pääoma on siten negatiivinen, hallituksen on viipymättä tehtävä osakepääoman menettämisestä rekisteri-ilmoitus. Yhtiö voi sen sijaan jatkossa jatkaa toimintaansa oman pääoman negatiivisuudesta huolimatta. Toisin kuin VOYL:n aikana, oman pääoman menettämisestä ei enää seuraa pakkoselvitysvelvollisuutta ja mahdollista toiminnan loppumista.

Kaupparekisteriin tehtävän yhtiön negatiivista omaa pääomaa koskevan ilmoituksen tarkoituksena on saattaa yhtiön taloudellinen tilanne sen sidosryhmien tietoon. Rekisterimerkintä on poistettavissa yhtiön taloudellisen tilan kohentuessa. Negatiivista omaa pääomaa koskeva merkintä voidaan poistaa yhtiön tekemän rekisteri-ilmoituksen perusteella, mikäli yhtiön oman pääoman määrä on ilmoitukseen liitettävän tilintarkastajien tarkastaman taseen mukaan noussut yli puoleen osakepääomasta (OYL 20:23.2).

Hölttä toteaa, että uusi kaupparekisteriin tehtävä ilmoitus oman pääoman menettämisestä voi toimiessaan olla erittäin merkittävä velkojainsuojakeino, joka mahdollisesti suojaa velkojaa aiempaa selvitystilasäännöstöä paremmin. Hölttä kuitenkin pohti sitä, miten ilmoitusvelvollisuutta valvotaan ja miten sen mahdollinen laiminlyönti sanktioidaan. Professori Villa kuitenkin totesi, että on nimenomaan tilintarkastajan tehtävä huolehtia siitä, että yhtiö tekee negatiivisesta omasta pääomasta ilmoituksen kaupparekisteriin ajallaan. Tämä ei luonnollisestikaan ole tilintarkastajalle kaikkein miellyttävimpiä tehtäviä. Kun uuden tilintarkastuslain myötä kaikkein pienimmiltä yhtiöiltä tilintarkastuspakko tulee poistumaan, herää kysymys, kuka tämän jälkeen valvoo oman pääoman menettämisen rekisteröintiä.

Oman pääoman negatiivisuuden rekisteröinti parantaa erityisesti ostovelkojen, tavarantoimittajien ja muiden vakuudettomien velkojien asemaa, Hölttä toteaa. Myös Aho katsoo velkojen suojan tältä osin paranevan, mutta pitää negatiivisen oman pääoman rekisteröintiä yrittäjien kannalta ongelmallisena, sillä kun tieto oman pääoman menettämisestä tulee julki-

seksi, yrityksen luottohanat sulkeutuvat nopeasti. ”Tämän jälkeen ei onnistu kuin käteiskauppa”, hän toteaa.

Aho katsoo myös ongelmalliseksi sen, että uuden lain mukaan oman pääoman menettämistä arvioitaessa muissa kuin IFRS-tilinpäätöksen laativissa yhtiöissä oman pääoman erien arvostamisessa käytetään kirjanpitoarvoja, eikä käypiä arvoja kuten aiemmin. Enää yrityksellä ei ole tällaista vastaavaa oman pääoman määrää kaunistelevaa helppoa konstia käytettävissä. Toisaalta tämän säännöksen oli katsottu antaneen yhtiön johdolle mahdollisuuden taseen manipulointiin todennäköisten luovutus hintojen avulla, sillä niiden määrittäminen ei ole yksiselitteistä, eivätkä ne ole edes asiantuntijoiden avulla tarkasti ennustettavissa. Säännöksen avulla selvitystilavelvollisuuden syntyminen saatettiin lykätä myöhempään ajankohtaan tai jopa välttää (Pihlajarinne 2007, s. 360). Aho korostaakin oman pääoman ja nimenomaan kirjanpidollisen oman pääoman merkityksen olevan aivan toisessa luokassa kuin aiemmin.

Vaikka VOYL:n aikaisen pakkoselvitystilasäännöksiin katsottiin yleisesti velkojainsuojakeinona liittyneen monia ongelmia ja uusi negatiivisen oman pääoman rekisteröinti on katsottu velkojien kannalta hyväksi uudistukseksi, eriäviäkin kannanottoja on esitetty. Tuokko katsoo selvitystilasäännösten käytännössä päinvastoin osoittaneen toimivuutensa ja niiden poistamisen olevan ehdottomasti heikennys velkojainsuojan kannalta. Hän toteaa, ettei osakepääoman menettämisen ilmoittamisen kaupparekisteriin paranna mitenkään velkojien suojaa, koska ilmoitus voidaan jättää tekemättä ajoissa (Tuokko 2005, s. 4). Villa kuitenkin korostaa, että on hallituksen ja viime kädessä tilintarkastajan vastuulla, että oman pääoman menettämisen rekisteröinti tehdään asianmukaisesti. Muussa tapauksessa heihin voi kohdistua vahingonkorvausvelvollisuus.

3.2.7 Pääomalainan käsittely lakiuudistuksen jälkeen

Pääomalainaa säädellään OYL:n 12 luvussa. Sitä koskevat säännökset pysyivät pääosin ennallaan. Suurin muutos on se, että pääomalainaa ei enää merkitä omaan pääomaan, vaan se on taseen erillinen erä. Sen kirjanpito-kohtelu riippuu lain esitöiden mukaan sovellettavasta kirjanpitosääntelystä. Muutoksen taustalla on lähinnä se, että pääomalainaa ei IFRS-standardien mukaan pääsääntöisesti voida pitää omana pääomana. (HE 109/2005, s. 142) Muutoksella ei ole juurikaan merkitystä, sillä yhtiön koko oman pääoman menettämistä arvioitaessa pääomalaina luetaan edelleen omaksi pääomaksi (OYL 20:23:2). Sen sijaan arvioitaessa yhtiön varojen vähentymistä alle puoleen osakepääomasta, pääomalainaa ei voi sisällyttää oman pääoman laskelmaan.

Pääomalainaan liittyvää vakuudenantokieltoa on lievennetty siten, että se koskee vain yhtiötä itseään ja sen tytäryhteisöjä. Esimerkiksi emo- tai sisaryritys voi jatkossa antaa vakuuden yhtiön pääomalainasta. (HE 109/2005, s. 143)

Hölttä katsoo sijoitetun vapaan oman pääoman rahastoon tehtävän sijoituksen olevan jatkossa ehkä pääomalainaa parempi vaihtoehto pääomarakenteen vahvistamiseen, sillä se kasvattaa yhtiön nettovarallisuutta ja muutenkin näyttää taseessa paremmalle. Isojen investointien kohdalla velkojat lisäksi edellyttävät, että omistajat sijoittavat yhtiöön myös omaa pääomaa. Osin verotusta koskevien kysymysten avoimuudesta johtuen Aho kuitenkin suosisi pääomalainan käyttämistä SVOP-rahastoon tehtävän sijoituksen sijasta, sillä pääomalaina otetaan edelleen huomioon arvioitaessa oman pääoman negatiivisuutta ja sen korkoihin ja palautukseen ei liity SVOP-rahaston palautusta vastaavia mahdollisia riskejä.

3.3 Yhteenveto

Osakeyhtiön pääomarakennetta koskeva sääntely muuttui uuden osakeyhtiölain seurauksena perusteellisesti. Keskeisin, innovatiivisin ja merkityksellisin muutos aiempaan osakeyhtiöoikeuteen nähden oli nimellisarvosta ja sitä vastanneesta kirjanpidollisesta vasta-arvosta luopuminen. Tämän seurauksena osakepääoman ja osakkeiden välinen yhteys katosi. Osakkeita voidaan jatkossa merkitä korottamatta osakepääomaa ja vastaavasti osakepääoman korotukseen ei jatkossa välttämättä liity osakeantia. Nimellisarvosta luopumisen seurauksena yhtiö voi jatkossa antaa osakkeita maksutta myös itselleen ja osakkaille ja kulloinkin tarkoituksenmukaiseksi katsottuun hintaan nimellisarvon mitenkään sanelematta merkintähintaa.

Nimellisarvon ja sen myötä alikurssikiellon poistumisella on merkitystä erityisesti isoille yhtiöille, joissa yritysjärjestelyt tulevat kysymykseen. Pienemmille muutaman osakkaan yhtiöille, joita Suomessa osakeyhtiöistä on suurin osa, nimellisarvon poistumisella ei juuri ole merkitystä. Todellisuudessa nimellisarvo ei monissa tapauksissa edes poistu, sillä uuteen nimellisarvottomaan järjestelmään siirtyminen aiheuttaa konkreettisia toimenpiteitä yhtiöjärjestyksen muutoksineen. Jatkossa yhtiöt voivat valintansa mukaan kuulua nimellisarvottomaan tai nimellisarvoiseen oman pääoman järjestelmään.

Alikurssikiellon poistumisella ei pienten yhtiöiden kannalta ole juuri merkitystä, sillä niiden kohdalla yhtiön oman pääoman vähentyessä osakeannin järjestäminen ei useinkaan ole ensisijainen keino yhtiön pääomarakenteen vahvistamiseksi. Tavallisempia keinoja ovat pääomalaina ja osakkeenomistajan lainananto yhtiölle. Uuden osakeyhtiölain oman pääoman rakennetta koskenut toinen olennainen uudistus on uusi sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto, johon voidaan kirjata myös osakemerkinnästä yhtiölle tuleva pääoma. Sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto on nimensä mukaisesti jakokelpoista vapaata omaa pääomaa. Jatkossa se on

käyttökelpoinen vaihtoehto pääomallainan ohella oman pääoman vahvistamiseen, sillä se kasvattaa nettovarallisuutta ja on joustavasti tilanteen mukaan palautettavissa osakkeenomistajalle (sijoittajalle). SVOP-rahaston käytettävyyden ratkaisevat kuitenkin pitkälti verotuskysymykset, jotka eivät ole täysin selvät. Näihin kysymyksiin perehdytään tutkimuksen 5. luvussa.

Uuden osakeyhtiölain edellyttämä vähimmäisosakepääoma on 2 500 euroa aiemman 8 000 euron sijasta. Tämän voidaan katsoa edistävän yrittäjyyttä ja osakeyhtiömuodossa tapahtuvaa yritystoimintaa. Kun osakeyhtiön perustamiseen edellytettävä minimipääoma on hyvin vähäinen, on luonnollista, että yhtiön sidotun oman pääoman merkitys velkojainsuojan kannalta voi jatkossa olla hyvin vähäinen. Aiempi oman pääoman puskurivaikutukseen perustunut velkojainsuoja oli lisäksi osoittautunut velkojien kannalta monissa tapauksissa ongelmalliseksi ja riittämättömäksi.

Uudessa osakeyhtiölaissa on luovuttu VOYL:n aikaisista pakkoselvitystila-säännöksistä. Oman pääoman menettämistä koskevassa 20 luvun 23 §:ssä sen sijaan säädetään yhtiön velvollisuudesta tehdä negatiivisesta omasta pääomasta rekisteri-ilmoitus kaupparekisteriin. Uusi oman pääoman menettämistä koskeva kuulutus velkojille on etenkin vakuudettomien velkojien ja tavarantoimittajien kannalta tehokas velkojainsuojakeino, mikäli ilmoitus tehdään ajallaan. Yhtiön hallituksen ja viime kädessä tilintarkastajien on potentiaalisen vahingonkorvausvelvollisuuden uhalla huolehdittava, että negatiivinen oma pääoma ilmoitetaan asianmukaisesti kaupparekisteriin.

Erityisesti Pk-yritysten kannalta uusi negatiivisen oman pääoman rekisteröintivelvollisuus voi sen sijaan olla ongelmallinen. Varsinkin toiminnan alkuvaiheessa olevilla, vähimmäispääomalla operoivilla yhtiöillä voi alun investointien seurauksena olla jopa ensimmäisinä vuosina edessä tilanne, jossa yhtiön oman pääoman negatiivisuus edellyttäisi ilmoitusta kaupparekisteriin. Muutenkin uusi säännös voi merkittävästi rajoittaa ja vaikeuttaa pienyhtiön toimintaa. Esimerkiksi tavarantoimittajat voivat ennen luotto-

päätöksen tekemistä tarkistaa yhtiön tilanteen kaupparekisteristä. Muuten yhtiöt voivat jatkossa jatkaa toimintaansa normaalisti oman pääoman negatiivisuudesta huolimatta. Mitään oman pääoman menettämisestä seuraavia velvollisuuksia yhtiön pakkoselvitykseen ja mahdolliseen toiminnan lopettamiseen ei enää ole.

4 OSAKEYHTIÖN VAROJEN JAKAMINEN

Osakeyhtiön tarkoituksena on tuottaa voittoa osakkeenomistajille, jollei yhtiöjärjestyksessä ole määrätty toisin (OYL 1:5). Yhtiön toiminnan on tuotettava voittoa, jotta osakkeenomistajat saavat tuottoa yhtiöön sijoittamalleen pääomalle. Niin voiton eli osingon kuin muutakin varojen jakamista ja käyttöä koskevat menettelyt on osakeyhtiölaissa tarkoin säädelty. Tämä johtuu osakkeenomistajien rajoitetusta vastuusta. Varojen jakamista koskevat säännökset ovat tärkeä osa velkojainsuojaa. Toisaalta ne turvaavat myös osakkeenomistajien yhdenvertaisuutta.

Osakeyhtiön varoja voidaan käyttää toimiin, jotka edistävät sen tarkoituksen toteuttamista yhtiöjärjestyksessä määritellyllä toimialalla. Tällainen varojen käyttö on vastikkeellista. (Järvenoja 2002, s. 4). Osakeyhtiön toiminnan tarkoituksena on kuitenkin viime kädessä tuottaa voittoa osakkeenomistajille. Varojen jakamisella puolestaan tarkoitetaan yleisesti yhtiön vastikkeettomia suorituksia osakkeenomistajille. Varoja voidaan jakaa osakkeenomistajille rahasuorituksena (osinkona) tai rahassa arvioitavissa olevan omaisuuden luovutuksena, palvelun suorituksena tai muun vastikkeettoman edun muodossa. Varojen jakamiseksi katsotaan myös käypää arvoa alemmasta hinnasta osakkeenomistajalle luovutettava suoritus tai palvelu. Tällöin varojen jakamiseksi ja osakkeenomistajan veronalaiseksi tuloksi katsotaan käyvän hinnan ja vastikkeen erotus. (Kukkonen 2004, s. 185)

Tässä luvussa tarkastellaan yhtiön varojen jakamista koskevia säännöksiä ja niissä tapahtuneita muutoksia. Luvun loppuksi analysoidaan muutosten merkitystä.

4.1 Varojen jaon periaatteet

Koska osakeyhtiön varallisuus muodostaa osakkeenomistajien varallisuudesta kokonaan erillisen varallisuuspiirin ja osakkeenomistajat vastaavat yhtiön velvoitteista lähtökohtaisesti vain yhtiöön sijoittamallaan pääomalla, osakeyhtiön varojenjako on laissa tarkoin säänneltyä. Osakeyhtiölainsäädännön keskeisiä pääperiaatteita on, ettei yhtiön varoja voida vapaata omaa pääomaa lukuun ottamatta jakaa osakkeenomistajille ennen yhtiön purkautumista muutoin kuin OYL:n menettelytapoja noudattaen. Tällä periaatteella suojataan ennen kaikkea yhtiön velkojia. (Siikarla 1997, s. 269, Kyläkallio et al. 2002, s. 879)

Velkojainsuojaperiaatteen mukaan yhtiön osakkaat eivät saa vapaasti siirtää yhtiön likvidejä varoja itselleen tai ottaa yhtiölle kuuluvaa omaisuutta henkilökohtaiseen käyttöönsä. Varojen käyttöä koskevat rajoitukset perustuvat osakeyhtiölain varojenjako säännösten ohella siihen osakeyhtiöoikeuden periaatteeseen, että osakeyhtiössä osakkaat eivät ole henkilökohtaisessa vastuussa yhtiön velvoitteista. Rajoitetun vastuun periaatteen mukaisesti osakeyhtiö muodostaa osakkeenomistajistaan erillisen varallisuuspiirin ja itsenäisen oikeussubjektin. (Villa 2002, s. 286–287)

Varojen käyttöä koskevien säännösten ohella velkojainsuojajärjestelmän muodostavat osakepääoman maksua ja oman pääoman menettämistä sekä vahingonkorvauksia ja rangaistusmenettelyitä koskevat osakeyhtiölain säännökset. Sidottua omaa pääomaa koskevat säännökset ovat yhtiön velkojien kannalta kaikkein keskeisimpiä. Velkojat voivat näin odottaa, ettei yhtiön sidottua omaa pääomaa voida jakaa osakkaille tai muuten vastikkeetta luovuttaa. Näiden säännösten tarkoituksena on varmistaa, että osakepääoma ja muu sidottu oma pääoma säilyy yhtiössä ja osakkeenomistajat kantavat sijoittamallaan pääomalla suurimman riskin yhtiön toiminnasta. (Airaksinen & Jauhiainen 1997, s. 421)

Osakkeenomistajille voidaan jakaa vapaaseen omaan pääomaan kuuluvia jakokelpoisia varoja, mutta sidotun pääoman jakamiseen tarvitaan rekisteriviranomaisen tai tuomioistuimen nimenomainen lupa, mikä puolestaan edellyttää velkojen suostumusta. Yhtiön toiminnan aikana ensisijainen varojenjako osakkeenomistajille on voitonjako. Muita varojenjakoja voidaan pitää poikkeusluontoisina (Kyläkallio et al. 2002, s. 880).

Jotta osakkeen omistajat saisivat sijoitukselleen tuottoa, on osakeyhtiön tuotettava voittoa. Osakkeenomistajien tärkein tavoite on tuoton saaminen heidän yhtiöön sijoittamalleen pääomalle. Tämän vuoksi osakkaiden yhdenvertaisuutta koskevilla osakeyhtiölain säännöksillä on keskeinen merkitys osakeyhtiön varojenjaossa. Yhdenvertaisuus-periaatteen mukaisesti kaikkien osakkaiden tulee pääsääntöisesti saada yhtiöstä varoja omistettujen osakkeiden lukumäärien suhteessa, ellei toisin ole sovittu. Yhtiöjärjestyksessä voidaan kuitenkin määrätä, että yhtiössä on oikeuksiltaan erilaisia osakkeita. Tällöin yhtiöjärjestyksestä on käytävä ilmi osakkeiden väliset erot ja osakkeiden määrät tai vähimmäis- ja enimmäismäärät. (TaVM 24/1996, s. 3-4)

4.2 Osakeyhtiön varojen jakaminen VOYL:n mukaisesti

Osakkeenomistajille voidaan jakaa varoja yhtiöstä vain osakeyhtiölain säännösten mukaisesti. Osakeyhtiön laillisista varojenjako tavoista säädettiin VOYL 12 luvun 1 §:n 1 momentissa. Säännöksen mukaan yhtiön varoja voitiin jakaa osakkeenomistajille vain siten kuin osakeyhtiölaissa säädettiin 1) voitonjaosta; 2) varojen jaosta osakepääoman, ylikurssirahaston tai vararahaston alentamisen yhteydessä; 3) omien tai emoyhtiön osakkeiden hankkimisesta tai pantiksi ottamisesta; sekä 4) varojen jaosta yhtiön purkautuessa, sulautuessa tai jakautuessa.

Voiton eli osingon jakaminen ja yhtiön omien osakkeiden hankkiminen oli mahdollista ainoastaan, mikäli yhtiön toiminta oli tuottanut ylijäämää, toisin

sanoen sille oli kertynyt voitonjakokelpoista varallisuutta. Muissa tilanteissa, jolloin kyseeseen tuli myös sidotun pääoman jakaminen, oli aina noudatettava kutakin tilannetta koskevia erityissäännöksiä. Tällöin oli noudatettava myös velkojainsuojamenettelyä. (Kukkonen 2004, s. 185)

4.2.1 Voitonjakokelpoiset varat ja niiden jakamista rajoittaneet säännökset

Osakeyhtiön voitonjaosta päätti hallituksen esityksestä yhtiökokous (VOYL 12:4). Yhtiökokous sai päättää jaettavaksi hallituksen esittämää tai hyväksymää määrää enemmän vain, mikäli osakkeenomistajat, joilla on vähintään yksi kymmenesosa tai yhtiöjärjestyksessä määrätty pienempi osa kaikista osakkeista niin vaativat. Voittona oli tällöin jaettava vähintään puolet siitä, mitä tilikauden voitosta jäi jäljelle kun siitä oli vähennetty yhtiöjärjestyksen mukaan vararahastoon siirrettävä tai muuten jakamatta jätettävä määrä sekä muut jakokelvottomat erät. Tämä vähemmistön osinko-oikeutensa vaatimuksena jaettava määrä ei kuitenkaan saanut ylittää 2 §:ssä säädettyä voitonjakokelpoisten varojen enimmäismäärää, eikä 8 prosenttia yhtiön omasta pääomasta.

Osakeyhtiö saattoi jakaa osinkoja myös tappiollisen tilikauden jälkeen jakokelpoisen vapaan oman pääoman puitteissa. Vähemmistön oli sitä vastoin mahdollista vaatia osinkoa maksettavaksi vain viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistetun taseen mukaisen voiton perusteella. (af Schultén 2004, s. 338)

Hallitukselta vaadittava ehdotus voitonjaosta tai voitonjakopäätöksen hyväksyminen on perusteltua, sillä hallituksella voidaan katsoa olevan parhaat mahdollisuudet arvioida, missä määrin voittoa kannattaa yhtiön taloudellinen tilanne huomioon ottaen jakaa (HE 27/1977, s. 91). Hallituksen tuli huomioida yhtiön sen hetkinen tilanne sekä tulevaisuuden näkyvät. Hallituksen täytyi yleisen huolellisuusvelvollisuutensa nojalla varmistua siitä, että jakokelpoiset varat todella olivat yhtiön hallinnassa, ja

että yhtiö säilyi maksukykyisenä varojen jaon jälkeenkin. (Mähönen 2005, s. 260, HE 109/2005, s. 28)

Voitonjakokelpoisia varoja koskevat säännökset olivat VOYL 12 luvun 2 §:ssä. Sen mukaan osinkona voitiin jakaa viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistetun taseen mukaisen voiton ja yhtiön muun vapaan oman pääoman yhteismäärä vähennettynä taseen osoittamalla tappiolla sekä määrällä, joka yhtiöjärjestyksen mukaan oli siirrettävä vararahastoon tai jätettävä muutoin jakamatta. Voitonjakoa rajoitti myös pääomalainalle maksettava korko tai muu hyvitys sekä mahdollinen etuosakkeelle maksettava hyvitys (Villa 2002, s. 291). Mikäli osakeyhtiön osakepääomaa oli alennettu vahvistetun tappion kattamiseksi, alentamisen rekisteröimistä seuraavien kolmen vuoden aikana osingon jakoon tarvittiin rekisteriviranomaisen lupa (VOYL 6:4.3).

Tilikauden päättymisen jälkeen syntynyt tulos ei lisännyt voitonjakoon käytävissä olevien varojen määrää. Osakeyhtiön laatiman välitilinpäätöksellä perusteella ei siten voitu laillisesti jakaa enempää varoja, kuin viimeksi päättyneeltä tilikaudelta laadittu tilinpäätös osoitti. Johdon huolellisuusvelvollisuuden perusteella kuitenkin tilinpäätöksen vahvistamisen jälkeen syntyneet tappiot oli ilmeisesti huomioitava voitonjakopäätöstä tehtäessä samalla tavalla kuin tilinpäätöstä laadittaessa. (Airaksinen & Jauhiainen 1997, s. 430)

Konsernin emoyhtiön voitonjakoa rajoitti lisäksi VOYL 12 luvun 2 §:n 3 momentin säännös, jonka mukaan emoyhtiön voittona ei voitu jakaa viimeksi vahvistetun konsernitaseen mukaisten jakokelpoisten varojen määrää enempää. Tämän säännöksen taustalla oli yleinen näkemys siitä, että konserniyhtiöt muodostavat taloudellisen kokonaisuuden (HE 27/1977, s. 7).

Osakeyhtiön varoja on mahdollista jakaa osakkaille myös lunastamalla heidän osakkeitaan. Yhtiöjärjestyksessä voitiin määrätä myös osakkeiden

lunastusehdoista (VOYL 6:9). Mikäli osakkeiden lunastaminen ja osakepääoman alentaminen johtaa myös sidotun oman pääoman alentumiseen, tarvitaan osakkeiden lunastamiseen velkojien suostumus. Varojen jakaminen osakkeita lunastamalla voidaan siis toteuttaa ilman velkojainsuojamenettelyä vain vapaan oman pääoman rajoissa. (af Schultén 2004, s. 304)

4.2.2 Lähipiirilainat

Osakeyhtiölain varojenjako säännöksiä olisi helppo kiertää esimerkiksi peiteltyyn osingonjaon tai osakkaille annettavien lainojen avulla, ellei laissa olisi säännöksiä tällaisen menettelyn varalle. VOYL 12 luvun 5 §:n mukaan osakkeenomistajan oli palautettava OYL:n säännösten vastaisesti saamansa varat korkoineen, mikäli hänellä ei ollut perusteltua aihetta olettaa varojen jakamisen tapahtuneen lain mukaisesti. Varojenjako päätöksen tekemiseen, täytäntöönpanoon tai sen perustana olevan virheellisen taseen laatimiseen tai vahvistamiseen osallistuneet olivat yhteisvastuussa varojen palautuksen jälkeisen vajauksen täyttämisestä. Laiton varojenjako voi olla myös rangaistava teko (VOYL 16:8).

Vanhassa osakeyhtiölaissa ei kielletty osakeyhtiön ja sen lähipiiriin kuuluvien välisiä oikeustoimia. Niiden tekemistä oli kuitenkin rajoitettu velkojien suojaamiseksi ja osakeyhtiön varojenjako säännösten kiertämisen estämiseksi. Mikäli lainaa ei esimerkiksi maksettu takaisin, sen myöntämisen vaikutus saattoi vastata varojen jakamista. Lainarajoituksilla pyrittiin myös turvaamaan osakkaiden yhdenvertaisuusperiaatteen toteutuminen, jottei yhtiön varoista olisi voitu myöntää edullisia lainoja vain joillekin osakkaille. (Airaksinen & Jauhiainen 1997, s. 432–433) Niiden tarkoituksena oli myös estää yhtiön johdon mahdollisuuksia varojen väärinkäyttöön, sillä yleensä lainojen myöntämisestä päättää yhtiön johto (HE 27/77, s. 93). VOYL 12 luvun 7 §:n rajoitukset koskivat lainojen tai vakuuksien antamista yhtiön lähipiirille. Ulkopuolisia tahoja ne eivät siis koskeneet, mutta tällaisia lainoja oli arvioitava mm. yhtiön voitontuottamistarkoituksen ja yhtiön johdon velvollisuuksien valossa.

VOYL 12 luvun 7 §:n 1 momentin mukaisesti yhtiö sai antaa rahalainan lähipiiriin kuuluvalla vain voitonjakokelpoisten varojen rajoissa ja turvaavaa vakuutta vastaan. Lähipiiri oli määritelty VOYL 1 luvun 4 §:ssä. Sen mukaan lähipiiriin kuuluivat mm. yhtiön ja samaan konserniin kuuluvan yhtiön johto, tilintarkastajat ja osakkaat, jotka omistivat vähintään yhden prosentin yhtiön osakkeista tai osakkeiden tuottamasta äänimäärästä, tällaisten henkilöiden lähisukulaiset sekä yhteisöt ja säätiöt, joissa edellä mainituilla tahoilla oli määräysvalta.

Lähipiirilainanantoa koskevista poikkeuksista säädettiin VOYL:n 7 §:n 2 momentissa. Sen mukaan rahalainan sai antaa lähipiiriin kuuluvalla ilman em. rajoituksia, mikäli velallinen oli mm. kunta tai valtio tai yhtiön kanssa samaan konserniin kuuluva yhteisö. Lisäksi yhtiö saattoi antaa lainan myös yhteisölle tai säätiölle, joka ei kuulunut yhtiön kanssa samaan konserniin eikä ollut yhtiön lähipiirin määräysvallassa. Tällaisten lainojen oli perustuttava liiketaloudellisiin syihin ja niiden tuli olla tarkoitettu yksinomaan velallisen elinkeinotoimintaa varten, eikä laina-aika saanut olla tavanomaista pidempi.

Yhtiö ei kuitenkaan saanut antaa rahalainaa käytettäväksi siihen tarkoitukseen, että varojen saaja tai tämän lähipiiriin kuuluva olisi hankkinut varoilla yhtiön tai samaan konserniin kuuluvan toisen yhteisön osakkeita tai jäsen- ja yhtiöosuuksia (VOYL 12:7.3). Myöskään vakuutta tähän tarkoitukseen otettavalle lainalle ei voinut antaa. Kiellon tarkoituksena oli mm. estää se, että joku olisi ostanut yhtiön lainaamalla varoilla vanhojen osakkaiden omistamia osakkeita. Tosiasiassahan osakkeenomistajat olisivat tällöin saaneet yhtiöön sijoittamansa pääoman takaisin noudattamatta VOYL:n 12 luvun 1 §:n varojenjako koskevia periaatteita (HE 11/1981, s. 6).

Rajoituksen alaisia lainoja tai vakuuksia voitiin antaa vain voitonjakokelpoisten varojen rajoissa. Säännöksestä seurasi, että näiden lainojen ja vakuuksien yhteismäärä saattoi kulloinkin olla enintään viimeksi kuluneelta tilikaudelta vahvistetun taseen osoittamien voitonjakokelpoisten varojen

suuruinen. Uuden rajoituksen alaisen lainan tai vakuuden antamisesta päätettäessä oli huomioitava myös jo olemassa olevat rajoituksen alaiset lainat ja vakuudet. Myös taseen vahvistamisen jälkeen tapahtunut yhtiön varallisuusaseman heikentyminen oli huomioitava. Tilikauden aikana tapahtuva varallisuusaseman parantuminen ei sen sijaan lisännyt lainanantoon käytettävissä olevia varoja. Yhtiön myöntämät taseen osoittamien jakokelpoisten varojen kunkin hetkisen määrän ylittäneet lainat oli perittävä takaisin (VOYL 12:8.3). (Koski – Sillanpää 11)

4.3 Varojenjako koskevat muutokset

4.3.1 Jakokelpoiset varat ja yhtiön maksukyvyyn säilyttäminen

Varojenjako koskevat säännökset ovat uuden osakeyhtiölain 13 luvussa. Sen 3 §:n mukaan varojen jakaminen perustuu viimeksi vahvistettuun tilintarkastettuun tilinpäätökseen (13.10.2006 annetun hallituksen esityksen uudeksi tilintarkastuslaiksi (HE 194/2006) mukaisesti tilintarkastusvaatimukseen tulisi muutos, sillä jatkossa pienet yhtiöt vapautettaisiin tilintarkastusvelvollisuudesta). Aiemmasta laista poiketen ei uudessa laissa viitata viimeksi vahvistettuun taseeseen, vaan tilinpäätökseen. Lainsäätäjä on näin halunnut korostaa koko tilinpäätöksen ja erityisesti sen liitetietojen merkitystä, vaikka käytännössä tase on edelleen keskeisin tilinpäätöksen osa jakokelpoisia varoja arvioitaessa. Lisäksi 3 pykälään on haluttu selvyuden vuoksi ottaa aiemman oikeuskäytännön mukainen määräys, jonka mukaan varoja jaettaessa on huomioitava tilinpäätöksen laatimisen jälkeen yhtiön taloudellisessa asemassa tapahtuneet olennaiset muutokset. Tällaisia ovat ne tilinpäätöksen laatimisen jälkeen esiin tulleet seikat, jotka estäisivät varojenjaon, mikäli tilinpäätös laadittaisiin varojen jakamisen ajankohtana. (HE 109/2005, s. 126)

Säännöksellä viitataan myös siihen VOYL:n aikana omaksuttuun kantaan, että tilikauden päättymisen jälkeinen vapaan oman pääoman vähentymi-

nen pienentää voiton jakoon käytettävissä olevaa määrää. Mahdollinen tilikauden päättymisen jälkeinen vapaan oman pääoman lisääntyminen ei kuitenkaan lisää voitonjakoon käytettävissä olevaa määrää, ellei ensin vahvisteta uutta tilinpäätöstä, johon varojenjakoon perustuu. Varojenjakoon luonnollisesti vähentää myöhemmin varojenjakoon käytettävissä olevaa määrää ja myös pääomalainan lyhentäminen sekä sille maksettu korko vähentää voitonjakokelpoisia varoja. (HE 109/2005, s. 126)

Uudessa osakeyhtiölaissa on luovuttu VOYL:n aikaisesta emoyhtiötä koskeneesta konsernitaseeseen perustuneesta voitonjakorajoituksesta, jollaista ei tiettävästi ole esiintynyt muualla maailmassa. Emoyhtiön on kuitenkin edelleen aina laadittava konsernitilinpäätös, mikäli se jakaa varoja osakkeenomistajille tai on julkinen yhtiö (OYL 8:9.2). Reinikainen et. al katsovat tämän johtuvan laajan informaatiopohjan korostumisesta, sillä konsernitilinpäätös ei enää aseta muodollisia esteitä varojenjaolle (Reinikainen et al. 2007, s. 211). On kuitenkin huomattava, että konsernitilinpäätöksellä on edelleen myös konkreettista merkitystä emoyhtiön varojenjaon lain mukaisuutta arvioitaessa, sillä emoyhtiön jakaessa varoja sen on OYL 13:2 mukaisen maksukyvyyn säilymisensä ohella huomioitava myös konsernin maksukyky ja taloudellinen tilanne (Airaksinen et al 2006a, s. 453, OMTR 4/2003, s. 62). Toisaalta konsernin maksukykyisyyden arvioinnin tarkoituksenmukaisuus voidaan kyseenalaistaa, ovathan konserniyhtiöt juridisesti itsenäisiä ja vastaavat omista velvoitteistaan (Tuokko 2003, s. 17).

OYL 13 luvun 3 §:n mukaan varojen jakaminen perustuu *viimeksi vahvistettuun* tilintarkastettuun tilinpäätökseen. Siinä ei VOYL:n tapaan enää edellytetä, että varojen jaon olisi perustuttava viimeksi päättyneeltä tilikaudelta vahvistetun taseen osoittamaan jakokelpoiseen vapaaseen omaan pääomaan. Säännös mahdollistaa siten varojen jakamisen meneillään olevalta tilikaudelta, eli niin sanotun väliosingon jakamisen. Toisin sanoin jos esimerkiksi edelliseltä tilikaudelta vahvistetun (varsinaisen) tilintarkastetun tilinpäätöksen perusteella yhtiöllä ei ole jakokelpoista vapaata omaa

pääomaa mitä jakaa, seuraavan tilikauden aikana syntynyt voitto voidaan säännöksen mukaan jakaa jo kesken tilikauden, kunhan tilikaudelta laaditaan ensin tilintarkastettavaksi välitilinpäätös, johon jako perustuu. Välitilinpäätöksen on tällöin osoitettava jakokelpoista vapaata omaa pääomaa.

Lain perusteluiden mukaan säännöksen sanamuodon tarkoituksena on myös vahvistaa varojen jaon olevan mahdollista tilikauden päättymisen ennen OYL:n mukaisen varsinaisen yhtiökokouksen pitämistä, jolloin varojen jakaminen perustuu vielä päättynyttä edeltäneen tilikauden tilinpäätökseen. Tällainen menettely voi osakkeenomistajien kannalta olla hyvinkin tarkoituksen mukaista, mikäli on ilmeistä, että päättäneeltä tilikaudelta vahvistettava tilinpäätös ei tule osoittamaan jakokelpoisia varoja, mutta edelliseltä tilikaudelta vahvistetun ja tilintarkastetun tilinpäätöksen perusteella varoja voidaan jakaa. On kuitenkin syytä huomata, että jaosta päätettäessä on tällöinkin varmistettava yhtiön säilyminen maksukykyisenä OYL 13 luvun 2 §:n mukaisesti. Lain perusteluissa muistutettiin lisäksi siitä, ettei ole mahdollista jättää päättäneeltä tilikaudelta tilinpäätöstä kokonaan vahvistamatta ja jakaa voittovaroja myöhemmin edellisen tilinpäätöksen perusteella, sillä OYL:n mukaan kuuden kuukauden kuluessa tilikauden päättymisestä on pidettävä varsinainen yhtiökokous, jossa on päätettävä tilinpäätöksen vahvistamisesta (HE 109/2005, s.127).

Vaikka uusi osakeyhtiölaki mahdollistaa osingon jakamisen kuluvalta tilikaudelta, muusta lainsäädännöstä seuraa, ettei väliosingon jakaminen liene mahdollista. Tilinpäätössäännökset eivät nimittäin tunne välitilinpäätöstä, vaan ainoastaan koko tilikaudelta laaditun, tilintarkastetun ja vahvistetun tilinpäätöksen. Tilintarkastuslain mukaan tilintarkastus sisältää yhtiön *tilikauden* kirjanpidon, tilinpäätöksen sekä hallinnon tarkastuksen. Mähönen ja Villa katsovat, että mikäli yhtiö haluaisi jakaa osinkoa välitilinpäätöksen perusteella, se onnistuisi vain yhtiön tilikautta muuttamalla (Mähönen & Villa 2006b, s. 304). Väliosingon jakaminen onkin nykyisin käytännössä mahdotonta, ja se edellyttäisi muun lainsäädännön muuttamista.

Lähtökohtaisesti yhtiö saa jakaa siis jakaa taseen osoittaman vapaan oman pääoman, josta on vähennetty aikaisempien tilikausien tappiot, aiemmin jaettu vapaa oma pääoma sekä arvonkorotus- tai vapaan oman pääoman rahastojen mahdollinen negatiivisuus, sikäli kuin se kirjanpitolainsäädännön mukaan on mahdollista. (HE 109/2005, s.) OYL 13 luvun 5 §:n mukaan yhtiö saa jakaa vapaan oman pääoman, josta on vähennetty yhtiöjärjestyksen mukaan jakamatta jätettävät varat, ellei yhtiön maksukykyä koskevasta 2 §:stä muuta johdu.

4.3.2 Maksukyvyn säilyminen – varojen jakamisen edellytys

Oikeuskäytännön mukaan hallituksen tuli VOYL:n aikainakin yleisen huolellisuusvelvollisuutensa nojalla varmistua siitä, että jakokelpoiset varat todella olivat yhtiön hallinnassa ja yhtiö säilyi maksukykyisenä varojen jaon jälkeen. Maksukyvyn ylittävä jako ei kuitenkaan VOYL:n mukaan ollut laitonta varojenjako, josta olisi seurannut varojen palautusvelvollisuus ja rikosoikeudelliset sanktiot, vaan seuraamuksena kyseeseen tuli ainoastaan mahdollisen vahingon korvaaminen. Tämä aiemmin ”kirjoittamaton sääntö” otettiin nyt uuteen osakeyhtiölakiin. Sen tarkoituksena on varmistaa, että yhtiön toimintaedellytykset säilyvät varojenjaon jälkeenkin. Tässä suhteessa seurataan osakeyhtiölainsäädäntöjen varojenjako koskevaa kansainvälistä kehitystä. Kansainvälinen vertailu osoittaa, että maksukykyisyyden arviointi on monien maiden lainsäädännössä todella merkittävä osa varojenjako koskevaa sääntelyä. (OMTR 2003:4, s. 59–61)

Aikaisemmin osakeyhtiölain asettamat voitonjakorajoitukset ovat perustuneet taseen ja sen osoittaman vapaan ja jakokelpoisen oman pääoman tarkasteluun. Uuden osakeyhtiölain varojenjakosäännökset ovat tässä suhteessa dynaamisemmat. Pelkkää taseen osoittamaan jakokelpoisten varojen määrään perustuvaa voitonjakorajoitusta ei enää nähty riittävänä, vaan sen rinnalle haluttiin yhtiön maksukyvyn arviointi. (Kontkanen 2006, s. 17)

Maksukyvyn merkityksen korostamisen taustalla on ollut erityisesti kansainvälisten tilinpäätösstandardien vaikutukset tilinpäätökseen. IFRS-standardien mukaisen tilinpäätöksen laativien yhtiöiden taseet sisältävät usein aineetonta omaisuutta ja liikearvoa, joiden arvostaminen on vaikeaa, ja joiden realisaatioarvo poikkeaa usein suuresti going concern –arvosta. IFRS:n mukaisiin taseisiin sisältyy myös runsaasti realisoitumattomia arvonnkorotuksia. (HE 109/2005, s. 125)

Maksukyvyistä säädetään OYL:n 13 luvun 2 §:ssä. Sen mukaisesti jakokelpoisia varoja ei saa jakaa, jos jaosta päätettäessä tiedetään tai pitäisi tietää yhtiön olevan maksukyvytön tai jaon aiheuttavan maksukyvyttömyyden. Säännöksen vastainen jako on laitonta varojenjako ja johtaa 4 §:n mukaiseen palautusvelvollisuuteen ja muihin mahdollisiin sanktioihin.

Säännöksen tarkoituksena on suojata ennen kaikkea yhtiön velkojia. Mikäli osakeyhtiö ajautuisi maksukyvyttömyyteen varojenjaon seurauksena, osakkaat olisi todellisuudessa asetettu maksunsaantijärjestyksessä velkojien edelle. Osakeyhtiölainsäädännön kansainvälisessä kehityksessä perinteiseen osakepääoman puskurivaikutukseen perustuva velkojansuoja on alettu kyseenalaistaa ja maksukykyisyyden merkitys varojenjaon jälkeen on korostunut. (OMTR 2003:4, s. 61)

Yhtiön on säilytettävä maksukykynsä kaikissa varojenjakotilanteissa. Säännös koskee niin osingonjakoa kuin sijoitetun ja muiden vapaan oman pääoman rahastojen jakamista sekä osakepääoman alentamista, omien osakkeiden hankintaa ja kaikkia muitakin varojenjakotilanteita. Yhtiön purkutilanteisiin säännöstä ei kuitenkaan yleensä luonnollisestikaan sovelleta, koska tällöin on kyse yhtiön lopettamisesta. (HE 109/2005, s. 125)

Säännöstä sovelletaan muiden varojenjako koskevien säännösten lisäksi. Jakokelpoisista varoista säädetään OYL:n 13 luvun 5 pykälässä. Sen mukaisesti mikäli maksukykyä koskeva 2 § ei rajoita varojenjako, yhtiö saa jakaa vapaan oman pääoman, josta on vähennetty yhtiöjärjestyksen

mukaan jakamatta jätettävät varat. Edelleen, mikäli osakepääomaa on alennettu yhtiön tappioiden kattamiseksi, alentamisen rekisteröimistä seuraavan kolmen vuoden aikana vapaata omaa pääomaa voidaan jakaa vain velkojansuojamenettelyä noudattamalla (OYL 14:2).

4.3.3 Maksukyvyn säilymisen arviointi

OYL 13 luvun 2 §:ssä kielletään yhtiön varojen jakaminen, mikäli jaosta päätettäessä tiedetään tai pitäisi tietää yhtiön olevan maksukyvyttö tai jaon aiheuttavan maksukyvyttömyyden eli säännöksessä toisin sanoin edellytetään yhtiön maksukyvyn säilyvän varojen jaon jälkeen. Osakeyhtiölaissa ei kuitenkaan ole määritelty maksukyvyttömyyttä. Myöskään lain esitöissä ei ole esitetty selkeää määritelmää siitä, mitä maksukyky tai maksukyvyttömyys on. Maksukyvyttömyyden käsite on aiemmin esiintynyt lähinnä insolvenssioikeudessa, kuten konkurssisäännössä, takaisinsaantilaissa ja laissa yrityksen saneerauksesta. Maksukyvyttömyyden ja varsinkin sen määrittelyn on kuitenkin todettu olevan erittäin laaja ja ongelmallinen asia (Laine & Tuokko 2000, s. 48). Myös oikeuskäytäntö osoittaa, että maksukyvyttömyyden arviointi on todettu vaikeaksi ja hankalaa on ollut myös arvioida sitä, onko maksukyvyttömyydestä tiedetty ja kenen siitä olisi kenties pitänyt tietää (Reinikainen et al. 2007, s. 207).

Yleisesti yrityksen maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan yrityksen kyvyttömyyttä suoriutua maksuvelvoitteistaan niiden erääntyessä maksettaviksi (Laitinen & Laitinen 2006, s. 42). TakSL:n 4 §:n mukaan maksukyvyttömyydellä tarkoitetaan takaisinsaantilaissa sitä, että velallinen on muuten kuin tilapäisesti kykenemätön maksamaan velkojaan niiden erääntyessä. Maksukyvyttömyys on erotettava ylivelkaisuuden käsitteestä, jolla tarkoitetaan saman pykälän mukaan sitä, että velallisen velat ovat suuremmat kuin hänen varansa. Varojen ja velkojen välisen suhteen ei kuitenkaan voida katsoa olevan oleellisin seikka yhtiön maksukykyisyyttä arvioitaessa. Olennaista on se, ettei varojenjako vaaranna yhtiön mahdollisuuksia selviytyä velvoitteistaan niiden erääntyessä (Mähönen & Villa 2006, s. 321).

Ei liene myöskään perusteltua katsoa maksukyvyttömäksi yhtiötä, jolla ei ole ongelmia lisärahoituksen, esimerkiksi velan, saamisessa. Esimerkiksi YSL:a koskevassa kirjallisuudessa yhtiön ei ole katsottu olevan maksukyvyttömäksi, mikäli erääntyneiden velkojen hoitamiseen on lyhyen ajan sisällä saatavissa varoja velallisen liiketoiminnan kassavirrasta, omaisuuden myynnistä taikka luotto- tai muista rahoitusjärjestelyistä (Koskelo, s.99). Tämä voitaneen katsoa myös OYL:n mukaiseksi tulkinnaksi (Airaksinen et al. 2007b, s. 21) Maksukyvyttömyys voi olla väliaikaista tai pysyvää. Yhtiön varojen jakaminen ei tilapäisestikään saa vaarantaa sen kykyä suoriutua maksuvelvoitteistaan eli maksukykyisyyttä.

Vaikka maksukykyisyyden arviointi asettaakin haasteita yhtiön johdolle, tulee pitää mielessä se lain esitöissä todettu seikka, että nimenomainen säännös yhtiön maksukykyyn arvioimisesta kaikissa varojenjakotilanteissa on tarkoitettu suojaamaan ennen kaikkea yhtiön velkojia. Velkojien kannalta on erittäin tärkeää, että yhtiön toiminta jatkuu. Perusteluissa todetaan toisaalta, että säännöksen tarkoituksena ei ole asettaa yhtiön johdolle, osakkeenomistajille tai tilintarkastajille kohtuuttomia vaatimuksia maksukykyyn arvioimisessa eikä toisaalta yhtiölle korostettuja omanpääoman määrää tai omavaraisuutta koskevia vaatimuksia. Lain esitöissä todettiin myös, että erityisesti pienten yhtiöiden maksukyky saattaa jatkuvasti olla suhteellisen heikko, eikä säännöksen tarkoituksena ole kokonaan estää tällaisen yhtiön varojenjako. (HE 109/2005, s. 126)

Maksukykyisyyttä koskevan arvioinnin tarkkoja toimenpiteitä ei ilmeisesti ole oikeuskirjallisuudessa aiemmin käsitelty. Pelkästään se tosiseikka, että yhtiöstä tulee maksukyvyttömäksi suhteellisen lyhyen ajan kuluttua varojen jakamisesta, ei vielä todista, että säännöstä on rikottu tai johto on laiminlyönyt velvollisuutensa. Olennaista ei ole se, mitä päätöksen teon jälkeen tiedetään, vaan mitä päätöstä tehdessä tiedettiin tai olisi pitänyt tietää. Maksukykyä arvioitaessa on huomioitava sen hetkisen tilanteen lisäksi tiedossa olevat tulevaisuutta koskevat seikat, mm. erääntyvät velat ja muut suoritukset. (HE 109/2005, s. 126)

Sanomattakin selvää on, että maksukykyä koskeva arviointi on tehtävä jakopäätöksen yhteydessä tai mahdollisimman lähellä sitä. Käytännössä maksukyvyyn arvioiminen perustuu yhtiön viimeiseen tilinpäätökseen, mutta sen jälkeen tapahtuneet ja tulevaisuutta koskevat seikat, kuten velkojen erääntyminen sekä muut tulevat suoritukset, on huomioitava maksukyvyyn säilymistä arvioitaessa.

Varojen jaon edellytysten arviointi voidaan nähdä kaksivaiheisena menettelynä. Ensin tulee arviotavaksi se, missä määrin varoja voidaan jakaa OYL:n nimenomaisten säännösten, kuten OYL 13 luvun 5 §:n osingonjakoa ja vapaan oman rahaston jakamista koskevan säännöksen mukaan (niin sanottu tasetesti). Tämän jälkeen on pohdittava, onko jaettavaksi aiottua, jakokelpoisen oman pääoman määrää OYL 13 luvun 2 §:n maksukyvyyn säilymisen vaatimuksen perusteella pienennettävä. (HE 109/2005, s. 126) Mähönen ja Villa käyttävät termiä maksukykyisyydesti (Mähönen & Villa 2006, s. 317).

Toisin kuin yhtiön jakokelpoiset varat, sen maksukykyisyys ei ilmene suoraan taseesta, vaan maksukykyisyyttä on analysoitava kaiken tiedossa olevan yhtiön taloudellista asemaa kuvaavan informaation perusteella. (Mähönen & Villa 2006, s. 318–319). Käytännössä maksukykyisyyden säilymistä arvioitaessa keskeisin merkitys on useimmiten kuitenkin tilinpäätösinformaatiolla. Mitä lähempänä tilinpäätöshetkeä varojen jaosta päätetään, sitä suurempi merkitys tilinpäätösinformaatiolle voidaan maksukykyisyyttä arvioitaessa antaa. Tämä on tarkoituksenmukaista, mikäli tilikauden päättymisen jälkeisten tapahtumien ja ajan kulumisen perusteella ei ole syytä olettaa tilanteen muuttuneen. (HE 109/2005, s. 125)

On kuitenkin huomattava, että tilinpäätösinformaatio kuvaa tilinpäätöshetken aikaista tilannetta. Arvioitaessa yhtiön säilymistä maksukykyisenä varojen jälkeen on katsottava eteenpäin ja tulevaisuuteen, eikä vain tuijotettava taseeseen. Tällöin on huomioitava myös tulevaisuudessa erääntyvät velat ja muut suoritukset. Maksuvalmiutta voidaan mitata muun

muassa kassavirroilla ja kassavirtojen jäännöksenä eli likvidien varojen muutoksena sekä erilaisilla tunnusluvuilla. Parhaiten yhtiön edellytykset selvittää maksuvelvoitteistaan näkee tulevista kassavirroista. Maksuvalmiuden on oltava sellaisella tasolla, että yritys kykenee selviytymään velvoitteistaan niin lyhyellä kuin pidemmälläkin aikavälillä. (Aho 2007, s. 38)

OYL 13 luvun 2 pykälän mukainen velvollisuus varmistua yhtiön maksukyvyn säilymisestä varoja jaettaessa on suunnattu varojen jaosta päättävälle taholle, eli hallitukselle tai yhtiökokoukselle (osakkeenomistajille). Pienissä yhtiöissä nämä ovat usein yksi ja sama taho. Käytännössä hallitus varojenjakoesitystä valmistellessaan suorittaa maksukykyisyystestin. Tappiollisessa yhtiössä maksukyvyn säilymiseen varoja jaettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota ja johdon huolellisuusvelvoitteen maksukykyisyystestin suorittamisessa voidaan katsoa olevan huomattavasti suuremman kuin voitollisessa yhtiössä. Samanlainen ero huolellisuusvelvollisuuden korostuneisuudessa on vakavaraisen ja vähemmän vakavaraisen yhtiön välillä. (Kontkanen 2006, s. 19)

Hallituksen voitonjakoesityksen perustaksi suorittamasta maksukykyisyystestistä tulee ilmetä maksukykyisyysedellytyksen molemmat elementit; yhtiö ei ole maksukyvytön eikä jako aiheuta maksukyvyttömyyttä. Ensimmäinen edellytys voitaneen suhteellisen luotettavasti todeta maksukykyisyyttä mittaavilla tunnusluvuilla, mikäli yhtiön taloudellinen tilanne ei tilinpäätöspäivästä ole juurikaan muuttunut. Perinteisiä maksuvalmiutta kuvaavia tunnuslukuja ovat quick ratio (rahoitusomaisuus / lyhytaikaiset velat), current ratio (vaihto- ja rahoitusomaisuus / lyhytaikaiset velat) sekä likvidien varojen määrä. Esimerkiksi esitetyn osingonjaon vertaaminen yhtiön likvideihin varoihin on yksi keino arvioida varojenjaon edellytyksiä maksukykyisyyden säilymisen kannalta. (Aho 2007, s. 38)

Varojenjaosta päätettäessä on kuitenkin myös varmistuttava siitä, ettei jako tule aiheuttamaan yhtiön maksukyvyttömyyttä. Tämän varmistamiseksi testiin on hyvä sisällyttää kassavirtaennuste sen todentamiseksi,

ettei yhtiötä varojen jakamisen seurauksena uhkaa maksukyvyttömyys. Huolellisesti laaditusta kassavirtaennusteesta tulee käydä ilmi likvidien varojen riittävyys niin osingonjaosta päätettäessä kuin vielä sen maksu-
hetkelläkin. Ennusteeseen tulee sisällyttää kaikki sitä laadittaessa tiedossa olevat yhtiön maksukykyisyyteen vaikuttavat seikat. Ajallisesti kassavirta-
ennusteen tulee ulottua useamman kuukauden osingon maksuajankohtaa kauemmas, ja mikäli osinko maksetaan monessa erässä, tulee ennustetta päivittää joka kerta, kun osinkoa maksetaan. (Aho 2007, s. 38)

Hallituksen vastuun kannalta on ehdottoman tärkeää dokumentoida maksukykyisyydestin liittyvät asiakirjat ja menettelyjen selvitykset huolella. Dokumentoinnin merkitys korostuu erityisesti yrityksen maksukyvyssä ollessa heikko. Mikäli yhtiön taloudellinen asema ja maksuvalmius puolestaan ovat hyviä, eikä yhtiö jaa koko jakokelpoista omaa pääomaansa, varojenjakopäätöksen perusteeksi voidaan katsoa riittävän lyhyt selvitys yhtiökouksen pöytäkirjaan. (Kaarenoja 2006, s. 9)

Hölttä katsoo maksukykyisyyden arvioinnin olevan vaikea asia mitata, kun yhtiö voi myös ottaa velkaa varojenjaon edellytyksenä olevan maksukyvyssä säilymiseksi. Hän huomauttaa myös, että toisin kuin suoriteperusteisesti laadittava tuloslaskelma, on maksukykyisyyttä arvioitava kassabudjetin, kassavirtalaskelman tai rahoitusennusteen kautta, jotka ovat maksuperusteisia laskelmia. Höltän mukaan ongelmana on se, ettei monissa yrityksissä ole ollut tapana laatia kassabudjettia tai vastaavaa ennustetta. Mikäli yrityksellä ei ole tarkkaa kassabudjetointia, on suositeltavaa, että tilinpäätös valmistuu pian tilikauden päättymisen jälkeen ja siitä lasketaan joitain tunnuslukuja ja tehdään osingonjakopäätös melko pian, koska tilanne on tällöin selvillä. Samalla on kuitenkin arvioitava hieman tulevaisuuteen ja dokumentoitava yrityksen rahatilanne jotenkin, sanoo Hölttä. Hän toteaa, että mitä pidemmälle tilikauden päättymisestä päätös menee, sitä enemmän yhtiön johdolla on mietittävää maksukykyisyydestissään, ja muistuttaa, että maksukyvyssä todentamiseksi voi myös tehdä uuden välitilinpäätöksen.

Tilintarkastajan vastuun hän ei juuri katso tältä osin muuttuvan. Uuden tilintarkastuslain mukaan tilintarkastaja ei enää ottaisi kantaa hallituksen voitonjakoesitykseen. Hölttä kuitenkin korostaa, että tilintarkastajan on jatkossa joka tapauksessa otettava kantaa, jos maksukykyisyydestä ei ole tehty huolellisesti tai hallitus on kokonaan laiminlyönyt velvollisuutensa.

Aho näkee uuden nimenomaisen säännöksen maksukyvyyn huomioimisesta kaikissa varojenjako koskevilla tilanteilla positiivisena uudistuksena. Hänen mukaan on positiivista, että uusi säännös velvoittaa katsomaan etulasiin, eikä vain varojenjako hetkeen. Hän kuitenkin painottaa, ettei johdon huolellisuusvelvollisuutta tule ylikorostaa, vaan normaali huolellisuus riittää. Hän korostaa hyvän dokumentoinnin tärkeyttä, joka tilintarkastajan on käytävä läpi ja arvioitava. Vastuun tulevaisuuden arvioinnista ja yhtiön maksukyvyyn säilymisestä hän kuitenkin katsoo kuuluvan yhtiön hallitukselle.

Maksukykyisyydestä on kritisoitu erityisesti siitä, että uudessa laissa ja sen esitöissä uhkaavan maksukyvyttömyyden määritelmä jätettiin avoimeksi. Villa kuitenkin toteaa tämän olleen lainsäätäjältä tietoinen valinta, sillä maksukykyisyyden arviointi on kuitenkin aina yhtiökohtaista. Kuten edellä on jo todettu, maksukykyisyyden ja -kyvyttömyyden käsitteet ja niiden määrittely on oikeuskäytännössä jo aiemmin osoittautunut vaikeaksi tehtäväksi. Kun toisaalta maksukyvyyn arviointiin liittyy jossain määrin tulokintaa ja sen voidaan katsoa olevan tapauskohtaista, olisi uhkaavan maksukyvyttömyyden määrittely laissa ollut kenties jokseenkin mahdotonta.

4.3.4 Varojenjaosta päättäminen

Varojenjako koskevasta päätöksenteosta säädetään OYL:n 6 §:ssä. Osingon jaosta päättää edelleen hallituksen esityksen perusteella yhtiökokous. Se voi päättää jakaa hallituksen esittämää tai hyväksymää määrää enemmän vain silloin, kun se on siihen vähemmistöosinkoa koskevan 7 §:n tai yhtiöjärjestyksen mukaan velvollinen. 6 §:n 2 momentin mukaan

yhtiökokous voi valtuuttaa hallituksen päättämään osingon jakamisesta tai varojen jakamisesta vapaan oman pääoman rahastosta. Yhtiökokouksen päätöksessä on tällöin määrättävä valtuutusta koskevan jaon enimmäismäärä. Hallitukselle annettu valtuutus voi olla voimassa korkeintaan seuraavaan varsinaiseen yhtiökokoukseen asti.

Valtuutus on hyödyllinen esimerkiksi silloin, kun yhtiön maksuvalmius ei yhtiökokouksen pitohetkenä salli osingonjakoa, mutta tilanteen arvellaan parantuvan myöhemmin tai mikäli osakkaille halutaan jakaa tilikauden aikana osinkoa useammassa erissä. On kuitenkin huomioitava, että valtuutuksen nojalla hallitus ei voi jakaa valtuutuksen jälkeen syntynyttä voittoa, ellei yhtiökokouksessa ole vahvistettu tällaista voittoa osoittavaa tilinpäätöstä. Hallituksen on valtuutusta käyttäessään arvioitava 5 §:n mukaisesti yhtiön vapaan oman pääoman määrää, 2 §:ssä säänneltyä maksukykyisyyden säilymistä sekä huomioitava tilinpäätöksen laatimisen jälkeen tapahtuneet olennaiset muutokset. (HE 109/2005, s. 151)

Yhtiökokouksen päättäessä varojen jaosta tai sitä koskevasta valtuutuksesta 6 §:n 3 momentin mukaan jakoa koskevassa päätöksessä on mainittava jaon määrä ja mitä varoja jakoon käytetään. Päätöksestä on siis käytävä ilmi, onko kyse voiton eli osingon jakamisesta vai varojen jakamisesta jostakin tietystä vapaan oman pääoman rahastosta. Tällainen jaottelu ei ole yksiselitteinen, koska ainakin vapaaehtoisin oman pääoman rahastoihin on saatettu siirtää edellisten tilikausien voittoja. Uudessa osakeyhtiölaissa lähdetään kuitenkin siitä, että rahastojen alentaminen on aina muuta kuin osingonjakoa. Tällä erottelulla pyritään selkeyttämään mm. voitonjaon ja pääoman palauttamisen välistä rajanvetoa. Mikäli varojenjakoon käytetään sekä kertyneitä voittoja että oman pääoman rahastoa tai alennetaan useita rahastoja, jakoa koskevasta päätöksestä on käytävä ilmi, mistä tase-erästä osakkeenomistajille maksettavat varat jaetaan. Näin on meneteltävä sekä yhtiökokouksen että hallituksen jakopäätöksen kohdalla. (HE 109/2005, s. 151)

Uuden osakeyhtiölain varojenjaon päätöksentekoa koskevaan 13 luvun 6 §:n 4 momenttiin on otettu säännös, jonka mukaan vapaata omaa pääomaa voidaan jakaa kaikkien osakkeenomistajien suostumuksella myös muulla kuin 1 §:n 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, ellei yhtiöjärjestyksestä muuta johdu. Luvun 1 §:ssä säädetään lainmukaisista varojenjakotavoista, joita ovat 1) voitonjako (osinko) ja varojen jakaminen vapaan oman pääoman rahastosta, 2) 14 luvussa tarkoitettu osakepääoman alentaminen, 3) omien osakkeiden hankkiminen ja lunastaminen 3 ja 15 lukujen mukaisesti sekä 4) varojen jakaminen 20 luvussa säännellyissä yhtiön purkamistilanteissa.

Osakkeenomistajat voivat siis jatkossa poiketa osakkeiden omistussuhteesta ja osakkeenomistajien yhdenvertaisuutta koskevista säännöksistä yhtiön varoja jaettaessa, mikäli tällaiseen menettelyyn saadaan kaikkien osakkaiden suostumus. VOYL:n aikana tällaisen menettelyn on ilman lain nimenomaista säännöstäkin katsottu olleen kaikkien osakkeenomistajien sopimuksella mahdollista, sillä kukaan ei ole voinut valittaa tällaisesta menettelystä, kun sille on ollut kaikkien osakkeenomistajien suostumus. Verotuksellisesti tällainen jako ei kuitenkaan luonnollisesti ole ongelmaton. Uuden osakeyhtiölain nimenomainen säännös kuvastaa hyvin pyrkimystä aiempaa liberaaliin sääntelyyn. Käytännössä tällainen mahdollisuus koskee lähinnä pieniä, muutaman osakkaan yhtiöitä. Tällaisen omistussuhteesta poikkeavan jaon verotusta ja verokysymyksiä käsitellään tutkimuksen 5. luvussa.

Osakkaat voivat myös 7 §:n 2 momentin mukaan yhtiöjärjestyksessä muuttaa vähemmistön oikeutta osinkoon. Vähemmistön osinko-oikeuden heikentämiseen tai poistamiseen tarvitaan kuitenkin kaikkien osakkeenomistajien suostumus. Vähemmistön osakeoikeuksien rajoittamiselle on yleensä tarvetta yhtiöissä, joiden toimintaa halutaan voittovaroilla kehittää. Käytännössä vähemmistön osinko-oikeutta on pienissä yhtiöissä rajoitettu osakassopimuksin. (HE 109/2005 s. 152)

4.3.5 Lähipiirilainoja koskevien säännösten poistaminen

Voimassa oleva osakeyhtiölaki on mahdollistanut lainojen jakamisen yhtiön lähipiirille. Lähipiirilainoja on kuitenkin pidetty ongelmallisina, sillä osakkaille annetuilla lainoilla on voitu kiertää yhtiön varojenjako koskevia säännöksiä. Lisäksi lähipiirilainoilla saatetaan loukata osakkeenomistajien yhdenvertaisuusperiaatetta, kun lainoja annetaan vain joillekin osakkaille. Osakeyhtiölakityöryhmän mietinnössä todettiin, että lähipiirilainojen rajoittamista koskevien säännösten taustalla olevia ongelmia voi liittyä kaikkiin yhtiön ja sen lähipiirin välisiin toimenpiteisiin. Myös lainanantorajoituksista VOYL:ssä säädetyt poikkeukset on nähty epä johdonmukaisina. Konsernilainan antamiseen on todettu liittyvän kaikki lähipiirilainojen ongelmat ja elinkeinolainojen vesittävän lainanantorajoituksia. Toisaalta VOYL:n mukaan kotimainen tytäryhtiö ei voinut antaa lainaa ulkomaiselle sisaryhtiölleen. (OMTR 2003:4, s. 64)

Edellä luetelluista syistä johtuen uuteen lakiin ei sisällytetty lähipiirilainoja koskevia säännöksiä. Osakeyhtiölakityöryhmän mietinnössä korostettiin, että vain harvoin voi olla yhtiön edun tai toiminnan tarkoituksen mukaista lainata merkittäviä rahasummia yhtiön osakkaille tai johdon jäsenille. (OMTR 2003:4, s. 64)

Uudessa osakeyhtiölaissa ei näin ollen ole lainkaan säännöksiä lähipiirilainoista. Lähipiirilainoja on jatkossa arvioitava yhtiön toiminnan tarkoituksen, liiketaloudellisten perusteiden sekä osakkaiden yhdenvertaisuuden perusteella. Hallituksen on, kuten muissakin varojenjako tilanteissa, lähipiirilainojen myöntämisestä päättäessään lisäksi varmistuttava, ettei yhtiön maksukyky lainan antamisen johdosta vaarannu.

Nimenomaan uuden osakeyhtiölain (OYL 13:1.3) kaikelta varojen käytöltä edellyttämästä liiketaloudellisesta perusteesta seuraa, että lainan antaminen yhtiön lähipiiriin kuuluvalla vaikeutui VOYL:n aikaisesta tilanteesta huomattavasti. Hölttä kuitenkin totesi, että yrittäjät ovat uskomattoman

luovia keksimään liiketaloudellisia perusteita erilaisille toimenpiteille. Jatkossa viime kädessä tilintarkastajien harkittavaksi jää se, milloin lähipiirilainalla voidaan katsoa olevan liiketaloudellinen peruste. Jos esimerkiksi pankkitalletukselle maksetaan korkoa 2 prosenttia, on hyvä kysymys, riittääkö lähipiirilainan perusteeksi osakkeenomistajan maksama kolmen, viiden, vaiko kymmenen prosentin korko.

VOYL:n lähipiirilainasäännökset olivat tilintarkastajien kannalta selkeät, ja tilintarkastajat ovatkin kritisoineet niiden sekä toisaalta maksukykyisyyden määritelmän puuttumista uudesta laista (Sorsa 2005, s. 7). Lähipiirilainojen liiketaloudellista perustetta arvioidessaan tilintarkastajat joutuvat jatkossa ottamaan kantaa myös yrityksen toiminnan tarkoituksenmukaisuuteen. Aikaisemmin tarkoituksenmukaisuuskysymykset ja niiden kannanotot eivät ole kuuluneet tilintarkastajan toimenkuvaan. Hölttä toteaaakin tämän rajan menevän nyt sekaisin.

Savela on katsonut, ettei pelkästään liiketaloudellisen perusteen puuttuminen tee lähipiirille annettavasta lainasta laitonta varojenjakoja, koska osakeyhtiölain laittoman varojen määritelmässä edellytetään myös yhtiön varojen vähentyvän (OYL 13:1.3). Näinhän ei tapahdu, mikäli lainan saaja maksaa lainan kokonaisuudessaan takaisin. (Savela 2006, s. 118) Tästä tulkinnasta löytynee eriäviä mielipiteitä. Joka tapauksessa uuden osakeyhtiölain myötä edellytykset lähipiirilainojen myöntämiseen tiukkenivat oleellisesti. On myös syytä huomata, että viimeaikainen oikeuskäytäntö osoittaa talouskriisissä olevien yhtiöiden kohdalla lähipiirilainojen olevan vaarallinen instrumentti (Vento 2007, s. 7).

4.3.6 Omien osakkeiden hankinnan rahoittaminen

Uuteen osakeyhtiölakiin on lievennetty aiempaa ehdotonta kieltoa rahoittaa yhtiön tai sen kanssa samaan konserniin kuuluvan toisen yhtiön osakkeiden hankintaa. OYL 13 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan kielto koskee ainoastaan yhtiön tai sen emoyhtiön osakkeita. Lainan tai vakuuden anta-

mista rajoittaa kuitenkin yhtiön toiminnan tarkoitus, liiketoiminnalliset perusteet sekä yhdenvertaisuusperiaate. Pykälän 2 momentin mukaan kielto ei koske jakokelpoisten varojen rajoissa toteutettavia toimia, joiden tarkoituksena on osakkeiden hankkiminen yhtiön tai sen lähipiiriin kuuluvan yhtiön työntekijöille. Yhtiö voi siis esimerkiksi lainata varoja työntekijöille yhtiön osakkeiden hankkimista varten. Mikäli hankinta toteutetaan uusia osakkeita merkitsemällä, järjestelyn tulee ilmetä selvästi tilinpäätöksestä, jotta se antaa yhtiön varallisuusasemasta oikean kuvan. (HE 109/2005 s. 153)

4.4 Laiton varojenjako

4.4.1 Laittoman varojenjaon määrittely

Osakeyhtiölain mukaiset menettelyt yhtiön varojen jakamiseksi osakkeenomistajille on lueteltu OYL 13 luvun 1 §:n 1 momentissa. Pykälän toisessa momentissa on maininta yhtiön muusta kuin voitontuottamistarkoituksesta (9 §) ja lahjan antamisesta (8 §). Muu liiketapahtuma, joka vähentää yhtiön varoja tai lisää sen velkoja ilman liiketaloudellista perustetta, on laitonta varojenjako (OYL 13:1.3). Lain esitöissä todettiin, että liiketaloudellisen perusteen avulla laitton varojenjako on mahdollista erottaa laillisesta liiketoimesta, mutta sillä ei pyritty määrittelemään kattavasti kaikkia laittoman varojen jaon tilanteita (HE 109/2005, s. 124). Se tuskin olisi ollut mahdollistakaan. Liiketaloudellinen periaate ja yhtiön toiminnan tarkoitus ovat kuitenkin yhtiön varojenjako ja muuta käyttöä arvioitaessa saaneet uudessa osakeyhtiölaissa korostuneen merkityksen. Periaatteiden korostuminen on hyvä asia.

Mikäli osakeyhtiön varoja jaetaan osakkeenomistajille OYL:n säännösten vastaisesti, on kysymyksessä aina laitton varojenjako (Järvenoja 2002, s.5). Tällöin ei ole merkitystä sillä, jaetaanko varoja voitonjakokelpoisesta vai sidotusta omasta pääomasta. Myös yhtiöjärjestyksessä olevan määräyksen rikkominen tekee jaosta laittoman.

Laiton varojen jakaminen voi tapahtua sekä avoimesti että peiteltysti. Voitonjakokelpoisten varojen rajoissa tapahtuva avoin varojenjakko on laitonta, mikäli voitonjako tehdään ilman yhtiökokouksen päätöstä tai tarvittavaa hallituksen ehdotusta tai hyväksymistä. Avoin jako voi olla laitonta myös, mikäli voittoa osoittavan tilinpäätöksen laadinnassa on rikottu kirjanpitolaikaa tai tilinpäätössäännöksiä tai jos yhtiökokouksen päätöksellä jaetaan samanlaisille osakkeille erisuuri osinko, eikä päätös ole yksimielinen.

Peiteltyssä varojenjaossa osakkeenomistajalle pyritään antamaan epäoikeutettua etua yhtiön, muiden osakkeenomistajien, velkojien tai veronsaajan kustannuksella. Yhtiöoikeudellisesti peiteltyllä varojen jakamisella rikotaan aina osakeyhtiölain varojenjakosäännöksiä riippumatta siitä, jääkö yhtiön veloille peiteltyyn jaon jälkeen täysi kate vai ei. Peiteltyllä jaolla pyritään useimmiten saamaan sen saajalle verotuksellista etua ja usein sillä loukataan myös osakkeenomistajien yhdenvertaisuutta. Tyypillisiä esimerkkejä peittelystä varojen jaosta ovat (Järvenoja 2002, s. 6):

- Yhtiön osakkeenomistajalle antama arvoltaan tavanomaista merkkipäivälahjaa suurempi lahja
- Osakkeenomistajalle maksettava palkka, palkkio tai eläke, joka on perusteeton tai joka on tämän suorittamaa työpanosta arvokkaampi
- Yhtiön osakkeenomistajalta ylihintaan ostama tuote tai palvelu tai vastaavasti tälle alihintaan myyty suorite
- Yhtiön osakkeenomistajalta saadulle lainalle maksettu ylisuuri korko tai osakaslainasta peritty alikorko
- Yhtiön taloudellisesti niin heikossa asemassa olevalle osakkeenomistajalleen antama laina, ettei ole syytä olettaa hänen kykenevän maksamaan lainaa takaisin.

Peiteltyyn laittoman varojenjaon ja hyväksyttävien liiketoimien välinen rajanveto ei useasti ole helppoa. Tämä käy ilmi oikeuskäytännöstä. (Mähönen & Villa 2006, s. 335)

Edellä lueteltuihin yhtiön ja sen osakkeenomistajan välisiin transaktioihin, joissa poiketaan käyvästä arvosta osakkeenomistajan eduksi, voi tulla sovellettavaksi peiteltyä osinkoa koskevat säädökset ja sanktiot. Peiteltyä osinkoa koskevat säännökset löytyvät VML 29 §:stä. Peitellyllä osingolla tarkoitetaan VML 29.1 §:n mukaan rahanarvoista etuutta, jonka osakeyhtiö antaa osakkaansa tai tämän omaisen hyväksi osakkuusaseman perusteella tavallisesta olennaisesti poikkeavalla hinnoittelulla tai vastikkeetta. Normaalista poikkeavan hinnoittelun lisäksi peitellyllä osingolla tarkoitetaan VML 29.2 §:n mukaan myös omia osakkeita hankkimalla tai lunastamalla taikka osakepääomaa (sekä VOYL:n mukaista ylikurssi- tai vararahastoa) alentamalla osingosta menevän veron välttämiseksi jaettava varoja.

Uusi osakeyhtiölaki ei sinänsä muuttanut laittoman varojenjaon määritelmää. Kuitenkin uusi kaikkia varojenjakotilanteita koskeva vaatimus yhtiön maksukykyisyyden säilymisestä tekee maksukyvyyn ylittävästä tai maksukyvyttömyyteen johtavasta varojen jakamisesta OYL:n vastaisen eli laittoman varojen jaon.

4.4.2 Laittoman varojenjaon seuraamukset

Osakeyhtiölain 13 luvun 4 §:n mukaan lain tai yhtiöjärjestyksen määräysten vastaisesti yhtiöstä saadut varat on palautettava, mikäli varojen saaja tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää varojen jaon tapahtuneen osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen vastaisesti. Palautettavalle määrälle on lisäksi maksettava korkoa KorkoL 12 §:n mukaisesti.

Palautusvelvollisuuden kannalta ratkaisevaa on kuitenkin se, tiesikö tai olisiko osakkeenomistajan tai varoja saaneen muun tahon pitänyt tietää varojen jaon olleen osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen vastainen. Vilpittömässä mielessä olleelle varojen saajalle ei synny palautusvelvollisuutta. Varojen saajan oletetaan kuitenkin tuntevan lain pakottavat säännökset. Tästä syystä varojen saajan vilpittömyyttä ei suojata, mikäli oikeustoi-

men tekeminen ei osakeyhtiölain mukaan ole osakeyhtiölle sallittua. Tällaisia laittomia transaktioita ovat muun muassa OYL 13:8:n vastaiset lahjat, ilman liiketaloudellista periaatetta annettavat lähipiirilainat ja –vakuudet sekä omien osakkeiden hankinnan rahoittaminen OYL 13:10:n vastaisesti. Tilanne ei ole näin selkeä tilanteissa, joissa yhtiön edustaja on OYL 6:28.1 mukaan ylittänyt valtuutensa. Tällainen oikeustoimi ei ole yhtiön kannalta sitova, suoritukset on palautettava ja yhtiön johto on velvollinen korvaamaan vilpittömässä mielessä olleelle vastapuolelle aiheutuneen vahingon OYL 22:1:n nojalla. (Mähönen & Villa 2006, s. 338–339)

Tahallisesta yhtiön varojen jakamisesta osakeyhtiölain vastaisesti osakkeenomistajien tai velkojien suojaa loukaten voidaan tuomita, ellei teko ole vähäinen, osakeyhtiörikoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi (OYL 25:1.1:n 4 kohta).

4.5 Yhteenveto

Uuden osakeyhtiölain varojen jakamista koskevat OYL 13 luvun säännökset ovat aiempaa modernimmat. Ne mahdollistavat kokonaan uusia menettelyjä, joita VOYL ei tuntenut. Tällaisia ovat väliosinko ja mahdollisuus yhtiöön sijoitetun pääoman palauttamiseen osakkeenomistajille ilman velkojainsuojamenettelyä uudesta sijoitetun vapaan oman pääoman rahastosta. Vaikka uusi osakeyhtiölaki on tässä suhteessa aiempaa liberaalimpi, varojenjaon yleisten edellytysten voidaan kuitenkin katsoa tiukentuneen. Voitonjakokelpoisen vapaan oman pääoman arvioinnin (tasetesti) rinnalle on uuteen osakeyhtiölakiin otettu uusi nimenomainen vaatimus yhtiön maksukyvyyn säilymisestä varoja jaettaessa. Jakokelpoisten varojen ohella maksukykyisyyden säilymisen varmistaminen (maksukykyisyydesti) on jatkossa edellytys varojen jakamiselle kaikissa varojenjakotilanteissa yhtiön normaalin toiminnan aikana.

Jo VOYL:n aikana hallituksen katsottiin yleisen huolellisuusvelvollisuutensa nojalla olleen velvollinen varmistumaan, että yhtiö säilyy maksukykyisenä

myös varojen jakamisen jälkeen. Uuden lain 13 luvun 2 §:n nimenomainen säännös kuitenkin korostaa hallituksen vastuuta tässä suhteessa. Yhtiön johdon on asianmukaisilla toimenpiteillä varmistuttava, että yhtiö säilyy maksukykyisenä ja selviytyy näköpiirissä olevista velvoitteistaan myös varojenjaon jälkeen.

Pk-yrityksille ja niiden johdolle uusi maksukykyisyystesti aiheuttaa todennäköisesti eniten mietittävää, sillä toisin kuin suuremmissa yhtiöissä, niissä tuskin on ollut tapana laatia rahoituslaskelmaa, -ennustetta tai kassabudjettia. Jatkossa niiden on kuitenkin varmistuttava, että yhtiön maksukyky säilyy varojen jaon jälkeenkin.

Vaikka uudesta osakeyhtiölaista tai sen esitöistä ei löydykään uhkaavan maksukyvyttömyyden määritelmää, ei yhtiön maksukyvyyn ja sen säilymisen arvioinnista pidä tehdä ongelmaa. Maksukykyisyystestin kohdalla on tärkeää pitää mielessä kaksi seikkaa; säännös on tarkoitettu suojaamaan yhtiön velkojia ja toiseksi sen arviointi ei perustu jälkiviisauteen. Hallituksen on varojenjakoesitystä tehdessään jakokelpoisten varojen lisäksi varmistuttava, että yhtiö selviytyy kaikista velvoitteistaan myös varojen jakamisen jälkeen. OYL 13 luvun 2 §:n vastaisesta jaosta on vastuussa varojen jaosta päättänyt taho, eli yhtiökokous (osakkeenomistajat) tai hallitus. Oleellista vastuuta myöhemmin arvioitaessa on se, mitä varojen jaosta päätettäessä tiedettiin tai olisi pitänyt tietää.

Maksukykyisyystestin ja varojenjaosta päättävän tahon vastuun kannalta testin huolellinen dokumentointi on tärkeää. Mikäli mahdolliset vastuukysymykset tulevat myöhemmin arvioitavaksi, on tärkeää, että on esittää dokumentit, joihin jakopäätös perustuu. Maksukyvyyn arvioinnista ei pidä tehdä ongelmaa, varojen jakamisesta päätettäessä on vain arvioitava, missä määrin varoja voidaan jakaa, jotta osakkeenomistajat eivät mene maksusaantijärjestyksessä velkojien edelle. Uuteen lakiin otettu nimenomainen säännös maksukyvyyn säilymisestä varojenjakaamisen edellytyksenä teki maksukyvyyn ylittävästä jaosta laitonta varojenjako.

VOYL:ssa oli säädetty tarkoista edellytyksistä lähipiirilainojen antamiselle. Uudessa osakeyhtiölaissa ei ole lainakaan säännöksiä lähipiirilainoista. Jatkossa niiden antamiselle on löydettävä liiketaloudellinen peruste. Muussa tapauksessa kyseessä on laitton varojenjako. Lähipiirilainojen edellytykset tiukkenivat olennaisesti uuden lain myötä. Jatkossa lähipiirilainojen lainmukaisuus jää tilintarkastajan arvioitavaksi. Tulevaisuus ja viimeistään oikeuskäytäntö tulee osoittamaan, minkä suuruinen lainalle maksettava korko mahdollisesti täyttää liiketoiminnallisen perusteen vaatimuksen ja tekee lähipiirilainasta lain mukaisen. Varsinkin monissa pienyhtiöissä lähipiirilainat ovat olleet suosittu keino tyydyttää osakkeenomistajien rahan tarvetta. Jatkossa tämä on huomattavasti hankalampaa. Uuden osakeyhtiölain seurauksena myös VOYL:n aikaiset lähipiirilainat saattavat joutua uudelleen arviointiin. Niitä on monien pienyhtiöiden taseissa tällä hetkellä.

5 UUSI OSAKEYHTIÖLAKI JA VEROTUS

Uusi osakeyhtiölaki on aiempaan lainsäädäntöön verrattuna hyvin liberaali. Edellä on tarkasteltu oman pääoman rakennetta ja varojenjakoja koskevassa sääntelyssä tapahtuneita muutoksia. Tältä osin on helppo todeta, että uusi laki täyttää sille asetetut tavoitteet. Se lisää yhtiön ja osakkeenomistajien toimintamahdollisuuksia. Uusi osakeyhtiölaki tarjoaa uusia vaihtoehtoja oman pääoman rakenteen järjestämiseen sekä varojenjako. Muotomääräyksiä keventämällä on pyritty taloudelliseen tehokkuuteen.

Osakeyhtiön ja sen osakkeenomistajien toimintamahdollisuuksia pääomarakenteen hallinnoimiseen ja varojen jakamiseen liittyvissä kysymyksissä ei kuitenkaan sanele vain osakeyhtiölaki. Eri menettelyjen arvioimisessa on huomioitava myös muun muassa vero-, kirjanpito ja tilintarkastussäännökset. Vaikka osakeyhtiölaki mahdollistaa monia uusia toimintavaihtoehtoja, niitä ei välttämättä muun lainsäädännön vuoksi ole edes mahdollista toteuttaa. Toisaalta varsinkin verolainsäädäntö aina viime kädessä sanelee eri toimintavaihtoehtojen käytettävyyden ja järkevyyden. Verotuksellisten kysymysten kannalta uusi, liberaali osakeyhtiölaki ei ole ongelmaton. Oman pääoman rakennetta ja varojenjakoja koskevaan sääntelyyn tehtyihin merkittäviin uudistuksiin ja juuri näiden uusien toimintavaihtoehtojen verotukseen liittyvät kysymykset ovat edelleen hieman avoimet.

Valtiovarainministeriö asetti 19.5.2005 työryhmän, jonka tehtävänä oli arvioida niitä muutostarpeita, joita tilinpäätössääntelyssä ja osakeyhtiölainsäädännössä tapahtuva kehitys aiheuttaa yritysverotukseen. Ylijohtaja Lasse Arvelan johtama asiantuntijatyöryhmä käsitteli 16.3.2006 jättämässään muistiossa varsin laajasti uuden osakeyhtiölain pääomajärjestelmään ja varojenjako säännöksiin liittyviä verotuksellisia kysymyksiä. Työryhmä pohti perusteellisesti eri vaihtoehtoja uuden osakeyhtiölain varojenjako-kohteluksi.

Erityisen vaikeaksi kysymykseksi Arvelan työryhmän muistiossa nousi uuden sijoitetun vapaan oman pääoman palauttamisen verokohtelu. Tämä kysymys ei ole merkitykseltään vähäinen ja se osoittaa todella sen tosiasian, että usein viime kädessä verolainsäädännöstä riippuu, onko tietty osakeyhtiölain mukainen menettely järkevää toteuttaa, vaikei se verolainsäädännön vastainen olisikaan.

Niin uuden osakeyhtiölain kohdalla kuin yleisemminkin lainsäädännön kehityspiirteenä, voidaan nähdä se tosiasia, että kunkin sektorin lainsäädäntö pyrkii edistämään juuri tiettyjä sektorikohtaisia tavoitteita. Niistä aiheutuvien mahdollisten epätyytyttävien vaikutusten eliminointi puolestaan jätetään muun lainsäädännön varaan, mikä aiheuttaa ristiriitaisuutta lainsäädäntöön. (Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus, s.147) Arvelan työryhmä katsoikin uuden osakeyhtiölain valmistelussa selkeästi lähdettäneen siitä, että sen vaikutukset verotukseen ja velkojien asemaan tulee ratkaista muussa lainsäädännössä, mistä syystä uuden osakeyhtiölain monet tavoitteet eivät muun lainsäädännön vuoksi välttämättä toteudukaan.

Pääomarakennetta ja varojen jakamista koskevissa säännöksissä työryhmä näki verotuksen kannalta kaksi merkittävää ongelmaa. Erityisen hankalaksi katsottiin pääomarakennetta koskevaan sääntelyyn tehdyt muutokset. Ne puolestaan mahdollistavat voitonjaon ja sijoitetun pääoman palautuksen välisen eron hämärtävän varojen jakamisen. Yhtäältä ongelmana nähtiin yhtiön ja yksimielisten osakkeenomistajien yhtenevyys eräiden säännösten kohdalla. Osakeyhtiön ja sen osakkeenomistajien samaistaminen yhtiön toimielimen päätösten ja osakkeenomistajien henkilökohtaisen varallisuuden määrittämisen kohdalla katsottiin verotuksellisesti ongelmalliseksi, kun koko verojärjestelmä (kuten yhteisöläainsäädäntökin) perustuu olennaisesti yhtiön ja sen omistajien varallisuuden erillisyyteen. (Ibid. s. 147)

Verohallitus antoi 8.3.2007 ohjeen uuden osakeyhtiölain säännösten soveltamiseksi verovuonna 2006 voimassa olevien verosäännösten nojalla. Verohallituksen käsityksen mukaan uuden osakeyhtiölain voimaantulon seurauksena verosäännöksiä tullaan muuttamaan. Nyt annettu ohje on tulkintaohje nykyisten verosäännösten soveltamiseen uuden osakeyhtiölain mukaisten menettelyjen verotukseen.

Tässä luvussa perehdytään olennaisimpiin uuden osakeyhtiölain pääomarakennetta ja varojen jakamista koskeviin verokysymyksiin. Eri kysymysten osalta tarkastellaan ensin Arvelan työryhmän kannanottoja ja sen jälkeen Verohallituksen ohjetta verosäännösten soveltamiseksi. Tutkimusta varten on haastateltu Arvelan työryhmän jäsentä, Konserniverokeskuksen Sirpa-Liisa Venesjärveä sekä Verohallituksen ohjeen valmisteluun osallistunutta ylitarkastaja Kari Aaltosta.

5.1 Sijoitetun vapaan oman pääoman palautuksen verokohtelu

Arvelan työryhmä katsoi verotuksen kannalta kaikkein ongelmallisimmaksi muutokseksi aiempaan nähden uuden osakeyhtiölain erilaisen suhtautumisen sijoitetun pääoman palauttamiseen osakkeenomistajille. Koska yhtiön jakokelpoisen vapaan oman pääoman piiri laajeni uuden osakeyhtiölain seurauksena huomattavasti, työryhmän näkemyksen mukaan oli syytä pohtia, onko edellytyksiä kohdella osakkeenomistajan verotuksessa sijoitetun vapaan oman pääoman jakamista voittovarojen verotuksesta poikkeavalla tavalla (Ibid. s.162). Toisin sanoen työryhmä siis pohti, tulisiko sijoitetun vapaan oman pääoman palautus verottaa saajalla kuten osinko, vai tulisiko siihen sidotun pääoman palauttamisen tapaan kohdistaa luovutusvoittoverotus.

Työryhmän näkemyksen mukaan molempiin ratkaisuvaihtoehtoihin liittyy huomattavia rakenteellisia ongelmia. Sijoitus vapaaseen omaan pääomaanhan on yhtä lailla yhtiöön sijoitettua pääomaa kuin osakepääoma, jonka palautukseen kohdistuu luovutusvoittoverotus. Näin totesi työryhmä-

kin ja korosti, että yhtiölle osakkeenomistajien sijoituksista kertynyt tarpeeton oma pääoma tulee olla palautettavissa osakkeenomistajille ilman haitallisia veroseuraamuksia, joita palautusten verottamiseen osinkona todennäköisesti liittyisi. Uusi osakeyhtiölaki nimenomaisesti pyrki myös oman pääoman mitoituksessa joustavuuteen.

Edellä mainitusta huolimatta työryhmä päätyi esittämään sijoitetun vapaan oman pääoman palautuksen ja osingonjaon rinnastamista verotuksessa. Työryhmä totesi, että kun osakkeenomistajat voivat sijoittaa varoja yhtiöön halutessaan muutenkin kuin osakkeita vastaan ja vapaaseen pääomaan, ja kun varat ovat joustavasti nostettavissa varojenjakona, niin yhtiön nettovarallisuus olisi jatkossa täysin osakkeenomistajien manipuloitavissa (Ibid s. 166). Osinko- ja luovutusvoittoverotuksen keskinäinen edullisuus on täysin tapauskohtaista, minkä työryhmä katsoi houkuttelevan myös oman pääoman erien mahdolliseen järjestelyyn, koska erien seuraaminen olisi hallinnollisesti raskasta. Mahdollisuus oman pääoman erien ja osingon pääomatulo-osuuden määrittävän nettovarallisuuden järjestelyihin veisi pohjan uskottavalta osinkoverojärjestelmältä.

Vapaan oman pääoman jakamisen yhdenmukaisen verotuksen ja johdonmukaisen verojärjestelmän takaamiseksi Arvelan työryhmä päätyi ehdottamaan sijoitetun vapaan oman pääoman jakamista osakkeenomistajille verotettavaksi kuten osinkoa. Venesjärvi sanoo työryhmän suurimpana huolena olleen sen, että osakeyhtiön jakamat varat tulisivat edes kertaalleen verotetuksi yhtiön tai osakkeenomistajan verotuksessa. Ongelma johtuu muun muassa siitä, että yritysjärjestelyissä sulautuvan yhtiön sidottu pääoma voidaan vastaanottavassa yhtiössä kirjata vapaaseen jakokelpoiseen pääomaan. Venesjärven mielestä aiempaan, EY:n vastaiseksi todettuun, yhtiöveronhyvitysjärjestelmään liittynyt täydennysverojärjestelmä olisi edelleen hyvä. Hän korostaa, että verottajan on käytännössä mahdotonta todentaa, mistä vapaan oman pääoman erästä yhtiön varoja jaetaan.

Sijoitetun vapaan oman pääoman palautuksen verottaminen osinkona edellyttäisi kuitenkin verolainsäädännön muuttamista, sillä vapaan oman pääoman rahaston jakamisen verotuksesta ei ole olemassa säännöksiä. Verohallitus antoi 8.3.2007 ohjeen nykyisen verolainsäädännön soveltamisesta uuden osakeyhtiölain mukaisiin uusiin menettelyihin. Sen mukaisesti vapaan oman pääoman rahaston jakamisen verokohtelu riippuu jaettavan vapaan oman pääoman todellisesta luonteesta. Mikäli yhtiö jakaa varoja vapaan oman pääoman rahastosta, sen on erikseen selvitettävä, onko kyseessä osingon jakaminen vai yhtiöön sijoitetun pääoman palauttaminen. Siltä osin kun yhtiö osoittaa jaettavien varojen muodostuneen osakkeenomistajien tai muiden yhtiöön sijoittamista varoista, varojen jakamista käsitellään Verohallituksen käsityksen mukaan pääoman palautuksena, joka vähentää osakkeenomistajan osakkeiden hankintamenoa. Siltä osin, kun ei riittävän luotettavasti voida selvittää jaettavien varojen todellista luonnetta, kyseeseen tulevat osingon verottamista koskevat säännökset. (Verohallitus 2007, s. 4-5)

Jos vapaan oman pääoman rahasto on muodostunut sekä pääoman sijoituksista että voittovaroista, varojenjako katsotaan vastaavassa suhteessa voitonjaksi ja pääoman palautukseksi. Mikäli yhtiön osakkeiden omistus on vaihtunut ja vapaan oman pääoman rahasto sisältää aiemman osakkeenomistajan yhtiöön sijoittamia varoja, katsotaan varojenjako rahastosta pääoman palautukseksi siltä osin, kun varojenjako rajoittuu näihin varoihin. Osakkeenomistajan verotuksessa sijoitus vapaan oman pääoman rahastoon lisää osakkeiden hankintamenoa siltä osin, kun sijoitus liittyy osakkeiden hankintaan. Pääoman palautuksena pidettävä varojen jakaminen puolestaan rinnastetaan osakkeiden luovutusta vastaavaksi tuloksi, joka vähentää osakkeiden hankintamenoa. (Ibid s. 5)

Verohallituksen ohjetta valmistelleen Aaltosen mukaan edellä mainittu tulokinta oli pakon sanelema, sillä siinä oli sovellettava nykyisiä voimassa olevia säännöksiä. Osingon jakaminen on osingonjakoa ja pääoman palautus pääoman palautusta. Hän piti Arvelan työryhmän ehdotusta kaiken vapaan

oman pääoman jakamisen verottamisesta osinkona kaikkien osapuolten kannalta hyvin selkeänä, ja huomautti tällaisen menettelyn takaavan helposti hallittavissa olevan järjestelmän. Tämä onkin kiistatonta, mutta sijoitetun vapaan oman pääoman verottaminen osinkona veisi pohjan uudelta innovatiiviselta pääomajärjestelmältä. Samalla koko sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto menettäisi merkityksensä tai ainakin verotus tulisi rajoittamaan huomattavasti halukkuutta sijoitusten tekemiseen ja osakkeiden merkintähinnan kirjaamiseen SVOP-rahastoon.

Mikäli sijoitetun vapaan oman pääoman palauttaminen verotettaisiin kuten osinko, osakkeenomistajat päättäessään yhtiöön sijoitetun pääoman luonteesta (sidottu / vapaa oma pääoma), valitsisivat myös samalla pääoman mahdollisen palautuksen verokohtelun. Aaltonen ei kuitenkaan pitäisi tätä ongelmallisena. Hän huomauttaa, että verotuksessa on aiemminkin tarjottu yrittäjille valinnan mahdollisuuksia, esimerkiksi henkilöyhtiöissä on mahdollista valita 10 tai 18 prosentin pääomatulo-osuus. Sijoitetun pääoman kirjaukseen vain liittyisi tällöin kenties merkittävämpi valinta.

Toisaalta kaiken vapaan oman pääoman jakamisen verottamiseen osinkona voidaan aivan yhtä lailla nähdä liittyvän myös verosuunnitteluun kannustavia tekijöitä. Kuten edellä todettiin, osinkoverotuksen ja luovutusvoittoverotuksen keskinäinen edullisuus on täysin tapauskohtaista. Mikäli osakkeenomistajat katsoisivat tietyssä tilanteessa osinkoverotuksen edullisemmaksi, tämä valinta toteutuisi, Verohallituksen ohjeen mukaan, kun luotettava selvitys jaettavien varojen alkuperästä jätettäisiin antamatta. Osinkoverotus on edullisempaa ainakin silloin, kun nettovarallisuus mahdollistaa jaettavan määrän verovapauden. Tässä tilanteessa myös osakkeenomistajan osakkeiden hankintameno säilyisi ennallaan.

5.2 Osingon jakaminen muussa kuin omistuksen suhteessa

Uuden osakeyhtiölain 13 luvun 6 §:n 4 momentin mukaan yksimieliset osakkeenomistajat voivat käytännössä jakaa yhtiön jakokelpoiset varat maksukykyisyyden salliessa haluamallaan tavalla, ellei yhtiöjärjestyksestä muuta johdu. Osakkeenomistajat voivat näin varojen jakamisessa poiketa omistuksen edellyttämästä suhteesta yhtiöjärjestyksen varojen jakamisen perustetta koskevasta määräyksestä. Tällaisen menettelyn on katsottu olleen yksimielisten osakkeenomistajien päätöksellä mahdollista jo VOYL:n aikana, mutta uuteen lakiin haluttiin ottaa tästä nimenomainen, yksimielisten osakkeenomistajien päätäntävaltaa korostava säännös.

OYL 3 luvun 1 §:n mukaan kaikki osakkeet tuottavat yhtäläiset oikeudet. Lainkohdan mukaan yhtiöjärjestykseen otetun määräyksen perusteella yhtiössä voi kuitenkin olla oikeuksiltaan erilaisia osakkeita. Tällöin yhtiöjärjestyksestä on käytävä ilmi osakkeiden väliset erot. Säännös ei poikkea VOYL:n vastaavasta. Verotuksessa on katsottu, ettei laista tai yhtiöjärjestyksen määräyksestä poikkeavalla perusteella jaettuja varoja voida pitää luonteeltaan osinkona. Ratkaisussa KHO 25.3.1981 t.1741 ei voitonjaon katsottu miltään osin oikeuttaneen osinkovähennykseen, kun yhtiö jakoi yhtiön kahdelle osakkeenomistajalle samansuuruisen osingon toisen omittaessa yhtiön 50 osakkeesta 48 ja toinen vain kaksi.

Verohallituksen antamassa ohjeessa lähdetään edelleen siitä, että mikäli eri osakkeille jaetaan erisuuruinen osinko, on yhtiöjärjestyksestä käytävä ilmi erisuuruisen osingon peruste. Esimerkiksi lääkäri- sekä asianajopalveluita tarjoavissa yhtiöissä on jo VOYL:n aikanakin esiintynyt tapauksia, joissa yrittäjinä toimivat osakkeenomistajat ovat yhtiöjärjestykseen otettujen määräysten avulla pyrkineet jakamaan yhtiön voiton siinä suhteessa, missä kunkin vastaanotto on sitä kerryttänyt. Verotuksellisesti tällainen menettely voidaan nähdä ongelmallisena, sillä tosiasiasahan osinko määräytyy tällöin työpanoksen eikä sijoitetun pääoman perusteella. Kuitenkin mikäli kunkin osakkeenomistajan osakkeet muodostavat oman osakesar-

jansa, jonka tuotto on yhtiöjärjestyksessä määrätty kyseisen vastaanoton tuloksesta riippuvaksi, on menettely Verohallituksen käsityksen mukaan lainmukainen, eikä sitä voida pitää veronkiertona. (Verohallitus 2007, s. 6) Tällaisesta tapauksesta on myös Keskusverolautakunta antanut ennakkoratkaisun (KVL 020/2007). Ratkaisevaksi on katsottu se, että jaetulla määrällä on selkeä yhteys osakkeisiin eikä osingon jakosuhte jää osakkeenomistajien kesken sovittavaksi.

Vaikka edellä mainitun kaltaisissa tilanteissa osinko määräytyy todellisuudessa työpanoksen eikä sijoitetulle pääomalle maksetun tuoton perusteella, osakkeenomistajille ei välttämättä synny merkittävää veroetua, sillä osingon pääomatulo-osuus määräytyy kuitenkin yhtiön nettovarallisuuden perusteella. Osakkeenomistajille ei toisaalta muodostu veroetua verrattuna tilanteeseen, jossa jokainen toimisi yksin omassa yhtiössään. (Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus, s. 176)

Erisuuruisen osingon jakamisen verotuksellista hyväksyttävyyttä arvioitaessa olennaista on se, että jaetulla määrällä on yhteys yhtiöjärjestyksessä määriteltäviin osakkeisiin. Toisin sanoen voiton jakautumisen perusteet eivät saa jäädä osakkeenomistajien kesken sovittavaksi esimerkiksi yhtiökokouksessa. Yksimielisetkään osakkeenomistajat eivät siten voi verotuksellisesti hyväksyttävällä tavalla jakaa osinkoa osakeyhtiölain tai yhtiöjärjestyksen määräyksen vastaisesti.

Arvelan työryhmä ehdotti laadittavaksi uutta verosäännöstä, jonka mukaan osakkeiden lain tai yhtiöjärjestyksen mukaisesta osinko-oikeudesta poikettaessa jaettu määrä katsottaisiin osakkeenomistajan veronalaiseksi tuloksi siltäkin osin, kun hän on siitä toisen eduksi luopunut. Verohallitus ohjeisti asian ehdotuksen mukaisesti, eli osinkotulo verotetaan tällöin sen tulona, kenelle se lain ja yhtiöjärjestyksen mukaan olisi kuulunut. Lisäksi osingosta luopuneen katsotaan antaneen lahjan suorituksen saajalle. On huomattava, että osakkeenomistajan luopuessa osingostaan toisen

osakkeenomistajan hyväksi, tällaiseen menettelyyn vaaditaan aina kaikkien osakkeenomistajien suostumus.

5.3 Osingon jakaminen tilikauden päättymisen jälkeen ennen varsinaista yhtiökokousta sekä kuluvalta tilikaudelta

Osakeyhtiölain 13 luvun 3 §:n mukaan varojen jakaminen perustuu viimeksi vahvistettuun tilintarkastettuun tilinpäätökseen. Pykälässä ei enää edellytetä tilinpäätöksen olevan viimeksi päättyneeltä tilikaudelta. Säännös tekee siten mahdolliseksi varojen jakamisen tilikauden päättymisen ja varsinaisen yhtiökokouksen välisenä aikana, jolloin jako perustuu päättynyttä tilikautta edeltäneeltä tilikaudelta vahvistettuun tilinpäätökseen. Lain esitöiden mukaan myös välisosinko olisi mahdollinen. Jo edellä on todettu, ettei se kuitenkaan voimassa olevien tilinpäätös- ja tilintarkastussäännösten takia ole mahdollista.

Verotuksessa osinko katsotaan sen osakkeenomistajan sen verovuoden tuloksi, jonka aikana osinko on ollut nostettavissa. Osakkeenomistaja voi periaatteessa saada osinkoa verovuoden aikana kolmen eri tilinpäätöksen perusteella seuraavan esimerkin mukaisesti:

Yhtiö X:n tilikausi on kalenterivuosi 2006 ja tilinpäätös on vahvistettu 31.3.2007. Yhtiö tekee kolme varojenjakopäätöstä ja osingot ovat nostettavissa välittömästi.

1. Yhtiökokouksessa 15.2.2007, aikana, jolloin viimeinen vahvistettu ja tilintarkastettu tilinpäätös on tilikaudelta 2005
2. Yhtiökokouksessa 31.3.2007, kun tilinpäätös vuodelta 2006 on vahvistettu ja tilintarkastettu
3. Yhtiökokouksessa 30.7.2007, kun osinko jaetaan välitilinpäätöksen perusteella tilikauden 2007 aikana syntyneistä voitonjakokelpoisista varoista.

Kaikissa edellä mainituissa tapauksissa osingot ovat saajalleen verovuoden 2007 tuloa, koska osingonjakopäätökset on tehty ja osingot ovat olleet nostettavissa verovuonna 2007. Kaikissa edellä mainituissa tilanteissa osingot jaetaan saajan verovapaaksi sekä pääoma- ja ansiotuloksi vuodelle 2007 määritettävän osakkeiden matemaattisen arvon perusteella, eli vuoden 2006 aikana päättyneelle tilikaudelle laadittavan tilinpäätöksen perusteella. (Verohallitus 2007, s. 5)

Verohallituksen ylitarkastaja Kari Aaltonen ei nähnyt mahdollista väliosinkoa sinänsä verotuksen kannalta ongelmallisena. Väliosinko luettaisiin normaalisti saajan verovuoden osinkoihin laskettaessa osingon verovapaata osaa edellisen verovuoden aikana päättyneen tilikauden taseen perusteella. Periaatteessa osingon jakaminen kuluvalta tilikaudelta ei olisi ongelmallinen kysymys verotuksen kannalta. Yhtiökokoukshan voi muutenkin verovuoden aikana päättää jakaa osinkoa milloin tahansa, kunhan jakokelpoista vapaata omaa pääomaa vain löytyy ja yhtiö säilyy maksukykyisenä. Toisaalta kuitenkin tilanteessa, jossa edellisen tilikauden tilinpäätöksessä yhtiöllä ei ole kertyneitä voittovaroja ja yhtiö jakaisi välitilinpäätöksen osoittamaa voittoa, tilanne olisi erikoinen, mikäli koko tilikauden tulos muodostuisi tappiolliseksi. Verotuksessa yhtiön tilikauden tulos verotettaisiin aivan normaalisti, sillä väliosingon jakaminen ei vaikuta yhtiön verotukseen. Tilanne olisi kuitenkin erilainen, kuin aikaisemmin, kun jaettavasta ”voitosta” ei yhtiötasolla olisi maksettu veroa.

5.4 Osakeyhtiömuodon muuttaminen

Osakeyhtiölain 19 luvun yhtiömuodon muuttamista koskeviin säännöksiin on tehty aiempaan nähden merkittävä uudistus. Luvun 4 pykälän mukaan yksityinen osakeyhtiö on siinä säädetyin edellytyksin mahdollista muuttaa henkilöyhtiöksi tai yhden miehen yhtiössä omistaja voi jatkaa yksityisenä elinkeinonharjoittajana yhtiön toimintaa. Osakeyhtiö, jossa on vähintään kaksi osakkeenomistajaa, voidaan säännöksen mukaan muuttaa avoi-

meksi yhtiöksi tai kommandiittiyhtiöksi siten, että osakeyhtiön osakkeenomistajista tulee avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön yhtiömiehiä.

Tällä hetkellä verosäännökset kuitenkin estävät osakeyhtiön muuttamisen henkilöyhtiöksi tai toiminimeksi. TVL 24 § on kirjoitettu vain niin päin, että toiminimi tai henkilöyhtiö voidaan muuttaa osakeyhtiöksi ilman, että niiden katsotaan verotuksessa purkautuvan. Säännös ei sen sijaan mahdollista osakeyhtiön muuttamista henkilöyhtiöksi tai yksityisliikkeeksi, vaan sen katsotaan verotuksessa purkautuvan (EVL 51d §). Aaltonen toteaa, että TVL 24 §:n muuttamisesta on keskusteltu pitkään. Ei ole kuitenkaan ollenkaan varmaa, tullaanko sitä edes muuttamaan.

Tässä kohtaa nähdään jälleen ne ongelmat, mitä yhtiö- ja verolainsäädännön eroavuuksista ja eriaikaisesta valmistelusta aiheutuu. Vaikka uuden osakeyhtiölain tietyt varojenjakoja koskevat liberaalit säännökset on laadittu tietäen niiden verosäännöksistä aiheutuvat rajoitteet, tämä osakeyhtiömuodon muutosta koskeva säännös lienee valmisteltu toteutettavaksi. Tuloverolain 24 §:ää tulisi pikaisesti muuttaa uutta osakeyhtiölakia vastaavaksi.

Osakeyhtiön muuttaminen henkilöyhtiöksi tai toiminimeksi voi olla monesti olla tarkoituksen mukaista. Vaikka osakeyhtiölainsäädännöstä onkin pyritty tekemään pienyhtiöystävällistä, saattavat kevyemmin säännellyt yritysmuodot, joissa yhtiöllä ei ole omistajistaan erillistä varallisuutta varojen jakamista koskevine rajoituksineen, olla pienyhtiön kannalta hyödyllisempiä. Yhtiömuodon optimaalisuus riippuu muun muassa toiminnan laajuudesta ja siten pääoman tarpeesta sekä verokysymyksistä.

(Airaksinen et al. 2007b, s. 428)

5.5 Yhteenveto

Verohallitus antoi 8.3.2007 ohjeen nykyisten verosäännösten soveltamiseksi uuden osakeyhtiölain mukaisiin uusiin menettelyihin. Ohjeen perusteella ei kuitenkaan kannata tehdä tulevaisuutta koskevia johtopäätöksiä tai suunnitelmia, sillä verolakeja ollaan uudistamassa. Verohallituksen ohje on tarkoitettu nykyisen välikauden ohjeistukseksi, kun nykyiset verolait eivät tunne SVOP-rahastoa, eikä sen palauttamisesta ole olemassa mitään verosäännöksiä.

Uuden osakeyhtiölain kannalta merkittävimmät avoimet verokysymykset koskevat juuri sijoitetun vapaan oman pääoman rahastosta tapahtuvan varojenjaon verottamista saajalla. Tulevaisuudessa selviävä verokohtelu tulee pitkälti ratkaisemaan uuden innovatiivisen rahaston merkityksen. Mikäli sen palauttamista tullaan käsittelemään saajan verotuksessa kuten osinkoa, SVOP-rahaston käytettävyys vähenee huomattavasti, eikä koko rahastolla välttämättä tule olemaan juurikaan merkitystä.

Nykyisen kaltaista tilannetta, jossa uuden osakeyhtiölain mahdollistamien merkittävien uusien menettelyiden verokysymykset ovat täysin avoimia, voidaan pitää erittäin ongelmallisina. Tilanne, jossa kukaan ei tiedä tulevaa verokohtelua, on erittäin valitettava. Pitkän aikavälin suunnitelmia uusien menettelyjen osalta ei tässä tilanteessa voi eikä varsinkaan kannata tehdä. Pienten osakeyhtiöiden kannalta on myös valitettavaa, että nykyiset verolait eivät mahdollista osakeyhtiön muuttamista henkilöyhtiöksi tai toimimeksi, vaan osakeyhtiön katsotaan tällöin purkautuvan. TVL 24 §:ää tulisi muuttaa pikaisesti. Osakeyhtiömuodon muuttamisesta aiheutuvaa yhtiön ja osakkeenomistajien varallisuuden erillisyyden poistumista ja osakkeenomistajien oikeutta yhtiön varoihin ryhtymiseen ei voitane pitää verotuksen kannalta ylivoimaisena kysymyksenä.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Uusi osakeyhtiölaki on ollut voimassa vajaan vuoden ajan. Kyseessä oli merkittävä lainsäädäntöhanke. Aiempi laki oli vuodelta 1978, tosin sitä oli useaan otteeseen muutettu. 1.9.2006 voimaan tullut osakeyhtiölaki on kirjoitettu kokonaan uusiksi alusta loppuun. Laki on sille asetettujen tavoitteiden mukaisesti hyvin liberaali, asiantuntijat ovat puhuneet Euroopan moderneimmasta osakeyhtiölaista.

Tutkimuksen tavoitteena oli analysoida osakeyhtiölain pääomarakennetta ja varojenjako koskevaan sääntelyyn tehtyjä merkittäviä muutoksia ja niiden merkitystä sekä vaikutuksia erityisesti pienten, ei noteerattujen yhtiöiden osalta. Näissä yhtiöissä osakkeenomistajat voivat helpommin hyödyntää uuden osakeyhtiölain aiempaa liberaalimpaa pääomarakennetta ja uusien varojenjako säännöksiä tarjoamia mahdollisuuksia.

Osakeyhtiön oman pääoman rakenne muuttui perusteellisesti osakkeiden nimellisarvon ja siihen liittyneen alikurssikiellon poistumisen takia. Tämän seurauksena osakepääoman ja osakkeiden välinen yhteys katosi. Uuteen lakiin on otettu uusi sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto. Tämä mahdollistaa osakkeista saatavan merkintähinnan monipuoliset kirjausvaihtoehdot ja yhtiölle sekä sen osakkeenomistajille huomattavan liberaalit mahdollisuudet hallita yhtiön pääomarakennetta. SVOP-rahaston myötä osakeyhtiön jakokelpoisen oman pääoman piiri laajeni huomattavasti. Yhtiöön sijoitettua pääomaa voidaan aiempaa huomattavasti joustavammin palauttaa osakkeenomistajille tai muille yhtiöön oman pääoman ehtoisesti sijoittaneille.

Myös osakeyhtiön varojenjako säännökset muuttuivat merkittävästi. Varojen jakamisesta päätettäessä on jakokelpoisten varojen määrittämisen (tasetesti) lisäksi varmistuttava siitä, ettei yhtiö ole maksukyvytön tai jako tule aiheuttamaan maksukyvyttömyyttä (maksukykyisyystesti). VOYL:ssa ei nimenomaista maksukykyä koskevaa säännöstä ollut, vaan maksukyvytön

arvioinnin katsottiin kuuluneen hallituksen yleiseen huolellisuusvelvollisuuteen. Uuteen lakiin otetun nimenomaisen säännöksen seurauksena yhtiön maksukyvyyn säilymisen arvioimiseen varoja jaettaessa tullaan jatkossa kiinnittämään entistä enemmän huomiota. Maksukyky ei kuitenkaan ole yksiselitteinen käsite, eikä sitä laissa ole määritely. Oikeuskäytännön puuttuessa vielä pitkään sen arviointiin tulee liittymään tulkintaa ja arvioinnin voidaan katsoa olevan jossain määrin subjektiivistakin.

Erityisen haasteellista maksukyvyyn arviointi tulee olemaan pienille yhtiöille, joissa ei ole ollut tapana laatia maksuvalmiusennusteita tai kassabudjettia. Haastatellut asiantuntijat kuitenkin korostivat ennen kaikkea maksukykyisyystestin huolellista dokumentointia. Hallituksen tulee varojenjakoehdotustaan laatiessaan huolellisesti arvioida yhtiön jakokelpoiset varat ja maksukyvyyn säilyminen. Mahdollisen myöhemmän arvioinnin ja hallituksen oman vastuun kannalta on tärkeää, että yhtiön johto huolellisesti laatii ja dokumentoi maksukykyisyystestin varojenjako päätöksen liitteeksi. Maksukyvyyn arvioinnista ei pidä tehdä ongelmaa, vaan riittävä huolellisuus riittää. Tuskin huolellisesti toimiva yhtiön johto on aikaisemminkaan halunnut vaarantaa yhtiön suoriutumista tulevista velvoitteistaan varojenjako koskevalla päätöksellä. On myös syytä muistaa, että mahdollinen myöhempi hallituksen menettelyn arviointi ei perustu jälkiviisauteen, vaan siihen, mitä hallitus tiesi tai sen olisi pitänyt tietää yhtiön tulevista velvoitteista varojenjako päätöstä tehdessään.

Monissa Pk-yrityksissä osakkeenomistajat ovat perinteisesti tyydyttäneet rahantarvettaan myös ottamalla lainaa yhtiöstään. Uudessa osakeyhtiölaissa ei kuitenkaan enää ole lähipiirilainoja koskevia säännöksiä. Tällaiselle lainoille on jatkossa oltava liiketaloudellinen peruste. Voidaankin kysyä, milloin yhtiön lähipiirille annettavan lainan voidaan katsoa edistävän yhtiön voitontuottamistarkoitusta. Edellytykset lähipiirilainojen antamiselle tiukkenivat periaatteessa huomattavasti. Tulevan oikeuskäytäntö kuitenkin näyttää, tekeekö lainalle maksettava, marginaalisesti pankkitalletusta suu-

rempi, korko lähipiirilainasta lainmukaisen. Tällöinhän tosiasiaa mikään ei muuttuisi.

Velkojainsuoja on uudessa osakeyhtiölaissa rakennettu uudella tavalla. Pakkoselvitystilasäännökset korvattiin kaupparekisteriin tehtävällä negatiivisen oman pääoman rekisteröintivelvollisuudella. Kaupparekisteriin tehtävän oman pääoman menettämistä koskevan ilmoituksen voidaan katsoa suojaavan varsinkin vakuudettomia velkojia aiempaa paremmin. Monille pienille, vähimmäispääomalla toimiville yrityksille se voi osoittautua ongelmalliseksi, koska menetetyn oman pääoman rekisteröinti voi tappiollisen toiminnan seurauksena tulla nopeasti eteen. Velkojan suojan voidaankin katsoa paranevan huomattavasti, mikä on tietysti hyvä asia. Kun minimiosakepääomaksi säädettiin 2 500 euroa, aiempi oman pääoman puskurivaikutukseen perustunut velkojainsuoja olisi entistä heikompi.

Viimekädessä niin maksukykyisyydestin asianmukaisen suorittamisen kuin lähipiirilainan hyväksyttävyyden arviointi sekä negatiivisen oman pääoman rekisterimerkinnän tekemisen valvonta jää yhtiön tilintarkastajan kontolle. Uuden tilintarkastuslain myötä pieniltä yhtiöiltä poistuva tilintarkastuspakko tuntuu tässä mielessä lainsäätäjältä oudolta ratkaisulta.

Uusi osakeyhtiölaki mahdollistaa yhtiölle ja sen osakkeenomistajille aiempaa huomattavasti laajemmat mahdollisuudet määrätä yhtiön oman pääoman rakenteesta. Yhtiölle tuleva oma pääoma voidaan kirjata uuteen SVOP-rahastoon, josta se on OYL:n mukaan joustavasti palautettavissa maksukykyisyyden säilyessä osakkeenomistajille. Lisäksi osakeyhtiölaki tarjoaa muitakin uusia mahdollisuuksia varojen jakamiseen, sillä se mahdollistaa osingon jakamisen jo meneillään olevalta tilikaudelta ja yksimieliset osakkeenomistajat voivat jatkossa jakaa vapaan oman pääoman haluamallaan tavalla. OYL mahdollistaa myös osakeyhtiön muuttamisen henkilöyhtiöksi tai yksityisliikkeeksi.

Vaikka osakeyhtiölaki tarjoaakin monia uusia toimintavaihtoehtoja, niiden käyttökelpoisuutta ja jopa lainmukaisuutta on viimekädessä arvioitava vero-, kirjanpito-, ja tilintarkastuslainsäädännön perusteella. Erityisesti SVOP-rahasto on todella merkittävä uudistus aiempaan lakiin nähden, mutta sen käyttökelpoisuus riippuu sen palautuksen verokohtelusta osakkeenomistajien verotuksessa. Mikäli SVOP-rahaston palautus verotettaisiin kuten osinko, rahaston merkitys voisi jäädä olemattomaksi. Tällä hetkellä osakeyhtiölain menettelyjen käytettävyyttä rajoittaa, ellei jopa estä, avoinna olevat verokysymykset. Verohallitus antoi ohjeen nykyisten verosäännösten soveltamiseksi, mutta verolainsäädännöksiä ollaan ilmeisesti lähiaikoina uudistamassa.

Lainsäädännössä on yleisestikin ongelmana se, että jopa samanaikaisia lainsäädännön uudistamishankkeita valmistellaan toisistaan irrallaan. Myös osakeyhtiölainsäädännössä on vuosien mittaan poukkoiltu vähimmäisosakepääoman osalta. Sitä päätettiin ensin korottaa 8 000 euroon ja nyt se jälleen laskettiin 2 500 euroon. Pieni vähimmäispääomavaatimus madaltaa toiminnan aloittamisen kynnyistä, mutta muutos on ongelmallinen niiden yhtiöiden kohdalla, jotka ehtivät jo korottaa osakepääomaansa. Sen alentaminen kun ei onnistu ilman velkojainsuojamenettelyä.

Kaiken kaikkiaan uusi osakeyhtiölaki vaikuttaa erittäin onnistuneelta, mutta sen lopullinen merkitys selkiytyy vasta tulevan oikeuskäytännön myötä ja avoinna olevien verokysymysten ratkettua. Lähtökohtaisesti yhtiöön sijoitettava pääoma kannattaa jatkossa kirjata SVOP-rahastoon, josta se on joka tapauksessa huomattavasti joustavammin palautettavissa osakkeenomistajille, kuin osakepääomasta. SVOP-rahaston käytettävyys selviää kuitenkin vasta sitten, kun avoimiin verokysymyksiin saadaan vastaukset. Negatiivisen oman pääoman rekisteröintivelvollisuuden, lähipiirilainasäännösten poistamisen, maksukykyisyystestin ja avointen verokysymysten vuoksi tällä hetkellä uuden osakeyhtiölain voidaan näiltä osin nähdä tarjoavan varsinkin pienille yhtiöille vielä enemmän haasteita kuin mahdollisuuksia.

LÄHDELUETTELO

af Schultén, G. 2003. Osakeyhtiölain kommentaari I. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

af Schultén, G. 2004. Osakeyhtiölain kommentaari II. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Aho, T. 2007. Maksukykyisyydesti suuntaa tulevaisuuteen. Tilisanomat 1/2007.

Airaksinen, M. – Jauhiainen, J. 1997. Osakeyhtiölaki. Porvoo: WSOY – Kirjapainoyksikkö.

Airaksinen, M. – Jauhiainen, J. 2000. Suomen yhtiöoikeus. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino.

Airaksinen, M. – Jauhiainen, J. – Neimala, A. 2001 Pk-yrityksen osakeyhtiölakiopas. Porvoo: WS Bookwell.

Airaksinen, M. 2003. Osakeyhtiölaki joustavammaksi. Tilintarkastus – Revision 4/2003.

Airaksinen, M. 2005. Osakeyhtiölain kokonaisuudistus. Tilintarkastus – Revision 1/2005.

Airaksinen, M. – Pulkkinen, P. – Rasinaho, V. 2007a. Osakeyhtiölaki I. Helsinki: Karisto. Talentum media.

Airaksinen, M. – Pulkkinen, P. – Rasinaho, V. 2007b. Osakeyhtiölaki II. Helsinki: Karisto. Talentum media.

Eskola, J. – Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

HE 27/1977: Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölaiksi.

HE 11/1981: Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölaiksi.

HE 89/1996: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi osakeyhtiölain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

HE 109/2005: Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi osakeyhtiölaiksi.

Helminen, S. 2006. Osakeyhtiön yhtiöjärjestys. Helsinki. Talentum Media

Huttunen, A. 1984. Osakeyhtiön yhtiökokouksesta. Helsinki: Kirjayhtymä

Immonen, R. 1998. Yritysmuodot ja liiketoiminta. Pieksämäki: RT-Print.

Järvenoja, M. 2002. Osinkoverotus. 2. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Kaarenoja, A. 2006. Maksukyvyn säilyttäminen varoja jaettaessa. Tuokkonen 4/2006.

Komiteanmietintö 1969: A 20. Ehdotus uudeksi osakeyhtiölaiksi. Osakeyhtiölakikomitean mietintö ja pohjoismaiset rinnakkaisehdotukset. Helsinki 1969.

Kontkanen, E. 2006. Uuden osakeyhtiölain mukaiset varojenjakorajoitukset ja maksukyky varoja jaettaessa. Tilintarkastus-Revision 6/2006.

Koski, P. – Sillanpää, M. J. Yhtiöoikeus. WSOY Yritysjulkaisut, jatkuvatäydenteinen.

Koskelo, P. 1994. Yrityssaneeraus. Lakimiesliiton Kustannus.

Kukkonen, M. 2004. Pienosakeyhtiön ja sen osakkaan tuloverotus. Helsinki: Talentum.

Kyläkallio, J. – Iiro, O. – Kyläkallio, K. 2002. Osakeyhtiö. Helsinki: Edita Prima.

Laine, E. K. – Tuokko, Y. 2000. Erityistarkastukset. Kauppakaari: Helsinki

Laitinen, E. K. – Laitinen, T. 2006. Mukautetun tilintarkastuskertomuksen merkitys maksuhäiriön ennustamisessa. Tilintarkastus-Revision 5/2006

Mähönen, J. 2005. Kansainväliset tilinpäätösstandardit ja yhtiöoikeus. Helsinki: Edita Publishing.

Mähönen, J. – Villa, S. 2006. Osakeyhtiö II. Pääomarakenne ja rahoitus. Helsinki: WSOYpro.

Mäntysaari, P. 2002. Osakeyhtiö toimijana. Porvoo: WS Bookwell.

Osakeyhtiölakityöryhmän mietintö, Oikeusministeriön työryhmämietintö 2003:4, Viitattu 17.2.2007. Saatavilla [www-muodossa: http://www.om.fi/19380.htm](http://www.om.fi/19380.htm)

Pihlajarinne, T. 2007. Hallituksen jäsenen uudistettu toimintavelvollisuus osakeyhtiön oman pääoman vähentyessä. Lakimies 2007, s. 357–373.

Pulkkinen, P. 2005. Osakeyhtiölaki uudistuu. Tilisanomat 6/2005.

Rapakko, T. 1990. Osakeyhtiön johdon huolellisuusvelvoite kehittyneillä pääomamarkkinoilla. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Rapakko, T. 1994. OYL 13:2:n mukainen osakeyhtiön johdon vastuu ja sidosryhmien suojan tarve. Lakimies 1994 s. 561–584.

Reinikainen & al. 2007. Uusi osakeyhtiölaki. Helsinki: Tietosanoma.

Savela, A. 2006. Vahingonkorvaus osakeyhtiössä. 2., uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Siikarla, P. J. 1997. Osakeyhtiö – Yrittäjän työkalu. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino.

Sillanpää, M. 2005. Uusi osakeyhtiölaki tulossa. Tilisanomat 2/2005.

Sorsa, E. 2005. Osakeyhtiölakiesitys – Lähipiirilainat sekä maksukykyisyyden arviointi. Tilintarkastus-revision 5/2005

Surakka, J. 2005 EK vastustaa osakepääoman takautuvaa korottamista. Viitattu 20.2.2006. <http://www.edilex.fi/content/uutiset/9240.html?search=1>

Talousvaliokunnan mietintö 24/1996. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi osakeyhtiölain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.

Timonen, P. 2000. Corporate Governance: Instituutiot ja lainsäädännön merkitys. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Tuokko, Y. 2003. Kyvystä ja kyvyttömyydestä. Tilintarkastus – Revision 4/2003.

Tuokko, Y. 2005. Osakeyhtiölaki muuttuu. Tuokkonen 3/2005.

Valli, M. 2003. Osakeyhtiölain uudistusehdotus valmistunee toukokuuksi. Tilisanomat 2/2003.

Vento, H. 2007. Osakeyhtiölain vastainen laina on vaarallinen instrumentti. Tilisanomat 2/2007.

Verohallitus (2007). Uuden osakeyhtiölain vaikutuksia verotukseen. Verohallituksen ohje Dnro 206/345/2007. Viitattu 8.3.2007. Saatavilla www-muodossa: <http://www.vero.fi>

Villa, S. 1997. Pääomalaina. Velvoite- ja yhtiöoikeudellinen tutkimus osakeyhtiön oman pääoman ehtoisista lainoista Suomessa. Jyväskylä: Lakimiesliiton kustannus.

Villa, S. 2002. Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö. 2., uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Villa, S. 2003. Velkojan asema osakeyhtiössä. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino.

Villa S. 2004. Osakeyhtiölakityöryhmän varojenjakoja koskevat ehdotukset ja velkojainsuoja. Tilintarkastus – Revision 6/2004.

Villa, S. 2006. Henkilöyhtiö ja osakeyhtiö. 3., uudistettu painos. Helsinki: Talentum Media.

VM 4/2006. Yritysverotuksen kehittämistyöryhmä 2005. Verotus, tilinpäätös ja yhtiöoikeus. Helsinki. Valtiovarainministeriö.

HAASTATTELURUNKO AUKTORISOIDULLE TILINTARKASTAJALLE

1. Mitä mieltä olette uudesta osakeyhtiölaista?
2. Millaisia vaikutuksia sillä on tilintarkastajan näkökulmasta; lisääntyvätkö haasteet ja vastuu?
3. Miten uuden osakeyhtiölain nimenomainen säännös maksukyvyyn säilymisestä varojenjakotilanteissa eroaa aiemmasta oikeustilasta?
4. Miten maksukykyisyydestä käytännössä on suoritettava?
5. Mitä mieltä olette uudella tavalla rakennetusta velkojansuojasta?
6. Näettekö lähipiirilainasäännöksiä poistamisen ongelmallisena? Onko nykyisiä lähipiirilainoja purettava?
7. Mitä mieltä olette uuden osakeyhtiölain oman pääoman rakennetta ja varojenjako koskevista "uutuuksista" verotukselliset näkökohdat huomioiden?
8. Mikä merkitys uudistuksilla on Pk-yritysten kannalta?
9. Onko välisinko mahdollista jakaa?

HAASTATTELURUNKO OMISTAJAYRITTÄJÄLLE

1. Millainen uusi osakeyhtiölaki on omistajayrittäjän näkökulmasta?
2. Mitkä ovat merkittävimmät muutokset aiempaan OYL:iin nähden teidän yrityksenne kannalta?
3. Mitä mieltä olette uudesta pääomarakenteesta, kun
 - a. nimellisarvo ja sen myötä alikurssi kielto poistui
 - b. uusi sijoitetun vapaan oman pääoman rahasto
 - c. "uusi" minimiosakepääoma 2500 €
4. Onko Pk-yrityksen kannalta uusi sijoitetun oman pääoman rahasto merkittävä? Mitä hyötyä siitä on?
5. Miten uusi nimenomainen säännös maksukykyisyydestä muuttaa aiempaa oikeustilaa?
6. Mitä mieltä olette uudella tavalla rakennetusta velkojainsuojasta?
7. Mitä mieltä olette uuden lain varojenjakosäännöksistä muilta osin?
8. Mitä mieltä olette lähipiirilainasäännösten poistamisesta?
9. Mitä mieltä olette Arvelan työryhmän ehdotuksista verotukseen?
10. Miten pääomarakenne kannattaa tulevaisuudessa järjestää?
11. Lisääntyvätkö mielestänne verosuunnittelumahdollisuudet ja korostuuko sen tarve aiempaan nähden?

HAASTATTELURUNKO YRITYSVEROTUKSEN ASIANTUNTIJOILLE

1. Millainen uusi osakeyhtiölaki on verotuksen kannalta?
2. Mitkä ovat uuden lain ongelmakohdat verotuksen kannalta?
3. Arvelan työryhmä piti ongelmallisimpana uuden OYL:n aiemmasta poikkeavaa suhtautumista sidottuun omaan pääomaan. Miksi?
4. Miksi vapaan (jakokelpoisen) oman pääoman piirin laajeneminen on verotuksen kannalta ongelma?
5. Miksi uuden OYL:n seurauksena sijoitetun pääoman palautuksen ja sijoitetulle pääomalle maksettavan tuoton verottamisesta niiden todellisen luonteen mukaisesti pitäisi tehdä aiempaa vaikeampi asia?
6. Arvelan työryhmän ehdotuksen mukaisesti osakkeenomistajat jatkossa sijoitetun oman pääoman kirjaamisesta päättäessään valitsisivat samalla myös pääoman palautuksen verokohtelun. Onko tämä tarkoituksen mukaista hyvän verojärjestelmän kannalta?